

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

magisterské, kombinované štúdium
2010 – 2012

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Maria Budzáková

Socializácia jedincov s mentálnym postihnutím

Praha 2012

Vedúci diplomovej práce
Mgr. Denisa Štefková, PhD.

COMENIUS UNIVERSITY PRAGUE

Master/Combinet Studies
2010 – 2012

DIPLOMA THESIS

Bc. Mária Budzáková

Socialization of individuals with mental disabilities

Prague 2012

The Diploma Thesis Work Supervisor:
Mgr. Denisa Štefková, PhD.

Prehlásenie

Prehlasujem, že predložená diplomová práca je mojím pôvodným autorským dielom, ktoré som vypracovala samostatne. Všetku literatúru a ďalšie zdroje, z ktorých som pri spracovaní čerpala, v práci riadne citujem a sú uvedené v zozname použitej literatúry.

Súhlasím s prezenčným sprístupnením mojej práce v univerzitnej knižnici.

V Prahe   dňa 10. 03. 2012   Meno autorky: Bc. Mária Budzáková

Pod'akovanie

Ďakujem Mgr. Denisa Štefková, PhD. za odborné pedagogické vedenie a cenné rady, ktorými ma usmerňovala pri vypracovaní diplomovej práce.

Abstrakt

BUDZÁKOVÁ, M.: Socializácia jedincov s mentálnym postihnutím [Diplomová práca]. Univerzita Jána Amosa Komenského Praha, Katedra pedagogiky. Vedúci práce: Mgr. Denisa Štefková, PhD., - Stupeň odbornej kvalifikácie: Magister – Praha UJAK, 2012, s. 112

Diplomová práca je spracovaná v teoreticko-empirickej rovine a zaoberá sa pohľadom na socializáciu jedincov s mentálnym postihnutím. Hlavná časť bližšie charakterizuje vedný odbor špeciálnej pedagogiky, metodiku odboru vzdelávania psychopédie, rozoberá problematiku osôb s mentálnym postihnutím, históriu vývinu psychopédie, dôležitosť začlenenia jedincov s mentálnym postihnutím do spoločnosti medzi intaktnú populáciu, integráciu v kruhu rodiny, priateľov, škôl, socializáciu vytvorením kvalitného systému starostlivosti o jedincov s mentálnym postihnutím, systému výchovy vzdelávania profesijnej prípravy, metodického postupu integrácie žiakov. Teoretické poznatky sú využité v empirickej aplikácii prieskumu, ktorý vyhodnocuje, interpretuje názory pedagógov, asistentov na ľudí s mentálnym postihnutím, v čom vidia pozitíva, negatíva integrácie daných jedincov čím môžu prispieť aby boli prínosom pre ich životy vzhľadom na dosiahnutie najvyššieho možného stupňa socializácie.

Kľúčové pojmy

špeciálna pedagogika, psychopédia, jedinec s mentálnym postihnutím, mentálne postihnutie, výchova, vzdelávanie, edukácia, rodina, škola, spoločnosť, socializácia, integrácia

Summary

BUDZÁKOVÁ, M.: Socialization of individuals with a mental disability. [Diploma Thesis]. University of John Amos Comenius, Prague, Department of Education. Supervisor: Mgr. Denisa Stefkova, PhD., Degree of Qualification: Master –Prague UJAK, 2012, p. 112.

Diploma thesis is processed in theoretical and empirical level and it deals with the view at socialization of individuals with a mental disability. The main part more characterizes the science of special pedagogy, the methodology of education of Psychopaedia, analyzes the issue of mentally disabled individuals, history of understanding of Psychopaedia, the importance the integration of individuals with a mental disability to society among intact population, the integration in the circle of family, friends, schools, socialization by creating of a high quality system of care for individuals with a mental retardation, the educational system of education in Professional training, the methodology for integration of students. Theoretical knowledge is used in an empirical application of the survey which evaluates, interprets opinions of teachers, assistants for people with a mental disability, in what they see positives and negatives of integration for given individuals and how they can help to be beneficial for their lives with their regard to the highest possible degree of socialization.

Key words

special pedagogy, Psychopaedia, individuals with a mental disability, mental disability, education, family, school, society, socialization, integration

OBSAH

Summary	9
OBSAH	4
ÚVOD.....	8
1 ŠPECIÁLNA PEDAGOGIKA, PSYCHOPEDIA	10
1.1 Vymedzenie špeciálnej pedagogiky- terminológia, koncepcia, štruktúra.....	13
1.2 Psychopédia.....	16
2 HISTÓRIA STAROSTLIVOSTI V ODBORE PSYCHOPÉDIA	20
3 JEDINEC S MENTÁLNYM POSTIHNUTÍM	26
3.1 Faktory, príčiny mentálneho postihnutia.....	30
3.2 Druhy MP	32
3.3 Stupne mentálneho postihnutia	35
4 RODINA A JEDINEC S MENTÁLNYM POSTIHNUTÍM.....	40
5 SOCIALIZÁCIA	44
5.1 Školská integrácia.....	49
5.1.1 Predškolské vzdelávanie.....	53
5.1.2 Základné vzdelávanie	55
5.1.3 Metodický postup integrovaných žiakov	65
6 EMPIRICKÁ ČASŤ	70
6.1 Ciele empirického prieskumu.....	70
6.2 Hypotézy prieskumu.....	71
6.3 Metódy prieskumu.....	71
6.4 Úlohy prieskumu	73
6.5 Organizácia a vzorka prieskumu	73
6.6 Prieskum.....	76
6.7 Závery a odporúčania pre prax	93
ZÁVER.....	95
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	4
ZOZNAM TABULIEK A GRAFOV	4
ZOZNAM PRÍLOH.....	6

ÚVOD

Vývoj spoločnosti prechádza mnohými zmenami a aby sme dokázali správne reagovať na tzv. megatrendy vo vývoji spoločnosti na úrovni demokracie a humanizmu musíme mať kvalitný školský systém, ktorý bude rozvíjať u žiakov a študentov poznávacie funkcie, tvorivé schopnosti, originalitu, schopnosť inovovať, riešiť problémy, systém ktorý bude budovať dokonalú osobnosť človeka pripraveného adaptovať sa na budúcnosť, človeka, ktorý bude efektívne vykonávať svoje životné role prostredníctvom vnútornej motivácie, citovej bohatosti, rozvinutých intelektuálnych schopností hodnotovej orientácie a dobrej socializácie.

Kvalitné vzdelávanie, vyučovanie a výchova je rozhodujúcim zdrojom budúceho rozvoja a prosperity schopnosti štátu a merítkom je spôsob, úroveň záujmu a starostlivosti o svojich najzraniteľnejších, najzávislejších členov spoločnosti, to znamená o občanov s ochorením, s postihnutím, či so starobou.

S uvedením vedného odboru špeciálnej pedagogiky, dôležitých okruhov problému, predložených základných teoretických východiskách a trendoch premietnutých do terminológie charakteristiky prístupu a postoja k jedincom, ktorý z dôvodu svojho fyzického, psychického, či sociálneho handicapu si vyžadujú špeciálno-edukačné potreby v oblasti rozvoja a spoločenskej sebarealizácie prechádzame k špecifickej skupine občanov so zdravotným postihnutím a to k deťom, mládeži a dospelým s mentálnym postihnutím predstavujúcich najväčšiu skupinu medzi handicapovanou populáciou.

K rozvoju myslenia a civilizácie v oblasti psychopédie prispeli velikáni našej minulosti a svojim myšlienkami sú cenným zdrojom nielen pre školu v súčasnosti, ale aj programom pre školu v budúcnosti. Z veľkého repertoáru uvedieme niektorých pôsobiteľov represívneho, segregatívneho, charitatívneho a humanistického prístupu k jedincom s mentálnym postihnutím, o ktorých sa budeme opierať.

Mentálne postihnutie v sebe zahŕňa veľké množstvo porúch. Deti mládež, dospelý, skupina osôb s týmto postihnutím tvoria v našej krajine početnú minoritu a aby sme mohli jedincom s týmto handicapom integrovať do

spoločnosti musí ich spoločnosť poznať, preto sa budeme snažiť priblížiť základné informácie o druhoch, stupňoch, formách, typoch mentálneho postihnutia a medzi inými hľadisko schopnosti učenia a vzdelávania sa.

Procesom sociálnej integrácie jedincov s mentálnym postihnutím ktorý napreduje stále rýchlejšie s dôrazom humanizácie prístupu k nim, cieľavedomou premyslenou výchovou zodpovedajúcou ich schopnostiam a to už od najútlejšieho veku až po dospelosť počínajúcou v kruhu rodiny, ktorá formuluje dieťa v priebehu vývoja a je významným nositeľom jeho budúcich spoločenských rolí a identity všeobecne sa budeme podrobnejšie zaoberať v kapitole *Rodina a jedinec s mentálnym postihnutím*.

Nakoľko môže cieľavedomé pôsobenie formovať osobnosť? Ako a s ktorými ďalšími činiteľmi sa môže výchova a vzdelávanie spolupodieľať na vývine osobnosti? Aký stupeň socializácie možno u týchto jedincov dosiahnuť? Týmito otázkami a pedagogickými názormi na proces vzájomnej integrácie medzi spoločnosťou a jedincami s mentálnym postihnutím, ktoré nám ukazujú ako viesť dieťa k dosiahnutiu najvyššieho stupňa socializácie jeho osobnostného, pracovného, kultúrneho a spoločenského uplatnenia sa budeme opierať o proces edukácie v školách, o metodický postup integrácie žiakov s mentálnym postihnutím.

Komplexným cieľom diplomovej práce je priblížiť problematiku osôb s mentálnym postihnutím, históriu starostlivosti v obore psychopédia, podmienky zdatnej integrácie, integráciu v kruhu rodiny, priateľov, škôl, socializáciu vytvorením kvalitného systému starostlivosti o jedincov s mentálnym postihnutím, systému výchovy, vzdelávania, profesijnej prípravy, metodického postupu integrácie žiakov čo sa týka teoretickej časti a v empirickej časti vyhodnotíme názory pedagógov asistentov na ľudí s mentálnym postihnutím, v čom vidia pozitíva, negatíva integrácie daných jedincov, čím môžu prispieť aby boli prínosom pre ich životy vzhľadom na dosiahnutie najvyššieho možného stupňa socializácie.

1 ŠPECIÁLNA PEDAGOGIKA, PSYCHOPÉDIA

„Nám ide o lepšiu budúcnosť a preto sa nesmieme zastaviť v hľadaní prostriedkov, ktoré ju majú umožniť.“

J.A. Komenský

Pedagogika prameni z nevyhnutnosti pripraviť deti, mládež, dospelých, dorastajúce pokolenie pre budúci život v spoločenských podmienkach a má v súčasnosti veľký význam nie len pre odborníkov v pedagogike, ale aj pre širokú verejnosť, pretože výchova a vzdelávanie je problém celospoločenským, a vedu, ktorá rieši výchovné otázky z praktickej a teoretickej stránky teda nazývame pedagogika.¹ Táto definícia neoznačovala hneď od začiatku výchovnú aj vzdelávaciu činnosť, k čomu došlo postupom času a vzhľadom na súčasný stupeň rozvoja viet, kde dochádza k hlbokjej diferenciacii jednotlivých viet a ich vzájomnej integrácii pedagogiku a to špeciálnu, ktorou sa budeme zaoberať môžeme začleniť podľa Velikaniča, J. a kol. do horizontálneho členenia², taktiež podľa Kačániho ju zaradujeme do hraničnej pedagogickej disciplíny³. Vymedzením odboru špeciálnej pedagogiky, jej poslaním a významom spočívajúci v špeciálnej edukácii a rozvoji jedincov, ktorý majú oproti väčšine ostatných špeciálne edukačne potreby, a ktorý pre svoj rozvoj potrebujú špeciálny prístup a starostlivosť⁴ sa u nás zaoberal Sovák M. (1959, 1886), Gaňo V. (1962), Edelsberger L. (1964.), Pajdhauser (1964), Štejgerle L. (1964), Kábele F. (1988), Vašek Š. (1996), Jesenský J. (2000).⁵ Vašek Š. špeciálnu pedagogiku označuje ako vedný odbor, ktorý sa zaoberá didaktickou teóriou a odbornou praxou výchovy, edukácie, čiže výchovy vyučovania a vzdelávania deti, mládeže a dospelých, vyžadujúce si špeciálnu starostlivosť dôsledkom mentálneho, senzorickeho, somatickeho postihnutia,

---

¹ KOMINAREC, I.: *Základy pedagogiky*. Prešov, ISBN 80-8068, str.8

² VELIKANIČ, J. a kol.: *In: Kominarec, I.: Základy pedagogiky*. Prešov, ISBN 80-8068, str.14

³ KAČANI, V.: *Úvod do pedagogiky*, Bratislava, SPN 1974 str.20

⁴ FISCHER, S.,ŠKODA, J.: *Špeciální pedagogika*. Praha, Triton 2008, ISBN 978-80-73-87-014-0 str.13

⁵ VAŠEK, Š.: *Základy špeciálnej pedagogiky*. Praha, Vš JAK 2005, ISBN 80-86723-13-5, str.7

narušených komunikačných schopnosti, psychosociálneho narušenia, ohrozenia taktiež z iných špecifických porúch učenia a správania sa. Jedinci s výnimočným nadaním a talentom, alebo s inými špecifickými potrebami sú zaradený medzi deti, mládež a dospelých, ktorý si vyžadujú špeciálnu starostlivosť, čiže sú tiež okruhom záujmu a pôsobenia špeciálnej pedagogiky. Týmto jedincom venovali pozornosť najmä autori so zámorských krajín napr.: N. H. Fallen, W. Umanský(1985), M. L. Hardman, C. J. Drew, M.W. Egan, B. Wolf (1990) a iný.⁶ Fischer S. a Škoda J. uvádzajú, že špeciálna pedagogika, *ako vedný odbor sa zaoberá zákonitostami výchovy a vzdelávania a rozvojom jedincov, ktorí sú znevýhodnení voči väčšinovej populácii v oblasti fyzickej, psychickej alebo sociálnej a majú špeciálne vzdelávacie potreby*⁷ a predmetom a objektom cieľu sú jedinci, ktoré majú špeciálne potreby, ďalej dosahovaním uspokojovania daných potrieb stanovením a aplikovaním špeciálnych metód a postupov a to edukačných a potrieb spoločenskej sebarealizácie a rozvoja s cieľom vymedziť, ako dosiahnuť maximálne možnú socializáciu jedinca s ohľadom na charakter, rozsah, stupeň postihnutia a dosiahnuť zmeny v postojoch niektorých členov v spoločnosti voči znevýhodneným spoluobčanom.⁸ Premetom špeciálnej pedagogiky je skúmanie podstaty a zákonitosti výchovy, edukácie jedincov s postihnutím, narušením, ohrozením, či inými špecifickými potrebami v dôsledku etiológie, symptomatológie, korekcie, metód edukácie, reedukácie, ako aj profylaxie neadekvátneho vyrovnávania sa s postihnutím, narušením, či inými špecifickými danosťami, s cieľom vychovávať, vyučovať a vzdelávať daných jedincov, tak aby sa čo najskôr vnútorné vyrovnali so svojimi danosťami, využívajúc svoje potenciálne možnosti, prirodzené kompenzačné schopnosti, a svojou originalitou, kreativitou boli spôsobili žiť relatívne plnohodnotný život v spoločnosti ako tvorcovia, konzumenti, či ochrancovia hodnôt vytvorených cieľavedomou činnosťou. Pri dosahovaní maximálne možného stupňa sociálneho uplatnenia

---

⁶ VAŠEK, Š.: *Základy špeciálnej pedagogiky*. Praha, VŠ JAK 2005 ,ISBN 80-86723-13-5, str.7

⁷ FISCHER, S., ŠKODA, J.: *Špeciální pedagogika* . Praha, Triton 2008, ISBN 978-80-7387-014-0 s.14

⁸ FISCHER, S., ŠKODA, J.: *Špeciální pedagogika* . Praha, Triton 2008, ISBN 978-80-7387-014-0 s.14

jedincov s postihnutím, narušením a inými špecifickými potrebami sa uplatňujú špeciálne metódy výchovy a vyučovania, modifikovaný obsah vzdelávania s dôsledným uplatnením požiadavky individuálneho prístupu k vychovávanému, vychádzajúc z poznania jeho vlastnosti a dispozícií získaných prostredníctvom špeciálno-pedagogickej diagnostiky, čo si vyžaduje, že okruh záujmu a pôsobenia špeciálnej pedagogiky sa rozširuje aj na rodičov, ktorý si tiež musia osvojiť základne metódy a princípy špeciálnej výchovy, k čomu prispieva dôkladne vybudovaný systém poradni a iných špecializovaných zariadení. Poradenské aktivity využívajú aj učitelia, a vychovávatelia vzhľadom na to, že v dnešnej dobe sa jedinci s postihnutím, narušením, ohrozením vychovávajú a vzdelávajú v podmienkach bežných škôl pre intaktných.⁹ Špeciálna pedagogika ako vedná oblasť predstavuje usporiadaný systém vedeckých poznatkov o špeciálnopedagogických javov a procesov ich vzájomnej integrácii, ktoré sú usporiadane na základe viacerých väzieb, kde špeciálnopedagogickými javmi rozumieme také kategórie aké sú napr.: jedinec s mentálnym postihnutím, dieťa s narušením, dieťa so špecifickými potrebami, ťažko vychovateľnosť a pod. a špeciálnopedagogickými procesmi rozumieme aktivity ako sú napr.: špeciálna edukácia, výchovná rehabilitácia, korekcia, stimulácia, reedukácia, kompenzácia a pod. Z toho vypláva, že podstatu špeciálnej pedagogiky tvorí integrácia medzi javmi a procesmi. Špeciálnopedagogické javy a procesy pomáhajú interpretovať pomocne vedy a hraničné odbory vychádzajúc s poznania, aký je a aký by mal byť vychovávaný daný jedinec, a môžeme konštatovať, že špeciálna pedagogika zodpovedá ako formované cieľové zámery dosiahnuť u jedinca s postihnutím, narušením, ohrozením, alebo u jedinca so špecifickými potrebami.¹⁰ Vzťah špeciálnej pedagogiky k vedám a odborom a jej postavením v sústave vied o človeku uvádzame nasledovne: Vedy o človeku - sústava pedagogických vied - sústava špeciálno-pedagogických vied:

---

⁹ VAŠEK, Š.: *Základy špeciálnej pedagogiky*, Praha, VŠ JAK 2005, ISBN 80-86723-13-5, str.7

¹⁰ VAŠEK, Š.: *Základy špeciálnej pedagogiky*, Praha, VŠ JAK 2005, ISBN 80-86723-13-5, str.8-9.

- hraničné odbory
  - intaktný jedinec - pedagogika, psychológia, sociológia, biológia
  - jedinec s postihnutím - náuka o postihnutých (humánna defektológia), liečebná pedagogika
- pomocné vedy
  - normatívne - etika, logika, estetika, právo
  - deskriptívne
    - priame - patopsychológia, patobiológia, sociálna patológia
    - nepriame - kybernetika, psycholingvistika, bionika, teória informácie, semiotika¹¹

1.1 Vymedzenie špeciálnej pedagogiky- terminológia, koncepcia, štruktúra

„Špeciálna pedagogika je veľmi významný a rozvinutý odbor pedagogiky. Jej poslanie a význam spočíva v špeciálnej edukácii a rozvoji jedincov, ktorí majú oproti väčšine ostatných špeciálne edukačné potreby a ktorí pre svoj rozvoj potrebujú špeciálny prístup a starostlivosť.“¹²

Pedopatológia, liečebná pedagogika, nápravná pedagogika a iné termíny sa používali v minulosti, v súčasnosti sa u nás pre teóriu a prax výchovy a vzdelávania jedincov vyžadujúcich špeciálnu starostlivosť používa termín špeciálna pedagogika a niekedy aj defektológia, ktorý sa považuje za širší vedný odbor, chápaný ako súčasť špeciálnej pedagogiky. Špeciálnu pedagogiku definujeme ako vedný odbor v sústave pedagogických viet, ktorý skúma podstatu a zákonitosti výchovy a vzdelávania osôb s postihnutím

¹¹ VAŠEK, Š.: *Základy špeciálnej pedagogiky*. Praha, VŠ JAK 2005, ISBN 80-86723-13-5, str.10

¹² FISCHER, S., ŠKODA, J.: *Špeciálni pedagogika*. Praha, Triton 2008, ISBN 978-80-7387-014-0 s.13

telesne, zmyslovo, duševne a rečovo.¹³ Defektológia sa definuje v Pedagogickej encyklopédii Slovenska, ako veda jedincov s defektom, ktorá skúma príčiny a dôsledky porúch, ktoré sa prejavujú vo výchove, vzdelávaní a pracovnej činnosti, ako i možnosti a prostriedky nápravy týchto porúch, označených aj ako defektivita.¹⁴

Maďarska autorka A. Gordošová hovorí o liečebnej pedagogike v širšom poňatí ako o defektológii a v užšom ponímaní ju prirovnáva k našej špeciálnej pedagogike.¹⁵

Defektológia ako vedný odbor starostlivosti o jedincov s postihnutím alebo narušením možno výstižnejšie hovoriť ako o humánnej defektológií, ktorá je široko koncipovaná a predmetom je skúmanie zákonitosti rozvoja a socializácie jedincov s postihnutím, narušením, ohrozením predovšetkým z hľadiska špeciálnej pedagogiky patopsychológie, sociálnej patológie, patológie kybernetiky a iných odborov.¹⁶ Môžeme teda skonštatovať že, „defektivita je dôsledkom defektu, ktorý sa prejavuje poruchami vo funkčnej a psychickej výkonnosti, poruchami vo vzťahu k sebe a prostrediu. Defektivita má výrazné psycho-sociálne dimenzie. Príčinou defektivy je nevhodná reakcia prostredia na defekt“.¹⁷ Defektivita je porucha celistvosti človeka v dôsledku defektu, porucha jedinca s postihnutím ku spoločnosti, ku vzdelaniu, k výchove, k práci.¹⁸

V. Gaňo systém defektológie rozdeľuje na:

- ortopedickú
- logopedickú
- oftalmopedickú
- psychopedickú

---

¹³ Pedagogická encyklopédia Slovenska, 1984:In: VAŠEK, Š.: Špeciálna pedagogika. Bratislava 1996, ISBN 80-967180-3-7, str.19

¹⁴ Defektologický slovník, 1984:In: VAŠEK, Š.: Špeciálna pedagogika. Bratislava 1996, ISBN 80-967180-3-7, str.19

¹⁵ GORDOŠOVA, A., 1987, In: VAŠEK, Š.: Špeciálna pedagogika. Bratislava 1996, ISBN 80-967180-3-7, str.20

¹⁶ VAŠEK, Š.: Špeciálna pedagogika. Bratislava 1996, ISBN 80-967180-3-7, str.22

¹⁷ JESSENSKÝ J., 1993, KYSUČAN J., KUJA J., 1996, In.: PIPEKOVÁ, J. A KOL. Kapitoly ze speciální pedagogiky. Paido, Brno 1998 ISBN 80-85931-65-6 str. 16

¹⁸ PIPEKOVÁ, J. A KOL. Kapitoly ze speciální pedagogiky. Paido, Brno 1998 ISBN 80-85931-65-6 str. 16

a systém špeciálnej pedagogiky člení na:

- špeciálnu pedagogiku jedincov telesne chybných a chorých
- špeciálnu pedagogiku jedincov hluchých, nahluchlých a chybne hovoriacich
- špeciálnu pedagogiku jedincov slepých a slabozrakých
- špeciálnu pedagogiku rozumovo zaostalých a ťažko vychovávateľných.¹⁹

Z mnohých ďalších autorov, ktorý sa zaoberali označením odboru napr.: B. Popelář (1957), Edelsberger L., Pajdlhauser A., Štejerle L. (1964) a iných uvádzame Sováka M., ktorý pri členení špeciálnej pedagogiky vychádza z koncepcie, že defektológia je súčasťou špeciálnej pedagogiky, ktorý ju podľa príčin člení:

- psychopédiu
- etopédiu
- logopédiu
- tyflopédiu
- somatopédiu
- surdopédiu²⁰

Môžeme konštatovať, že defektológia sa socializuje prostredníctvom komplexnej rehabilitácie ktorá má zložky:

- liečebno-preventívnu
- sociálnu
- výchovno-vzdelávaciu

a špeciálna pedagogika svoje ciele dosahuje výlučne pedagogickými prostriedkami a to výchovou a vzdelávaním, z čoho vypláva, že sa od seba líšia metódami, prostriedkami a formami, ktorými ciele socializačného charakteru dosahujú. Objektom záujmu a pôsobenia špeciálnej pedagogiky je jedinec s postihnutím, narušením alebo ohrozením. Pre označenie objektu starostlivosti

---

¹⁹ GAŇO, V. 1956:In: VAŠEK, Š.: *Špeciálna pedagogika*. Bratislava 1996, ISBN 80-967180-3-7, str.23

²⁰ VAŠEK, Š.: *Základy špeciálnej pedagogiky*. Praha, Vš JAM 2005, ISBN:80-86723-13-5str16

služi opis na označenie: deti a mládež vyžadujúce špeciálnu starostlivosť, kde sú zaradene tri subkategórie:

- subkategória jedincov s postihnutím (s ireparabilným postihnutím)
- subkategória jedincov s narušením (s reparablem poškodením)
- subkategória jedincov s ohrozením (to je takých u ktorých trvale pôsobia potenciálne patogénne faktory)²¹

Kategorizácia špeciálnej starostlivosti (špeciálno-výchovné potreby):

- postihnutie
  - mentálne, somatické, senzorické
- narušenie
  - komunikácie, správanie, učenie sa
- ohrozenie
  - biologické, psychologické, morálne²²

1.2 Psychopédia

Vedný odbor špeciálnej pedagogiky, ktorý sa zaoberá rozvojom, výchovou, vzdelávaním a vyučovaním jedincov s mentálnym postihnutím a jedincov s mentálnym postihnutím s viacerými chybami, a ktorý pozostáva z teoretického základu, z metodológie a histórie odboru, z teórie vyučovania a výchovy je pedagogika mentálne postihnutých, pre ktorú sa používa aj termín psychopédia.²³ V minulosti do kompetencie pedagogiky mentálne postihnutých spadali aj ťažko vychovávateľní, psycho-sociálne narušení, jedinci so špecifickými poruchami učenia, epileptici a jedinci s psychickými poruchami, chorobami. Postupne však prešli do odbornej kompetencie iných špeciálnopedagogických disciplín do pedagogiky psycho-sociálne narušených, logopédie, pedagogiky telesne postihnutých, chorých a zdravotne

---

²¹ VAŠEK, Š.: *Základy špeciálnej pedagogiky*. Praha, Vš JAM 2005, ISBN:80-86723-13-5str 20-21

²² VAŠEK, Š.: *Základy špeciálnej pedagogiky*. Praha, Vš JAM 2005, ISBN:80-86723-13-5str 20

²³ BAJO, I.- VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*, Bratislava, Sapientia 1994, ISBN 80-967180-1-0 str3

oslabených. Vývoj starostlivosti o jedincov s mentálnym postihnutím s ktorým súvisí vývoj psychopédie ako vedy sa pokúsili vymedziť autori: Helfort K., Zeman J., Mauer J., Gaňo V., Predmerský V., Sovák M. a ďalší. Náhlady niektorých autorov uvádzame: J. Zeman (1928) zahŕňa do náuky o úchylných deťoch, čiže pedopatológie, okrem deti neplnozmyselných a telesne zmrzačených aj deti duševne úchylné. Je zástancom jednotného ponímania a to naprávnej pedagogiky obecnej, ako vedy o výchove všetkých druhov úchylných deti.²⁴

Mauer J. bol zástancom dualistického poňatia pedopatológie ako teoriteckého vedného základu a z nej vychádzajúcej nápravnej pedagogiky ako praktickej náuky, ktorú nazýva nápravná pedagogika deti duševne úchylných orientovaná predovšetkým na populáciu slabomysel'ných.²⁵

Edelberger L. upozorňuje na diskutabilnosť spojenia dvoch druhov postihnutia v jednej špecializácii a to výchovou deti s chybným rozumovým vývinom a výchovou ťažko vychovanej mládeže, ktorú charakterizuje ako špeciálnu pedagogiku psychopedickú.²⁶ V 60. rokoch sa vyčleňuje oblasť ťažko vychovávateľných a dnes tvorí samostatne odvetvie špeciálnej pedagogiky a to pedagogiku emocionálne a sociálne narušených, čiže etopédiu.

Sovák M. hovorí, že hlavným zameraním psychopédie je „*rozvoj výchova a vzdelávanie rozumovo chybných osôb, t. j. osôb so zníženými rozumovými schopnosťami*“²⁷

Gaňo V. „*vo svojom diele Výchova defektných deti uvádza psychopédiu ako špeciálnu pedagogiku slabomysel'ných a s ničím ju nespája*“.²⁸

Bajo, I., Vašek Š. chápu mentálne postihnutie ako určitú formu

---

²⁴ ZEMAN, J., 1928 In: BAJO, I.- VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapientia 1994, ISBN80-967180-1-0 str3

²⁵ J. MAUER, 1936, In: BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.4.

²⁶ L. EDELBERGER, 1964, In: BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.4.

²⁷ SOVAK, M., 1972, In: BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.4.

²⁸ GAŇO, V., In: BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.5.

narušeného ontogenetického vývinu, podstatne negatívne odchýlky od normy jednak v úrovni intelektových funkcií učenia a v sociálnom vývine.²⁹

Pre pedagogiku jedincov s mentálnym postihnutím sa používa aj termín oligofrenopedagogika, čo je iba užší pojem, ktorý predstavuje len jeden etiologický druh jedincov s mentálnym postihnutím a to oligofréniu, hoci sa vzťahuje na demenciu a sociálne podmienene postihnutie.

„Psychopédia (z grec. psyche – duša, paydea - výchova) je špeciálnopedagogická disciplína, ktorá sa zaoberá skúmaním príčin a prejavov a spoločenských dôsledkov mentálneho postihnutie a teóriou výchovy a vzdelávania jedincov s mentálnym postihnutím.“³⁰

Termín psychopédia, ako výchova duše je tiež zaužívaný a všeobecne akceptovaný, ale najvýstižnejší a oficiálny je pojem špeciálna pedagogika mentálne postihnutých. Vznik pedagogiky mentálne postihnutých ako odboru sa spája s menom Eduard Seguin 1812-1880³¹, s ktorým sa budeme podrobnejšie venovať v kapitole *História poňatia psychopédie*. Predmetom pedagogiky jedincov s mentálnym postihnutím je edukácia a edukatívna rehabilitácia (redukácia), chápaná ako proces priameho, zámerného, plánovaného, cieľavedomého špeciálnopedagogického pôsobenia, ako aj skúmanie prejavov a spoločenských dôsledkov postihnutia, psychopedická diagnostika a prognostika a napokon socializácia jedincov s mentálnym postihnutím. Prognostika je odborná klasifikovaná činnosť špeciálneho pedagóga, kde na základe diagnostiky a odborných vedomostí kvalifikovane odhadne potenciál budúceho rozvoja jedinca s mentálnym postihnutím, prípadné prekážky a spôsoby, a ako tento rozvoj podnecovať a prekážky eliminovať.³² Objektom psychopédie sú osoby s mentálnym postihnutím od ranného veku až po starobu.³³ Obsah pedagogiky mentálne postihnutých sa

---

²⁹ BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.37.

³⁰ *Defektologický slovník* 1984, In.: BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.5.

³¹ VAŠEK, Š.: *Základy špeciálnej pedagogiky*. Praha, VŠ JAM 2005, ISBN:80-86723-13-5str 113

³² VANČOVÁ, A.: *Základy špeciálnej pedagogiky*. Bratislava, Sapientia 2005, ISBN 80-968797-6-6, str 76-77.

³³ VANČOVÁ, A.: *Základy špeciálnej pedagogiky*. Bratislava, Sapientia 2005, ISBN 80-968797-6-6, str 21.

v oblasti edukácie ďalej špecifikuje z hľadiska kategórie postihnutia na mentálne postihnutie, mentálne postihnutie s viacerými chybami, jedinci s ľahkou mozgovou dysfunkciou. So zreteľom na stupeň mentálneho postihnutia sa člení na hraničné pásmo mentálneho postihnutia, ľahké, stredné, ťažké a hlboké mentálne postihnutie a podľa veku sa člení na mentálne postihnutých v ranom veku, v predškolskom veku, v školskom veku, v adolescencii a v dospelosti. Úlohou pedagogiky mentálne postihnutých je stanoviť, ako možno dosiahnuť určené cieľové zámery u detí a mládeže z hľadiska ich psychických, somatických a sociálnych daností.³⁴

---

³⁴ BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapiencia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.7.

2 HISTÓRIA STAROSTLIVOSTI V ODBORE PSYCHOPÉDIA

„ *Ked' chceme vedieť, kam kráčame mali by sme poznať čím sme prešli.* ”

*Pavol Hudaček*³⁵

Vývoj spoločnosti prechádza mnohými zmenami. Aby sme dokázali správne reagovať, aby sme mohli budovať lepší dnešok a dokonalý zajtrajšok musíme sa obrátiť späť a čerpať z poznatkov reformátorov, pedagógov, vedcov, psychopédov, interpretov a iných bádateľov, ktorý svojim pôsobením ovplyvnili rozvoj myslenia a civilizácie. Postoj spoločnosti k ľuďom s mentálnym postihnutím sa historicky menil s vývinom a zmenami v spoločnosti. V prvotnopospolnej spoločnosti nenachádzame žiadne znaky starostlivosti o jedincov s postihnutím, ale v záujme zachovania rodu bolo treba vylúčiť veľmi starých, slabých, závažnejšie postihnutých, ktorí zaťažovali a tým ohrozovali životaschopnosť kmeňa, čo viedlo k ich zániku, alebo boli zabíjaní. Taktiež v otrokárskej spoločnosti sa zabíjanie jedincov s postihnutím zachovalo. Deti s postihnutím opustili, pohodili, utopili, alebo zhadzovali zo skál. Náboženský predstavitelia Konfucius (551-479 p.n.l.) Zoroaster (7.6 stor. p.n.l.) žiadali, aby sa o jedincov s mentálnym postihnutím starali, zabezpečovali im materiálne a životné potreby³⁶. Nástupom feudalizmu sa prestala fyzická likvidácia jedincov s postihnutím, ale boli zväčša žobrákmi. Počas stredoveku katolícka cirkev začínala meniť náhľady na jedincov s postihnutím, začala formovať charitatívnu činnosť, zriaďovala útulky, azyly zväčša pri kláštoroch, ale o jedincov s mentálnym postihnutím sa vyjadrovali niektorí predstavitelia ako napr. Martin Luther (1483-1546), Ján Kalvín (1509- 1564), nepriaznivo, odcudzujúco, považovali ich za plod zlého ducha.³⁷ V novoveku sa častejšie prezentujú názory na jedincov s mentálnym

---

³⁵ NEUPAUER, J.: *Lendak*. Obec Lendak, Lendak 2011, ISBN 978-80-970258-7-8 str.2

³⁶ BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.11.

³⁷ BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.12.

postihnutím a starostlivosť o nich, kde sú aj prvé pokúsi o túto starostlivosť a stavajú sa predmetom záujmu filozofov a spisovateľov, ako napr. Erazmo Rotterdamsky (1466-1536), Felix Platter (1536-1614). Významný historik František Palacký nazval Jana Amosa Komenského (1592-1670) „*najpamätnejším mužom všetkých čias a národov*“,³⁸ ktorý sa vo svojich prácach okrem iných zaoberal deťmi s mentálnym postihnutím a žiada, aby sa deti učili všetky bez rozdielu, či sú to bohaté, chudobne, vtipne i tupé. Uvádza: „*Jeslize kdo z přirození hloupy jest, ten právě vedení a cvičení potřebuje, protože pro zpozdilost svou sám na nic přijít a v nic přitřefiti neumí*“, ďalej uvádza: „*z lického vzdělání nikdo nemá byt vyníman - jedine nečlověk*“.³⁹ V didaktike analytickej spracoval pravidla vyučovania málo schopných detí. V roku 1672 Willis uvádza klasifikáciu mentálneho postihnutia, John Locke (1632-1704) navrhuje diferenciacie diagnostiky. Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1828) zakladal ústavy pre siroty a opustene deti a svoje skúsenosti zaznamenával a publikoval. Felix Voisin (1794-1872) založil prvý ústav na svete pre jedincov s mentálnym postihnutím. Filip Pinel (1745-1826) považovaný za zakladateľa svetovej psychiatrie priniesol radikálnu zmenu v pohľade na starostlivosť o jedincov s mentálnym postihnutím tým, že sa snažil o humanizáciu starostlivosti vo veľkých špitáloch.⁴⁰ Eduard Seguin (1812-1880) zakladá vlastný ústav pre slabomyseľných v Paríži. Svoju starostlivosť o jedincov s mentálnym postihnutím organizuje v Amerike zakladá tam ústavy, školy a v roku 1841 jeho dielo pod názvom *Teória a prax výchovy slabomyseľných* možno považovať ako prvé psychopedické dielo. Do výchovy jedincov s mentálnym postihnutím vniesol entuziazmus a optimizmus, zdôraznil individuálny prístup, odbornosť a láskavosť vo výchove, ktoré pokladal za podmienku úspešnosti. Jeho teoretická a praktická činnosť zásadne ovplyvnili rozvoj teórie a praxe starostlivosti jedincov

---

³⁸ ČAPKOVA, D.: *Učitel' učitel'ov*. Bratislava, .SNP 1992, ISBN 80-08.01201-3 str.-9.

³⁹ KOMENSKY, J. A.. In: BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.13.

⁴⁰ PINEL, F. In: BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.13-15.

s mentálnym postihnutím v Európe a Amerike.⁴¹ Vznikajú ďalšie ústavy napr.: v Rakúsku, Švajčiarsku, Rusku, Anglicku a iné, ale pražský ústav nazvaný Ernestínus, založený Karlom Slávojom Amerlingom (1807-1884) sa vyrovnal ostatným ústavom, ba dokonca v mnohom ich prevýšil. Študoval druhy, typy, klinické formy mentálneho postihnutia, členil ich podľa stupňa mentálneho a celkového postihnutia. Zriadil dielne so zámerom viesť chovancov pracovnou výchovou, vyzdvihol dôležitosť telesnej výchovy a spevu.⁴² Zásluhou Beckera K. B. vzniká prvá pomocná škola v Saskej Kamenici. V roku 1859 sa otvárajú doplnkové triedy pre neprosievajúce a slabomyseľné deti.⁴³ M. Montessoriova (1870-1952) sa považuje za významnú osobnosť európskej špeciálnej pedagogiky, a ako riaditeľka školy pre deti s mentálnym postihnutím lekársko-pedagogického inštitútu pre vzdelávanie pedagógov zaviedla a aplikovala viaceré špeciálne termíny, princípy a postupy.⁴⁴ Slovensku špeciálnu pedagogiku a starostlivosť o jedincov s mentálnym postihnutím po vzniku ČSR ovplyvňovali osobnosti Karol Herfort (1871-1940), ktorý delil mentálne postihnutie podľa obdobia vzniku na oligofréniu a demenciu, jedincov s postihnutím podľa vzdelávateľnosti a vychovávateľnosti.⁴⁵ V oblasti starostlivosti o jedincov s mentálnym postihnutím pôsobili František Čada (1865-1918), ako zakladateľ českej pedopatológie, Antonín Heveroch (1867- 1927) okrem iných, ako vydavateľ diela *Odchýlky duševný u mládeže školní*, Jozef Zeman (1867-1961), ako propagátor pomocných tried pre deti s mentálnym postihnutím. Vznikom prvého ústavu pre slabomyseľných v 1898 v Plešivci neskôr premenovaný na Ústav pre duševne chorých, slabomyseľných a epileptikov (Blumov ústav, 1925) sa na Slovensku začína inštitucionálna starostlivosť o jedincov s mentálnym postihnutím. V roku 1923 v Petrovanoch vznikla prvá pomocná škola na Slovensku, ďalšie sa otvorili

---

⁴¹ SEGUIN, E. In: BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.16.

⁴² SLAVOJ AMERLING, K., In: BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentalne postihnutých*. Bratislava, Sapientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.17..

⁴³ BECKER. B. K., In: BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentalne postihnutých*. Bratislava, Sapientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.18.

⁴⁴ MONTESSORIOVA M., In: BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentalne postihnutých*. Bratislava, Sapientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.18.

⁴⁵ HERFOR K., In: BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentalne postihnutých*. Bratislava, Sapientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.19.

v Bratislave (1924), v Košiciach (1925), v Trenčíne (1930), ktorá pod vedením jej zakladateľa a riaditeľa Vladimíra Predmerského sa stala odbornometodickým centrom Slovenských pomocných škôl a postavenie vedúcej školy si udržala až do šesťdesiatych rokov a bola úzko spätá so spolkovou činnosťou Zemského spolku pre starostlivosť o slabomyseľných na Slovensku, zriadeným v Žiline (1932) po druhej svetovej vojne, kde hlavnou úlohou starostlivosti o jedincov s mentálnym postihnutím bolo vytvoriť optimálnejšie podmienky pre najvyšší možný a najvšestrannejší rozvoj osobnosti u detí mládeže a dospelých s mentálnym postihnutím a ich čo najvyšší možný stupeň socializácie, čiže vytvoriť podmienky pre osobnostne, pracovne a spoločenské uplatnenie. Za tým účelom vznikali výskumné, teoretické a metodické pracoviska na ktorých sa rozvíjala psychopedická problematika. Významnú úlohu zohralo vzdelávanie, príprava špeciálnych pedagógov a vychovávateľov, vzhľadom na to, že do roku 1967 bolo toto štúdium popri zamestnaní, riadne vysokoškolské začínalo rokom 1967.⁴⁶ V roku 1975 veľmi dôležitú zmenu priniesol zákon o vzdelávaní pre všetky deti s postihnutím (Education for All Handicapped Children Act, známy pod skratkou EHA, alebo ako zákon (94- 142) a jeho nasledovník v roku 1990 zákon o osobách s postihnutím (Individuals with Disabilities Education Act, skratka IDEA), ktorý požaduje, aby každému dieťaťu s postihnutím bolo poskytované zdarma primerane, individuálne prispôsobené vzdelávanie, vyžaduje sa aby škola všetkými opatreniami a postupmi zaistila aby sa každé dieťa s postihnutím vzdelávalo v prostredí bežnej triedy za použitia doplnkových pomôcok a služieb pokiaľ povaha a stupeň postihnutia umožňuje poskytovať v tomto prostredí primerané vzdelanie. Do roku 1975 bolo špeciálne vzdelávanie skôr miestom (inštitúciou) než prístupom.⁴⁷ Potrebu vzdelávania pre každého človeka plne doceňoval už pred rokmi aj spomínaný J. A. Komenský a na túto problematiku upriamujú pozornosť aj súčasní autori napr.: Bajo I., Ďuriška A., Fischer S., Gregušova H., Kašová J., Kramár I., Maňak J., Matulay K., Petty G., Pípeková J.,

---

⁴⁶ BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.21.

⁴⁷ LANG, G., BERBERICHOVA, CH. : *Každé dítě potřebuje speciální přístup*. Praha, Portal 1998, ISBN 80-7178-144-4 str.8.

Škoda J., Švarcová I., Vašek Š., a iní. Vedecko-výskumná činnosť zameraná na riešenie aktuálnych problémov pedagogiky mentálne postihnutých sa organizuje od roku 1991 na Bratislavskej katedre. Výsledky a závery vedecko-výskumných prác sú od roku 1970 prezentované vo vedeckom zborníku *Paedagogica specialis*. Na rozvoji špeciálno-pedagogickej starostlivosti o jedincov s mentálnym postihnutím sa najväčšmi podieľali významní organizátori, vedeckovýskumní pracovníci, vysokoškolskí učitelia, publicisti propagátori ako Gaňo V., Predmerský V. a Rehuš G. (1914-1922). Rehuš G. sa psychopedickej oblasti zameriaval na pracovnú výchovu, profesijnú prípravu a na socializáciu. Rozvoj teórie a praxe pedagogiky u ľudí s mentálnym postihnutím nadväzuje na progresívne trendy vo svete.⁴⁸ Trendy, ktoré prenikajú z hľadiska prístupu spoločnosti ku znevýhodnenému človeku, teda aj jedincom s mentálnym postihnutím významným spôsobom utvárajú ich poňatia a charakter a prechádzajú od postojov:

- postoj represívneho vývoja spočívajúci v pridelení nálepky neschopného, nepotrebného, nežiaduceho jedinca, ako sme už uviedli prejavovalo sa ľahostajnosťou, odmietaním pomoci až k likvidácii (starovek, ranný stredovek)
- postoj segregatívneho vývoja spočívajúci vo vylúčení jedinca zo spoločnosti, ponechanie náhodnej pomoci blízkym vo vymedzení minimálnych schopností pre sebarealizáciu (stredovek)
- postoj charitatívneho vývoja spočívajúci v pridelení nálepky úbožiaka neschopného sa o seba postarať, potrebujúceho ošetrovanie a pomoc (renesancia)
- postoj humanistického vývoja spočívajúci v zachovaní prirodzeného princípu dôstojnosti každého človeka (súčasnosť)⁴⁹

Záverom môžeme konštatovať, že starostlivosť o jedincov s mentálnym postihnutím v histórii ľudstva bola len sporadická a systematickejšia sa začala uplatňovať len nedávno okolo 19. storočia, teda patrí k najmladším pedagogickým odborom. V priebehu vývoja spoločnosti sa postavenie jedincov

---

⁴⁸ BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.21.-22.

⁴⁹ FISCHER S., ŠKODA J.: *Špeciální pedagogika*. Praha, Triton 2008, ISBN 978-80-7387-014-0 str.14-15

s mentálnym postihnutím menilo od celkového odmietania týchto osôb, vrátane likvidácie, cez pozornosť venovanú len nápadným a ťažkým postihnutím, cez charitatívny prístup so zabezpečením základných potrieb k humanizácii postojov, a môžeme poukázať, že vývoj starostlivosti o deti mládež a dospelých s mentálnym postihnutím, a vývoj špeciálnej pedagogiky sa od vzniku Blumovho ústavu a Pomocnej školy v Petrovciach po dnešný stupeň vývinu inštitučnej starostlivosti, od prvých osvetovo popularizačných psychopedických prác po dnešné vedeckovýskumné práce mal u nás vzostupnú tendenciu. Uplynul čas prevratných spoločenských zmien, a aj na Slovensku sa vytvorili podmienky pre nevídanú akceleráciu starostlivosti o jedincov s mentálnym postihnutím a rozvoja psychopédie. Odborníci predpokladajú postupný pokles jedincov s mentálnym postihnutím, v dôsledku zvýšenia prenatalnej starostlivosti majú ubúdať ťažšie prípady mentálneho postihnutia a v dôsledku dotovania správnej stimulácie a psychosocialnej rehabilitácie dieťaťa s postihnutím, jeho okolia a rodiny majú ubúdať ľahšie prípady mentálneho postihnutia. Záujem spoločnosti a vedeckého sveta o problematiku jedincov s mentálnym postihnutím v poslednom období vzrástol, súvisí to zo skutočnosťou, že najmä v hospodársky a kultúrne vyspelých krajinách pochopili mentálne postihnutie ako jeden z najzávažnejších problémov národného zdravia, a začínajú sa presadzovať pokrokové tendencie starostlivosti o ľudí s mentálnym postihnutím, budovane na základoch demokracie, humanizmu, optimálnych podmienok pre život a všestranný rozvoj osobnosti každého jednotlivca.⁵⁰

---

⁵⁰ BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentalne postihnutých*. Bratislava, Sapiencia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.39.

3 JEDINEC S MENTÁLNÝM POSTIHNUTÍM

„Netráp sa tým že ruža má trne, ale raduj sa z toho, že na trňovom kry kvitnú ruže...“⁵¹

Švarcová I.

Zdravotné postihnutie, handicap, znevýhodnenie či porucha zahŕňa veľké množstvo rôznych funkčných obmedzení a najčastejšie sa stretávame s delením, v ktorom rozoznávame postihnutie: telesné, mentálne a duševné, zrakové, sluchové, rečové a kombinované. Pri klasifikácii mentálneho postihnutia sa používajú viaceré kritéria a to hľadisko etiologicke, symptomatologicke, stupeň, druh, formu, typ postihnutia, hľadisko schopnosti učenia, vzdelávania sa. Najsamprv si musíme objasniť kto patri do skupiny osôb s mentálnym postihnutím. Za jedincov s mentálnym postihnutím sa považujú taký jednotlivci, čiže deti mládež a dospelý u ktorých dochádza k zaostávaniu vývoja rozumových schopnosti, odlišnému vývoju niektorých psychických vlastností a k poruchám adaptačného správania⁵². Termín mentálna retardácia je považovaná ako najširšie, súborné, strešné označenie pre kategóriu ľudí s poruchami intelektu, vzhľadom na to, že sa v minulosti používalo veľa pomenovaní ako napr. rozumovo zaostali, intelektovo chybný, úchylný, abnormálny, mentálne chybný, defektný, deficientný, nenormálny, nevyvinutý, oneskorený, retardovaný, postihnutý. Termín jedinec s mentálnou retardáciou sa používa ako synonymum termínu jedinec s mentálnym postihnutým. Uvádzame niektorých autorov na označenie mentálneho postihnutia:

Bajo I., Vašek Š. charakterizujú mentálne postihnutie ako určitú formu narušeného ontogenického vývinu, ako stav označujúci neúplnosť, alebo

---

⁵¹ ŠVARCOVA, I.: *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2000. ISBN 8071785067, str.98.

⁵² ŠVARCOVA, I.: *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Praha, Portál 2000, ISBN 80-7178-506-7str.28.

nedostatočnosť psychických funkcií najmä v intelektovej oblasti, ktorý vznikol vo vývoji a je združený s poruchou sociálnej prispôsobivosti.⁵³

Dolejší M. mentálnym postihnutím rozumie vývojovú poruchu integrácie psychických funkcií, ktorá postihuje jedincov vo všetkých zložkách jeho osobnosti a to duševnej, telesnej a sociálnej. Najvýraznejším rysom je trvalo porušená poznávací schopnosť, rôzna miera zníženia rozumových schopností, ktorá sa prejavuje najnápadnejšie v procese učenia. Možnosti výchovy a vzdelávania sú obmedzené v závislosti na stupni postihnutia⁵⁴.

Gregušová H. do definície mentálneho postihnutia ako viacerí autori zahrňujú etiologické hľadisko a udáva, „*ide o mentálnu zaostalost' spôsobenú porušením poznávacej činnosti, v dôsledku organického poškodenia mozgu.*“⁵⁵ Za jedinca s mentálnym postihnutím autorka nepovažuje, takého u ktorého nejde o organické poškodenie mozgu a u ktorého nervové procesy prebiehajú normálne. Pri vzniku mentálneho postihnutia však môžu byť určujúce príčiny biologické, ale aj vplyvy sociálneho prostredia.⁵⁶

Heber D. uvádza definíciu mentálneho postihnutia, kde hlavný dôraz kladie na vyjadrenie podpriemerného vývinu všeobecnej inteligencie, ktorý vzniká počas vývinového obdobia a je sprevádzaný poškodením niektorej oblasti, alebo vo všetkých sférach: maturácie, učenia, sociálnej adjustácie.⁵⁷

Jakabčic J. a Požár L. vymedzujú pojem mentálne postihnutie z dvoch základných hľadísk: teoretického a praktického. Teoretické hľadisko umožňuje hlbšie pochopenie podstaty psychologických problémov a praktický aspekt nám poukazuje na fakt, že dieťa s mentálnym postihnutím potrebuje z hľadiska svojho psychického vývinu nevyhnutnú špeciálnu starostlivosť. Je veľmi

---

⁵³ BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapiaientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.38.

⁵⁴ DOLEJŠÍ, M. 1978, In.: Pipeková, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Paido, Brno 1998 ISBN 80-85931-65-6 str.109

⁵⁵ GREGUŠOVA, H.: *Výtvarné aktivity mentálne postihnutých detí predškolského veku*. Bratislava: Sapiaientia, 2004. ISBN 80-96879-79-0 str.82

⁵⁶ GREGUŠOVA, H.: *Výtvarné aktivity mentálne postihnutých detí predškolského veku*. Bratislava: Sapiaientia, 2004. ISBN 80-96879-79-0 str.82

⁵⁷ HEBER, D.,1961, In: BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapiaientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.37.

dôležité, aby sa dieťa čo najskôr podchytilo, diagnostikovalo a zabezpečila sa špeciálna starostlivosť. Poukazujú na tieto stavy mentálneho postihnutia:

- stav oneskorenia duševného vývinu. Môže ísť o celkové oneskorenie duševného vývinu s rovnomerným zaostávaním vývinu vo všetkých oblastiach, alebo o nerovnomerný vývin s relatívne zachovalou úrovňou vývinu jednotlivých oblastí a niektorých psychických funkcií. Vývin v iných oblastiach, či psychických funkciách pritom značne zaostáva.

- stav, relatívne trvalý. Dočasné oneskorenie psychického vývinu nepovažujú za postihnutie.

- stav, ktorý nie je nemenný. Vplyvom intenzívnej výchovnej starostlivosti sa môže stav podstatne zlepšiť, ale i zhoršiť. Táto menlivosť stavu však neznamená, že sa dá časom odstrániť.

- stav, z ktorého sa nevyrastá. Vývinový proces zrenia nemôže sám o sebe priniesť zlepšenie stavu. Pozitívne zmeny môžu byť navodené len intenzívnou vonkajšou stimuláciou, a to primeranou výchovno-vzdelávacou starostlivosťou.⁵⁸

Ličko L. uvádza „*Mentálne postihnutie sa označuje ako stav zastaveného, oneskoreného alebo neúplného vývinu intelektu, ktorý charakterizuje predovšetkým podpriemerná inteligencia.*“⁵⁹

Matulay K. mentálne postihnutie považuje za stav špeciálne charakterizovaný subnormalnou inteligenciou takého stupňa a povahy, že osoba potrebuje lekárske liečenie, starostlivosť a cvičenie“.⁶⁰

Rubinštejnová A. M . považuje osoby s mentálnym postihnutím „*tých jedincov, u ktorých je trvale narušená poznávacía činnosť spôsobená organickým poškodením mozgu.*“⁶¹

---

⁵⁸ JAKABČIC, J., POŽAR, L.: *Všeobecná patopsychológia. Patopsychológia mentálne postihnutých*. Bratislava: IRIS, 1995. ISBN 80-88778-11-5str84-89

⁵⁹ LIČKO, L.,1980, In: BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.37.

⁶⁰ MATULAY, K., a kol.: *Mentálna retardácia*. Martin, Osveta 1986, ISBN 77-077-86str.23

⁶¹ RUBINŠTEJNOVA, A. M.,1966, In: BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.37.

Vančová A. uvádza mentálne postihnutie podľa medzinárodnej klasifikácie chorôb z roku 1992 „ako stav zastaveného alebo neúplného duševného vývinu, ktorý je charakterizovaný najmä narušením schopnosti, prejavujúcich sa v priebehu vývinového obdobia, prispievajúc k celkovej úrovni inteligencie. Ide najmä o poznávacie, rečové, motorické a sociálne schopnosti. Mentálne postihnutie sa môže vyskytnúť spoločne s akoukoľvek inou duševnou, telesnou alebo zmyslovou poruchou, alebo aj bez nich. Jedinec s mentálnym postihnutím však môže byť postihnutý celým radom duševných porúch, ktorých prevalencia je u nich tri až štyrikrát častejšia ako v bežnej populácii. Pre definitívnu diagnózu by mala byť prítomná znížená úroveň intelektových funkcií, vedúcich k zníženej schopnosti prispôbiť sa denným požiadavkám bežného sociálneho prostredia.⁶²

Vojtik V. definuje mentálne postihnutie „ako stav označujúci neúplnosť alebo nedostatočnosť psychických funkcií najmä v intelektovej oblasti, ktorý vznikol vo vývoji a je združený s poruchou sociálnej prispôsobivosti.“⁶³

Ako vidíme niektoré definície sú uvádzané bez ohľadu na príčinu, druh, klinickú formu, typ, stupeň postihnutia bez sociopatických podmienok, bez extrémne nevhodného prostredia a výchovy. Komisia Svetovej zdravotníckej organizácie zdôrazňuje skutočnosť, že klasifikácia mentálneho postihnutia sa zasadne nemá chápať ako nemenný, doživotný stav, ale ako dynamicky proces, ako široký komplex stavov determinovaných biologickými, psychologickými a sociálnymi faktormi. Miernejší stupeň mentálneho postihnutia sa môže v dôsledku neskoršieho dozrievania, spoločenského zásahu, alebo iným príčinením natoľko zlepšiť, že sa blížia v niektorých kvalitách normalite, alebo ju dokonca dosahujú.⁶⁴ Mentálne postihnutie môžeme súhrne označiť, ako vrodený defekt rozumových schopností. Postihnutie je chápané, ako neschopnosť dosiahnuť zodpovedajúceho stupňa intelektového vývoja (menej ako 70% normy), pretože nebol takýto jedinec prijateľným spôsobom

---

⁶² VANČOVÁ, A.: *Zaklady špeciálnej pedagogiky*. Bratislava, Sapia 2005, ISBN 80-968797-6-6, str.57

⁶³ VOJTIK, V., 1972 In: BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.37.

⁶⁴ Správa o organizácii služieb pre MP, 1968, In: BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.38.

výchovné stimulovaný.⁶⁵ U jedincov s mentálnym postihnutím okrem zaostávania rozumového vývoja dochádza k odlišnému vývoju niektorých psychických vlastností a k poruchám v adaptačnom správaní,⁶⁶ k problémom s flexibilitou myslenia, taktiež to môžeme definovať, že prítomnosť mentálneho postihnutia prináša behaviorálne, sociálne i emocionálne problémy.⁶⁷

3.1 Faktory, príčiny mentálneho postihnutia

U väčšiny ľudí s mentálnym postihnutím sa prejavujú spoločné znaky, ich individuálna modifikácia závisí na hĺbke a rozsahu daného postihnutia, na miere postihnutia jednotlivých psychických funkcií a na rovnomernosti psychického vývoja. Popísať mentálne postihnutia je zložité, pretože ich prejavy, ako sme už spomenuli sú veľmi individuálne a ťažko zovšeobecniteľné a veľmi rôznorodá je tiež škála ich príčin,⁶⁸ a preto ju môžeme členiť z viacerých aspektov zapríčinenými etiologickými, symptomatologickými, alebo psychologickými faktormi.

Etiologické faktory sú:

- endogénne (genetické, hereditárne a pod.)
- exogénne, ktoré môžu byť podmienené biologicky, chemicky, fyzikálne a pod. alebo sociálne (patologické prostredie)

Grossman E. uvádza, že príčinou mentálneho postihnutia v dôsledku etiologických faktorov môžu byť infekcia alebo intoxikácia, trauma alebo fyzikálne faktory, metabolické alebo nutričné činitele, ohrozenia mozgu veľkého rozsahu, neznáme prenatálne vplyvy, porucha tehotenstva,

---

⁶⁵ VAGNEROVA, M.: *Psychopatológie pro pomáhající profese*. Praha, Portal 2008, ISBN 9788073674144, str.69

⁶⁶ ŠVARCOVA, I.: *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2000. ISBN 8071785067, str. 39

⁶⁷ ČADILOVA, V. ,HYNEK, J. ,THOROVA, K., a kol. : *Agrese u lidí s mentální retardací a s autismem*. Praha, Portal 2007 ISBN978-80-7367-319-2, str.26.

⁶⁸ SLOVIK. J.: *Komunikácia s ľuďmi s postihnutím*, Praha, Portal-P.S 2010 str.45.

chromozomálne abnormality, idukacie psychiatrického charakteru a vplyvy prostredia.⁶⁹

Mišová I. uvádza tieto aspekty vzniku mentálneho postihnutia etiologických faktorov:

- exogénne vzniknuté v prenatalnom období ide o vírusové infekcie, hormonálne poruchy, rtg. žiarenie, chemické látky, alkohol, vzniknuté v perinatálnom období do 10 dní po pôrode, ide o mechanické účinky pôrodu (tlakom), prechod pôrodnými cestami, predčasné odlúčenie placenty a vzniknuté v postnatálnom období, ide o neuroinfekcie centrálnej nervovej sústavy a úrazy hlavy

- endogénne podmienené geneticky, ktoré zapríčiňujú chromozomálne aberácie, Downov syndróm, Wilsonov syndróm, Rettov syndróm a iné.⁷⁰

Symptomatologické faktory sú zredukované podľa reaktivity origofremie a demencie, a tiež označované ako typy origofremie a demencie:

- eretický typ sa prejavuje, ako nepokojný, dráždivý, nestabilný, verzatilný, nestály, tak že procesy vzruchu a útlmu prebiehajú patologicky rýchlo a vzruch prevláda nad útlmom. Dieťa má stály motorický nepokoj, impulsitu, agresivitu, efektívnosť.⁷¹ Eretici neadekvátne reagujú na vonkajšie podnety, v škole sú väčšinou zaradované medzi problémové deti, predstavujú zložitý výchovný problém, prejavujú sa nedostatkami pozornosti pri učení, vnímaní, zapamätávaní a myslení, vo verbálnej sfére sú hlučný, je u nich príznačná emočná nestálosť a labilita, slabá vôľa, obmedzené možnosti motivácie.

- apatický typ príznačný ako torpídny, strnulý. Patria sem pasívni, bez aktivity, málo zvedaví jedinci, vzruch a útlm prebieha u nich patologicky pomaly, útlm prevláda nad vzruchom. Deti sú malátne, nepohyblivé, kinetické, hypokinetické, lenivé, ale bezproblémové, v škole patria medzi dobre a slušné,

---

⁶⁹ GROSSMAN, E. 1983, In: BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.113.

⁷⁰ MIŠOVÁ, I.: *Práca ako kľúčový faktor k inklúzii* : zborník z celoslovenskej konferencie s medzinárodnou účasťou Bratislava, 2006 ISBN 9788096907755, str.10]

⁷¹ BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.45-46.

pretože s nimi nie sú výchovne problémy ako s eretikmi. Pomaly myslia, vnímajú aj hovoria, problém je aj s motiváciou, pretože nie sú zvedavé.

- nevyhranený typ, u ktorých procesy vzruchu a útlmu sú relatívne v rovnováhe. Jedinci tohto typu sú najvhodnejšie pre adaptáciu, rehabilitáciu a integráciu.

Psychologické faktory:

- znížená inteligencia

Heber D. kladie dôraz na vyjadrenie podpriemerného vývinu všeobecnej inteligencie, ktorý vzniká počas vývinového obdobia a je sprevádzaný poškodením niektorej oblasti, alebo vo všetkých sférach:

- maturácie
- učenia
- sociálnej adjustácie⁷²

Poškodenie centrálnej nervovej sústavy, ako sme už spomenuli môže vzniknúť rôznym spôsobom, ich etiológia sa prejavuje v klinickom obraze, t.j. závažnosti postihnutia a prevádzajúcimi symptomami. Ide o multifaktoriálne podmienené postihnutie, a na ich vzniku sa môže podieľať ako porucha genetických dispozícií, ktoré vedú k narušeniu rozvoja centrálnej nervovej sústavy, tak najrôznejšie vplyvy, ktoré môžu poškodiť mozog v rannej fáze jeho vývoja. Obe zložky mentálneho postihnutia pôsobia vo vzájomnej integrácii.⁷³

3.2 Druhy MP

Príčinou mentálneho postihnutia môže byť organická podmienenosť, kde ide o poruchu centrálnej nervovej sústavy, vzniknuté v dôsledku štrukturálneho poškodenia mozgových buniek, alebo abnormálneho vývoja mozgu, a sociálna podmienenosť.

---

⁷² HERBER, D., In.: BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapiencia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.113.

⁷³ FISCHER S., ŠKODA J.: *Špeciální pedagogika*. Praha, Triton 2008, ISBN 978-80-7387-014-0 s.92.

Podľa vývinového štádia, v ktorom došlo k organickému poškodeniu mozgu rozlišujeme:

- oligofréniu (z grec. oligos – malo, fren – duša, myseľ, rozum), ktorý sa považuje za oneskorený duševný vývoj v období prenatalnom, perinatálnom, alebo postnatálnom, zhruba do druhého roka života dieťaťa.

Kučera J. člení oligofréniu na primárnu, ktorá je dôsledkom dedičných činiteľov, a sekundárnu, ktorá je dôsledkom poškodenia mozgu pred narodením, alebo po narodení. Vzniká v dôsledku mutácie génov, aberácii jej chromozómov, žiarením, chemickými látkami, infekciou, pôsobením toxických látok, endokrinopatia matky, úrazy, abnormality plodu, zápaly. Prejavuje sa na vonkajšom vzhľade, tvarí, držaní tela, pri lokomočných pohybov, v hrubej jemnej koordinácii a v správaní⁷⁴. Výrazne je postihnutá motorická, citová, vôľová zložka osobnosti. Oligofrénia sa považuje za poškodenie, stav stacionárneho charakteru, stav relatívne nemenný, chronicky, trvalý, ktorý nemá tendenciu k zlepšovaniu ani k zhoršovaniu, ktorý nemožno vyliečiť, ale môže sa výrazne zlepšiť situácia v osobnostnom rozvoji, sociálnej adaptácii a čiastočnej integrácii, prostredníctvom výchovno-vzdelávacieho pôsobenia.

- demencia je proces zastavenia respektíve rozpad normálneho mentálneho vývinu zapríčinený neskorou poruchou mozgu, ktoré vzniká v priebehu života človeka až po ukončení rozvoja jeho kognitívnych funkcií z pravidla po dovŕšení druhého roka dieťaťa. Dôvody vzniku demencie sa najčastejšie v literatúrach uvádzajú tieto: degeneratívne a demyelizačné procesy v CNS, detská mozgová obrna (DMO), duševné poruchy (schizofrénie), intoxikácia (otrava jedom), kôrnatenie mozgových ciev, poruchy a choroby vedúce k demencii, poruchy metabolizmu, poruchy žliaz s vnútornou sekréciou a ich funkcií (vylučováním), urazí mozgu, zápal mozgových blán (meningitis), zápal mozgu (encephalitis).⁷⁵ Pre väčšinu demencii sú spočiatku charakteristické lokálne poškodenia mozgu a následne

---

⁷⁴ KUČERA, J., 1978 In: BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.40.

⁷⁵ BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.41-42.

i psychiky, ktoré sa prejavujú spočiatku špecifickými poruchami učenia, a to obmedzenou alebo chýbajúcou schopnosťou čítať (dyslexia - alexia), písať (dysgrafia - agrafia), počítat' (dyskalkulia - akalkulia), dezorientáciou v čase, priestore, a osobnou, inkontinenciou moču a stolice (pomočovanie a neudržanie stolice), neprimeraným, dezorganizovaným správaním, poruchou koncentrácie, poruchou pamäti, stratou záujmu a iniciatívy, zmenami nálady s úzkosťou, podráždenosťou a depresiou, zmenami osobnosti podmieňujúcimi prejavmi asociálneho správania, znížením schopnosti vykonávať aktivity bežného života, čím sa rozpadáva schopnosť koncentrácie, práceschopnosti, autoregulácie. Demencia sa považuje za stav progresívneho charakteru, väčšina klinických foriem ma tendenciu k postupnému zhoršovaniu, prehĺbeniu syndrémov i keď začiatok a priebeh tohto syndrómu môže byť rozdielny.

Vznik sociálne podmieneného mentálneho postihnutia označované tiež, ako sociálna oligofrénia, pseudooligofrénia, sociálna debilita, sociálna slabomyseľnosť, ktoré môžu vzniknúť dôsledkom extrémne depriváčnych faktorov napr.: extrémne nevhodne sociálne prostredie, pri extrémnej výchovnej a vzdelávacej zanedbanosti, pri zlej alebo absencii výchovy, ktoré priamo ovplyvňujú mentálnu, emocionálnu, osobnostnú a sociálnu úroveň dieťaťa. Neúplné rozvrátené sociálne rodiny, mnoho početné asociálne rodiny, deti žijúce v permanentnej izolácii, mimo rodiny a iné depriváčné okolnosti ovplyvňujú vývin dieťaťa v zmysle mentálneho postihnutia. Sociálne podmienene mentálne postihnutia sú v mnohom odlišné od oligofrénie a demencie a to v štruktúre kvality psychiky osobnosti, v správaní najmä z hľadiska nápravy, výchovy a vzdelávania.⁷⁶ Vývojové oneskorenie vzniknuté nedostatočnou a neprimeranou výchovou Vágnerová M. nedefinuje, ako mentálne postihnutie, skôr ho považuje za sociálne poškodenie vývojových rozumových schopnosti (nazývaná pseudooligofrénia), vzhľadom nato, že tento handicap nie je vrodený, ani trvalý a jeho príčinou nie je poškodenie

---

⁷⁶ BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapiencia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.43-44.

CNS, ale nedostatok primeraných podnetov. Pokiaľ by dieťa vyrastalo v podnetnom prostredí, jeho stav by bol určite celkom odlišný.⁷⁷

Členenie mentálneho postihnutia na oligofréniu a demenciu a sociálne podmienené mentálne postihnutie je dôležité z aspektu výchovy, pretože je tu odlišná psychopedická prognóza a tým aj program, tempo, obsah, postup, metódy, formy aj prostriedky nápravy, edukácia, ako aj finálne výsledky tohto pôsobenia.

3.3 Stupne mentálneho postihnutia

Pre zaistenie optimálnych podmienok pre výchovu a vzdelávanie jedincov s mentálnym postihnutím, pri voľbe vhodných metód edukácie, nápravných metód reedukácie, rehabilitácie, kompenzácie sa nezaobídeme bez základných informácií o stupňoch postihnutia a následkov z nich vyplývajúcich. Mentálne postihnutie predstavuje z psychopedického ponímania zníženú intelektovú úroveň, jej fungovanie, čo predstavuje v podstate klasifikácia mentálneho postihnutia z hľadiska závažnosti, t. j. stupňa mentálneho postihnutia. Jednotlivé stupne sa ohraničujú IQ a mentálne postihnutie je zvyčajne charakterizované ako disproporcionalita chronologického a mentálneho veku,⁷⁸ a poskytuje len globálny odhad schopnosti, určujúci pozíciu človeka s mentálnym postihnutím k populačnej norme.⁷⁹

Švarcová I. uvádza klasifikáciu mentálneho postihnutia tak, ako je uvedená v 10. revízii *Medzinárodnej klasifikácii chorôb*, spracovaná Svetovou zdravotníckou organizáciou v Ženeve a podľa novej klasifikácie, ktorá vstúpila

---

⁷⁷ SVOBODA, M., VAGNEROVA, M., KREJČIROVA, D.: *psychodiagnostika detí a dospelých*, Praha, Pportál 2001, ISBN 8071785458, str. 37

⁷⁸ BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.46.

⁷⁹ FISCHER S., ŠKODA J.: *Špecialní pedagogika*. Praha, Triton 2008, ISBN 978-80-7387-014-0 s.93.

do platnosti v roku 1995 sa mentálne postihnutie rozdeľuje do šiestich základných kategórií s nasledovnými kódmi a stupňami:

- kód F70, ľahká duševná zaostalosť, IQ 50-69
  - debilita
  - mierne duševné postihnutie
- kód F71, stredne ťažké mentálne postihnutie, IQ 35-49
  - imbecilita
  - stredné duševné postihnutie
- kód F72, ťažké mentálne postihnutie, IQ 20-34
  - ťažké duševné postihnutie
- kód F73, hlboká duševná zaostalosť, IQ pod 20
  - idiotia
- kód F 78, iná presne určená duševná zaostalosť
- kód F79, duševná zaostalosť⁸⁰

Líčko L. uvádza, že inteligenčnú úroveň členíme na štyri základne kategórie a to podpriemernú inteligenciu (mentálne postihnutie), duševná zaostalosť (hraničné pásmo mentálneho postihnutia), priemerná inteligencia, nadpriemerná inteligencia.⁸¹ Mentálne postihnutia podľa stupňov inteligencie obsahujú nasledovné kategórie:

- hraničné pásmo mentálneho postihnutia – subnorma (ešte nie je MP), IQ 71 – 85, pre ktoré je zaužívaný termín ľahká alebo výrazná zaostalosť.
- ľahké mentálne postihnutie IQ 50-69, pre ktoré je zaužívaný termín debilita
- stredné mentálne postihnutie, IQ 35-49, pre ktoré je zaužívaný termín imbecilita. Bližšie určenie stredného mentálneho postihnutia je: ľahké IQ 45 -49, stredné IQ 40 – 44, ťažké IQ 35 - 39

---

⁸⁰ ŠVARCOVA, I.: *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Praha, Portál 2000. ISBN 80-7178-506-7str.33.

⁸¹ LIČKO, L., 1980:In: BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálně postihnutých*. Bratislava, Sapientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.48.

- ťažké mentálne postihnutie, IQ 20-34, pre ktoré je zaužívaný termín jednoduchá idiocia

- hlboké mentálne postihnutie, pre ktoré je zaužívaný termín hlboká idiocia, IQ pod 20

Tieto škály sú umele, nie sú určené presne hranice medzi stupňami, ktoré prestavovali vždy problémy pri selekcii a zaradovaní detí do náležitého typu starostlivosti.⁸² V krátkosti opíšeme kritéria jednotlivých stupňov mentálneho postihnutia:

- subnorma, hraničné pásmo - 15 až 16% detí v populácii, deti väčšinou výchovne a sociálne zanedbané, duševne infantilné (detinské, nevypelé), deti fyzicky oslabené a choré, deti s poruchami vedomia, deti s neurotickými prejavmi, deti so závažnými zmyslovými poruchami, deti so špecifickými poruchami učenia, deti s ľahkou mozgovou disfunkciou, deti s detskou mozgovou obrnou, alebo častá kombinácia týchto porúch.

- debilita - deficit v myslení, abstrakcií, dedukcií a úsudku, duševné prejavy sú už riadené vyššou nervovou činnosťou, môžu dospieť k abstrakcií, reč dospieva do druhej signálnej ústavy, dokáže veci zovšeobecniť.

- imbecilita – osvojujú si základy trivia: čítanie, písanie, počítanie, reč dospieva na úroveň konkretizácie, slovník je chudobný, jedno až dvojslovné vety, osvojenie jednoduchých pracovných návykov.

- jednoduchá idiocia - reagujú na hlad, chlad, teplo, vlhko, primitívna manifestácia sexuality, chýba myslenie, reč sa chybne vyvinie bez chápanie obsahu.

---

⁸² BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.49.

- hlboká idiócia - úplne imobilný, nenaučí sa chodiť, často celý život ležia alebo sa pohybujú plazením, reč sa nevyvinie (vek najviac 25 - 30 rokov)

V nasledujúcich charakteristikách jednotlivých stupňov mentálneho postihnutia podrobnejším popisom budeme vychádzať z textov Medzinárodnej klasifikácie chorôb a z publikácií I. Baju a Š. Vaška (1994), M. Vágnerovej (2004), a I. Švarcovej (2006):

- ľahká duševná zaostalosť IQ 50 – 69. Jedná sa o najrozšírenejšie mentálne postihnutie zahrnujúce slabomyseľnosť, ľahkú mentálnu subnormalitu, ľahkú oligofréniu. V charakteristike jedinca s týmto stupňom postihnutia, uvažujú na úrovni deti stredného školského veku, sú schopní používať reč účelnú v každodennom živote, udržiavajú konverzáciu a dokážu viesť rozhovor, aj keď si komunikáciu osvojujú oneskorene, rešpektujú niektoré pravidlá logiky, ale nie sú schopní uvažovať abstraktne. Väčšinou dokážu byť nezávislí v osobnej starostlivosti, zvládajú sebaobsluhu (hygiena, stravovanie, obliekanie), i keď je vývoj oproti norme o mnoho pomalší.⁸³ Problémy sa prejavujú pri teoretickej práci, v škole s čítaním a písaním, kde veľmi prospieva výchova a vzdelanie zamerané na rozvíjanie ich schopností a kompenzačných nedostatkov. Veľa dospelých je schopných pracovať, udržiavať dobré spoločenské vzťahy a byť prospešnými občanmi spoločnosti.

- stredný stupeň duševnej zaostalosti IQ 35 – 49. Táto diagnóza zahŕňa stredne ťažkú mentálnu subnormalitu, stredne ťažkú oligofréniu. U jedincov zaradených do tejto kategórie je výrazné oneskorený rozvoj chápania a užívania reči a ich schopnosti v tejto oblasti sú obmedzené, ich uvažovanie môžeme prirovnávať k mysleniu predškolského dieťaťa. Pod vedením kvalifikovaného pedagóga si osvoja základy čítania, písania, počítania. Väčšina je schopná získať určitý stupeň nezávislosti, sú plne mobilní, aktívni, majú schopnosť nadviazať kontakty a komunikáciu. V dospelosti ľudia s týmto stupňom postihnutia sú schopní vykonávať prácu pod odborným dohľadom.

- ťažká duševná zaostalosť IQ 20 – 34. Diagnóza zahŕňa ťažkú mentálnu subnormalitu a ťažkú oligofréniu. Väčšina jedincov trpí značným stupňom poruchy motoriky jej pridruženými chybami, ktoré prejavujú

⁸³ ŠIŠKA, J.: *Mimorádná dospelosť*. Praha, Karolinum 2005 ISBN 8024609924, str. 54

prítomnosť klinicky signifikálneho poškodenia, či zlého vývoja nervového systému. Uvažujú na úrovni dieťaťa. Možnosti výchovy a vzdelávania sú značne obmedzené, obmedzenie je známe i v oblasti reči, školské trivium tieto deti nezvládajú, ale včasná systematika kvalifikovaná rehabilitačná, výchovná a vzdelávacia starostlivosť môže prispieť k rozvoju motoriky, rozumových, komunikačných schopností a celkovému zlepšeniu kvality ich života, čo si vyžadujú neustálu starostlivosť.

- hlboká duševná zaostalosť IQ pod 20. Tato diagnóza zahŕňa hlbokú mentálnu subnormalitu a hlbokú oligofréniu. Časť jedincov takto postihnutých je imobilná, nenaučia sa chodiť, zaostáva motorika, majú nepatrnú, alebo žiadnu schopnosť starať sa o svoje základné potreby. Možnosti ich výchovy a vzdelávania sú veľmi obmedzené. Značnú časť života preležia a preto si vyžadujú celoživotnú starostlivosť. Nevytvoria si ani základy reči, používajú len hlasové prejavy pudových a efektívnych reakcií.

- iná presne určená duševná zaostalosť. Tato kategória sa používa, keď stanovenie stupňa intelektového postihnutia pomocou obvyklých metód je ťažké alebo nemožné pre pridružené senzorické alebo somatické poškodenie.

- duševná zaostalosť. Tato kategória sa používa v prípadoch, keď mentálne postihnutie je dokázané, ale nie je dostatok informácií aby sa mohlo jedinca zaradiť do iných predošlých uvedených kategórií.

Stupne mentálneho postihnutia sú užitočným orientačným znakom, pomocným nástrojom a pokiaľ sa spája s ďalšími dôležitými informáciami o dieťati, jeho vývine, súčasnom stave a tendenciách, nadobúda informatívnu a diagnostickú hodnotu, čím prispieva k novej akcelerácii vývinu vplyvom špeciálnej výchovy.⁸⁴

---

⁸⁴ BAJO, I., VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapiencia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.48.

4 RODINA A JEDINEC S MENTÁLNÝM POSTIHNUTÍM

„Človek sa môže stať človekom len pomocou výchovy, nie je ničím, iba tým čím ho robí vychová.“

J.A. Komenský

Prečo sa ľudia trochu nezamyslia, prečo neporozmýšľajú či krok, ktorý v živote urobia je ten správny? Ved' späť sa ťažko vracia, preto je veľmi dôležité položiť si otázku čo máme robiť aby sme mohli vybudovať sebe i svojim blízkym šťastný domov.

Prostredie, ktoré poskytuje pocit bezpečia, istoty, emocionálnej stability, množstvo podnetov pre ďalší rozvoj deťom s mentálnym postihnutím je rodina, ktorá je prvým spoločenským prostredím, prvým výchovným činiteľom, a ktorá svojou štruktúrou, stabilitou, civilizačným štandardom, kultúrnou atmosférou, životným štýlom, schopnosťou náležite starať sa o všestranný život jedinca s mentálnym postihnutím je určujúcim faktorom pre ďalšie jeho formovanie. Rodina formuje jedinca v priebehu jeho vývoja, je významným nositeľom jeho budúcich spoločenských rolí a identity všeobecne. Z hľadiska spoločnosti rodina plní biologickú, ekonomickú, sociálnu a psychologickú funkciu.⁸⁵ Optimálna situácia pre všestranný vývin dieťaťa je kde dominuje láska, zrelá náklonnosť, trpezlivosť, vzájomne porozumenie a spoločný výchovný prístup rodičov. Výchova v rodine sa stáva realistickou, keď sú prístupní radám odborníkov, rešpektujú ich pokyny a sami ich vyhľadávajú. Narodenie dieťaťa s mentálnym postihnutím je považované za veľmi traumatizujúcu skutočnosť, ktorú niektorí autori považujú za jednu z psychických najbolestnejších udalostí aká sa môže človeku prihodiť. Za pomoci kvalifikovaných odborníkov, prijímaním ich rád, rešpektovaním ich pokynov sa rodina môže vyrovnáť s danou situáciou a s rôznymi nepredvídateľnými reakciami svojho okolia, čo je pre vývoj ich dieťaťa veľmi dôležité, a tým zaujmú pozitívny postoj. Dieťa s postihnutým prináša rodine fyzicky ekonomicky, sociálny, ale predovšetkým psychický (emocionálny)

---

⁸⁵ FISCHER, S., ŠKODA, J.: *Špeciální pedagogika*. Praha, Triton 2008, ISBN 978-80-7387-014-0 str.187.

stres.⁸⁶ Vo vzťahu rodičov k dieťaťu s mentálnym postihnutím môžeme sledovať niekoľko spôsobov správania sa. Uvádzame schému správania sa V. S. Sommersovej(1944):

- akceptácia dieťaťa s postihnutím. Rodičia dieťa s mentálnym postihnutím prijímajú objektívne, preukazujú skutočnú oddanosť, dieťa primerane hodnotia, berú a majú ho radi také aké je, nevyjadrujú viditeľné pocity viny, alebo vzdoru.

- odmietanie dieťaťa s postihnutím. Tento postoj sa navonok prejavuje podráždenosťou, nadmernou kritickosťou, neprimeraným obmedzovaním a trestaním dieťaťa, alebo vyhýbaním sa zodpovednosti za jeho výchovu.⁸⁷ Rodičia neakceptujú a neuznávajú pre dieťa s mentálnym postihnutím žiadne obmedzenia, vedú ho k nadmernej ambiciózności a trvajú na vysokej úspešnosti. Ide o náročnú výchovu, extrémne prísnu výchovu, kde môže dôjsť u dieťaťa k strate sebadôvery, k negativizmu, agresivite.

- nadmerne ochranárstvo dieťaťa s postihnutím. Rodičia sa snažia uchrániť dieťa od všetkého zlého aj izoláciou od spoločenského okolia. Zaujímú príliš úzkostlivú výchovu vyjadrenú v nadmerne starostlivom a ochranárskom zaobchádzaní s dieťaťom, kde výsledkom je pasivita dieťaťa, prehĺbovanie rozdielu medzi aktuálnou potenciálnou úrovňou psychických funkcií, alebo negativizmus, agresivita.

- skryté zavrhovanie dieťaťa s postihnutím. Negatívny postoj a odpor voči dieťaťu sa skrýva za nadmernú, úzkostlivú starostlivosť, ohľaduplnosť. Rodičia dieťa vnímajú ako hanbu.

- otvorené zavrhovanie dieťaťa s postihnutím. Rodičia dieťa otvorene primajú s odporom a sú si vedomí nepriateľských citov, čo odôvodňujú obviňovaním spoločnosti, lekárov, pedagógov za stav dieťaťa a jeho postihnutie.

Baumrind D. rodinne výchovné štýly charakterizuje nasledovným spôsobom :

---

⁸⁶ PREVENDÁROVÁ J.: *Rodina s postihnutým dieťaťom* . Nové Zámky, Psychoprof 1998, ISBN 80-967148-9-9, str 17

⁸⁷ KOLUCHOVÁ, J. a kol., 1989: PREVENDÁROVÁ J.: *Rodina s postihnutým dieťaťom* . Nové Zámky, Psychoprof 1998, ISBN 80-967148-9-9, str. 46.

- autoritáršti rodičia, ktoré sa snažia ovplyvňovať, kontrolovať a hodnotiť správanie, postoje svojich detí v súlade so súborom noriem. Rodičia detí prevažne kontrolujú a ich emocionálny vzťah je skôr záporný.

- autoritatívny rodičia sa naopak snažia viesť deti aktívnym spôsobom, hľadajú riešenie problému, podporujú verbálnu komunikáciu a vysvetľujú dôvody svojich rozhodnutí. Oceňujú u detí na jednej strane autonómiu, na druhej strane disciplínu. Na tento výchovný štýl z pravidla úspešne kombinuje kontrolu dieťaťa a kladný emocionálny vzťah medzi rodičmi a deťmi.

- liberálni rodičia svoje deti kontrolujú minimálne na potreby a chovania svojich detí reagujú nenásilným, akceptujúcim spôsobom. Vo výchove dominuje zrejme zložka kladného emocionálneho vzťahu.⁸⁸

Ďalší výchovný štýl je odmietajúci, kde rodičia vôbec nereagujú na potreby svojho dieťaťa a ich emocionálny vzťah nie je príliš pozitívny, dieťa ani nekontrolujú, ani výchovné nevedú.⁸⁹ Tradičná výchova je označená, ako typické genderové vymedzenie roli otca a matiek. Týmto rolovým členením sa výchova výrazne líšila od predchádzajúcich popísaných modelov.⁹⁰ Nejednotnosť výchovy, kde postoje rodičov a ich prejavy sú diametrálne odlišné vzniká v sebaopímaní dieťaťa určitý zmätok, s ktorým sa ťažko vyrovnáva.⁹¹ Môžeme konštatovať, že nesprávny prístup rodičov, ako je rozmaznávača, neúmerné náročná čiže extrémne prísna, protekčná, ľahostajná, chladná, rezignujúca, nepriateľská či zavrhujúca výchova prispieva k širokej škále porúch a to k deprivácii, frustrácii a iným. Základným výchovným úlohám rodiny patrí sústavná starostlivosť, poskytovanie pravidelnej pomoci a vedenia dieťaťa s mentálnym postihnutím. Podľa autora Cunninghama sa to podarí tým rodinám, ktoré prekonajú fázu šoku, prejavovanú citovou dezorganizáciou, reaktívnu fázu, prejavovanú bolesťou, sklamaním, odmietaním, adaptačnú fázu prejavovanú ochotným konaním, realistickým

---

⁸⁸ D. BAUMIND, D., 1991 In : KREJČOVA, L.: *Psychologické aspekty vzdelávania dospelých*. Praha , Grada Publishing 2011 ISBN 978-80-247-3474-3 s.24-25.

⁸⁹ KREJČOVA, L.: *Psychologické aspekty vzdelávania dospelých*. Praha , Grada Publishing 2011 ISBN 978-80-247-3474-3 str.25.

⁹⁰ D. BAUMIND, D., 1991 In : KREJČOVA, L.: *Psychologické aspekty vzdelávania dospelých*. Praha , Grada Publishing 2011 ISBN 978-80-247-3474-3 str.25.

⁹¹ VÁGNEROVÁ, HADJ, MOUNSOVÁ, ŠTECH, 1992 In.: PREVEDÁROVÁ, J.: *Rodina s postihnutým dieťaťom* . Nové Zámky, Psychoprof 1998, ISBN 80-967148-9-9 str. 46

hodnotením, a napokon sa dostanú do fázy reorientácie,⁹² čím prekonajú krízu z poznania mentálneho postihnutia u ich dieťaťa a sú schopný pomôcť a viesť dieťa k dosiahnutiu najvyššieho stupňa socializácie, jeho osobnostného, pracovného, kultúrneho a spoločenského uplatnenie.

---

⁹² CUNNINGHAM, 1979 In: BAJO, I., VAŠEK,Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapienta 1994,ISBN 80-967180-1-0, s.123.

5 SOCIALIZÁCIA

„Zo všetkého najviac pôsobí na človeka sociálne prostredie, t.j. ľudia, s ktorými sa stýka medzi ktorými žije. Človek sa stáva človekom zásluhou ľudskej spoločnosti, ktorá ho denne obklopuje a pôsobí na neho svojimi sociálnymi podnetmi“⁹³.

J. Prchal

Pre vytvorenie kvalitného systému starostlivosti o jedincov s mentálnym postihnutím, systému výchovy, vzdelávania, profesijnej prípravy, pracovného, kultúrneho a spoločenského zapojenia vychádzame z overených poznatkov o človeku, z určitej predstavy o profile, vlastnostiach člena spoločnosti, ktoré nám dávajú odpovede na základné otázky, súvisiace s formuláciou základného cieľa ich výchovy a vzdelávania, a to nakoľko môže cieľavedomé a systematické pôsobenie formovať osobnosť, ako, a s ktorými ďalšími činiteľmi môže výchova a vzdelávanie spolupôsobiť na jednotlivé stránky vývinu osobnosti, ako a aký stupeň socializácie možno u týchto ľudí dosiahnuť.⁹⁴ V prvom rade uvidíme poňatie socializácie od niektorých autorov: Emöke chápe socializáciu, ako proces začleňovania sa do spoločnosti, počas neho sa jedinec naučí poznávať seba a svoje prostredie, osvojí si pravidla spolunažívania a možne i očakávané spôsoby správania.⁹⁵

Janoušek J. chápe socializáciu, ako súhrn procesov vzájomnej interakcie medzi spoločnosťou a jedincom, v ňom spoločnosť pôsobí na jedinca tak, aby v sebe svojim učením vytvoril vnútorné psychologické predpoklady, ktoré sú potrebné k participácii v spoločnosti súčasne ako člen spoločnosti i ako relatívne samostatná osoba schopná riadiť svoje jednanie a zodpovedať za ne.⁹⁶

---

⁹³ PRCHAL, P.: Vychovávame deti. Praha, práca 1976, ISBN 24-0076 str. 43.

⁹⁴ BAJO, I., VAŠEK, Š., *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapienta 1994, ISBN 80-967180-1-0, s.68.

⁹⁵ EMÖKE, in: TRPIŠOVSKÁ, D., VACINOVÁ, M.: *Socialna psychologia*, Praha, Ujak 2008, ISBN 978-80-86723-30-3 str. 69

⁹⁶ JANOUŠEK, J., in: TRPIŠOVSKÁ, D., VACINOVÁ, M.: *Socialna psychologia*, Praha, Ujak 2008, ISBN 978-80-86723-30-3 str. 69

Nekonečný chápe socializáciu, ako proces vývoja individua z bytosti biologickej na zložitú bytosť sociálnu, ktorá sa aktívne zúčastňuje spoločenského a kultúrneho života.⁹⁷

Monatová považuje socializáciu za „*schopnosť jedinca zapojiť sa do spoločnosti, formovať k nej pozitívne vzťahy, vzťahy ku vzdelaniu, k práci.*“⁹⁸

Rothmayer A. chápe socializáciu v najširšom význame, ako prispôsobovanie sa jedinca normám a životnému štýlu spoločnosti, alebo skupiny. Ide teda o proces, v ktorom sa človek stáva občanom, bez ohľadu na jeho osobitosti akéhokoľvek druhu napr.: pohlavie, vek, rasa, náboženstvo, zdravotný status.⁹⁹

Sovák M. v možnostiach socializácie jedincov s postihnutím vysvetľuje integráciu ako úplné zapojenie a celkové splynutie daného jedinca so spoločnosťou zdravých ľudí, a to vo výchove a vzdelaní, v pracovnom uplatnení, ako aj v spoločenskom spolužití.¹⁰⁰

Socializácia je proces začleňovania jednotlivca do spoločnosti, proces, v ktorom dochádza k postupnej premene človeka z biologickej bytosti na bytosť spoločenskú, čiže je v podstate procesom sociálneho učenia, procesom aktívneho rozvoja schopnosti, podmieňujúcich úspešné zapojenie do spoločenského života. Socializácia jedincov s mentálnym postihnutím je procesom ich začleňovania do intaktnej spoločnosti, ale aj do spoločnosti s nerovnakým postihnutím, preto je socializácia zakotvená v hlavných cieľoch výchovy, vzdelávania a v celom psychopedickom pôsobení¹⁰¹. Stupeň socializácie, miera zapojenia jedinca s mentálnym postihnutím do pracovného a spoločenského života sú rozličné v závislosti od stupňa, druhu, typu formy mentálneho postihnutia a od ďalších faktorov akými sú stav telesného,

---

⁹⁷ NEKONEČNY, in: TRPIŠOVSKÁ, D., VACINOVÁ, M.: *Sociálna psychológia*. Praha, Ujak 2008. ISBN 978-80-86723-30-3 str. 69

⁹⁸ MONATOVÁ 1994, In: PIPEKOVÁ, J. A KOL.: *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno, Paido, 1998 ISBN 80-85931-65-6, str. 16

⁹⁹ ROTHMAYER A., a., In: REPKOVA, K. : *Občania so zdravotným postihnutím v procese spoločenskej integrácie*, Bratislava, Mračko 1998. ISBN 8080570051 str. 119

¹⁰⁰ SOVAK, M., 1972, In: PIKALEK, Š. : *Výchovná a pracovnorehabilitačná činnosť u ťažko mentálne postihnutých*. Bratislava, PdF UK 1998, ISBN 80-88868-02-5 str.52.

¹⁰¹BAJO, I., VAŠEK, Š., *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapiaenta 1994, ISBN 80-967180-1-0, s.212

duševného, sociálneho rozvoja, vzťah k ľuďom, činnosti, úroveň autoregulácie a pod.

Uvádzame štyri stupne zapojenia podľa Sováka M., ktoré Bajo I. a Vašek Š. dopĺňujú o možnosti zapojenia jedincov s mentálnym postihnutým:

- integrácia je celkové zapojenie, úplné splynutie znevýhodneného jedinca v spoločnosti čiže „úplné, celkové splynutie postihnutého so spoločnosťou, a to vo výchove, vzdelávaní i v pracovnom a spoločenskom uplatnení. K atribútom integrácie patrí i nezávislosť, samostatnosť“¹⁰².

Väčšina autorov sa stotožňuje s názorom že, tento stupeň sociálneho zapojenia jedinca s mentálnym postihnutím nemôžu dosiahnuť a v najlepšom prípade sa budú líšiť vzdelaním, obmedzeným kruhom profesií, na ktoré sa môžu pripraviť a vykonávať ich so zmenenou pracovnou schopnosťou a však v niektorých smeroch sa jedinca s mentálnym postihnutím v hornom pásme postihnutia môžu špeciálnou výchovou priblížiť i vyrovnáť mentálne intaktným jedincom.

- adaptáciou sa rozumie prispôbenie sa jedinca s postihnutím spoločenskému prostrediu, ktoré je však možné len za určitých podmienok, vyžadujúce si nevyhnutné určité ohľady na individuálne možnosti, schopnosti, vlastnosti i potreby jedinca. Samostatnosť dosahujú však len v určitých podmienkach, za určitých okolností a pri už spomínaných ohľadoch. Mnohí autori tento stupeň socializácie považujú za vrchol možností ľudí s mentálnym postihnutím, ktorí sú v pásme ľahkého mentálneho postihnutia a ľudí z hraničného pásma mentálneho postihnutia

- utilita predstavuje využiteľnosť, praktickosť, sociálna upotrebitelnosť. Pracovné a spoločenské uplatnenie osôb s postihnutím sa realizuje len za dohľadu a riadenia intaktných osôb. Vytvárajú sa chránene pracovné dielne (poľnohospodárstvo, práčovne, keramické dielne, baliarne), chránené pracovné miesta, kde každá organizácia s počtom zamestnancov vyšším ako 20 je povinná zamestnať jedného zamestnanca s postihnutím. Jedinca s mentálnym

---

¹⁰² BAJO, I., VAŠEK, Š., *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapienta 1994, ISBN 80-967180-1-0, s.69

postihnutím nie je teda celkom samostatný, je závislý od iných. Sem môžeme zaradiť väčšinu osôb s postihnutím z pásma stredného mentálneho postihnutia a časť z dolného pásma ľahkého mentálneho postihnutia.

- inferiorita¹⁰³ znamená „sociálna nepoužiteľnosť, segregácia jedinca, nevytváranie, poprípade strata sociálnych vzťahov“¹⁰⁴, čiže sociálna nepoužiteľnosť jedinca s postihnutím. Sem patria celkom nesamostatné, plne závislé osoby z pásma ťažkého a hlbokého postihnutia, alebo z dolného pásma stredného mentálneho postihnutia, ktoré sú neschopné, alebo len obmedzene schopné jednoduchej manuálnej práce.¹⁰⁵

Integrácia ako najvyšší stupeň socializácie je postojom spoločnosti k občanom s postihnutím, ktorý ich neodmieta, neselektuje, ale snaží sa vytvárať čo najoptimálnejšie podmienky na ich začlenenie do spoločenského života. Ľudia s mentálnym postihnutím majú žiť pokiaľ je to možné normálnym životom ako ich ostatní spoluobčania, čo znamená žiť v rodine, kde sú uspokojované ich prirodzené potreby lásky, záujmu, bezpečia, možnosť navštevovania školy, alebo školského zariadenia, mať svojich priateľov, súkromie, mať možnosť prejsť svoje názory, spokojnosť a nespokojnosť so svojim životom, čomu v rámci starostlivosti o ľudí s postihnutím je zaužívaný termín normalizácia.¹⁰⁶

Socializáciu je možno chápať ako súhrn procesov vzájomnej interakcie medzi spoločnosťou a jedincem, kde sa jedinec postupne prostredníctvom interiorizácie a to vnútorným pohybom sociálnych noriem postojov, hodnôt názorov návykov a prostredníctvom exteriorizácie a to formami správania, ktorými sa jedinec prejavuje interiorizovane navonok sa začleňuje do spoločnosti, prijíma sociálne role a zaujme sociálne pozície. Výsledkom sociálneho procesu by mal byť jedinec schopný sociálnej dezirability a malo by ísť o osobnosť sociálne zrelú, kde adaptáciou rozumieme schopnosť prispôbovať sa podmienkam, ktoré na jedinca pôsobia (pasívna adaptácia),

---

¹⁰³ SOVAK, M., 1972, In: BAJO, I.,VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých..* Bratislava, Sapianta 1994,ISBN 80-967180-1-0, s.69-70

¹⁰⁴ PIPEKOVÁ, J. A KOL.: *Kapitoly ze speciální pedagogiky.* Brno, Paido, 1998 ISBN 80-85931-65-6, str17

¹⁰⁵ BAJO, I.,VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých..* Bratislava, Sapianta 1994,ISBN 80-967180-1-0, s.69-70

¹⁰⁶ ŠVARCOVA, I.: *Mentální retardace,* Praha, Portal 2006, ISBN 80-7367-060-7 str 14.

a tiež prispôsobovať prostredie sebe, svojim zámerom (aktívna adaptácia). Adjustáciu chápeme ako proces prispôsobovania sa spoločenskému prostrediu prijímania a aktívnym zasahovaním do nej. A sociálnu dezirabilitu vyjadruje pohotovosť chovať sa sociálne žiaducim a schválením spôsobom, čo vyplýva z prania byť ľuďmi akceptovaní.¹⁰⁷ Všeobecne sa osoby z hraničného pásma mentálneho postihnutia a pásma ľahkého mentálneho postihnutia považovali jednoznačne za vychovávateľné a vzdelávateľné, z pásma stredného mentálneho postihnutia za vychovávateľné, ale nevzdelávateľné a osoby v pásme hlbokého ťažkého mentálneho postihnutia boli klasifikované ako nevychovateľné a nevzdelateľné. Od tejto klasifikácie sa postupne upúšťa a dnes už vieme že absolútnu väčšinu populácie jedincov s mentálnym postihnutím možno za určitých podmienok špeciálnou výchovou pozitívne ovplyvniť.¹⁰⁸

Z najnovších výsledkov výskumu vyplýva, že v mnohých prípadoch je možné vhodným pedagogickým a psychologickým pôsobením dosiahnuť u niektorých jedincov s mentálnym postihnutím výrazne zlepšenie rozumových schopností hlavne vtedy, ak je im včas venovaná dlhodobá intenzívna kvalifikovaná starostlivosť. Na kvalite života človeka závisí nielen inteligencia, ale aj veľa ďalších faktorov a to na jeho emocionalite a sociabilite, na miere rozvoja ich voľných vlastností, na úrovni komunikačných schopností, na rozvinutí motoriky, na jeho samostatnosti a iné. Za účelom skvalitnenia života sa procesu výchovy a vzdelávania ľudí s mentálnym postihnutím týkajú požiadavky humanizácie, ktoré sa prejavujú nielen vo verbálne vyjadrovaných postojoch k ľuďom s postihnutím, ale hlavne v jednaní, zaobchádzaní s nimi a vo vytváraní adekvátnych podmienok pre ich život sa zaoberáme problematikou pôsobenia rodín a škôl na jedincom s mentálnym postihnutím.

---

¹⁰⁷ ŘEZAČ 1998 In: TRPIŠOVSKÁ, D., VACINOVÁ, M.: *Socialna psychologia*. Praha, Ujak 2008. ISBN 978-80-86723-30-3 str. 69-70.

¹⁰⁸ BAJO, I., VAŠEK, Š., *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapienta 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.68.

5.1 Školská integrácia

„pretože som videl, ako jedny s druhými v prítivosti a početnosti vychádzali a ochotne si pomáhali.... Kto radu mal radil, kto umenie mal učil, kto silu mal iných zastupoval...“

Ján Amos Komenský

V minulosti sa presadzoval dichotomicky koncept prístupu k jedincom s mentálnym postihnutým v edukačnej teórii a to vzdelávatelnosť a nevzdelávatelnosť, ktorý sa presadzoval konceptom segregatívnej edukácie. V snahe o humanizáciu našich škôl sa prejavuje i väčšia citlivosť potrebám detí s postihnutím a snahou o ich vzdelávanie v rámci bežných tried a škôl, a to v integrácii (inklúzii).¹⁰⁹ Integrácia špeciálnej výchovy (lat. integrare – sceľovať) je koncepcia špeciálnej edukácie, ako organickej zložky výchovy a vzdelávania v tom zmysle, že deťom vyžadujúcim špeciálnu starostlivosť sa má poskytovať v rámci bežných výchovných a vzdelávacích inštitúcií a nie oddelene, vzhľadom nato, že každé dieťa aj dieťa s postihnutím má právo na to, aby mu spoločnosť poskytovala také isté príležitosti a podnety na jeho vývin ako intaktným deťom, a že špeciálna výchova a vzdelávanie je vlastne len istou formou individuálneho prístupu, ktorý patrí medzi základné princípy všeobecnej pedagogiky a nielen špeciálnej pedagogiky. V rámci hnutí za proklamáciu ľudských práv detí sa ukázalo, že špeciálnopedagogické inštitúcie nie vždy plnia očakávania verejnosti, že v nich môže dochádzať k deprivácii, ba i k iným narušeniam jedincov s postihnutím. V súvislosti s tým sa nastolila požiadavka integrácie detí s postihnutím medzi intaktné. Zdôraznila sa pritom nehumánnosť vytrhovať detí z ich prirodzeného rodinného prostredia a z neho vyplývajúce nevyhnutné odcudzenie detí s postihnutím od rodičov a rodičov od

---

¹⁰⁹ KOLEKTIV AUTOROV : *Kurz integrace deti se specialnimi potrebami* . Praha, portal 1997, ISBN 80-7178-206-8str.8

detí.¹¹⁰ Ide aj o to, aby zdravé detí, intaktná spoločnosť sa naučila žiť s populáciou postihnutých. Prospech z tohto prístupu majú aj intaktne deti, ktoré sa tak učia väčšej tolerancii a rešpektovaní potrieb iných. Postoj a prístup k jedincovi s mentálnym postihnutím sa môže pohybovať medzi dvoma proti pólmi, ktorými je integrácia a segregácia. Cieľom psychopédie je integrácia jedincov s mentálnym postihnutím do väčšiny spoločnosti. Súčasný postoj psychopédie smeruje jednoznačne k integrácii znevýhodnených jedincov do väčšinovej intaktnej populácie, čo je ukazovateľom úrovne vedomia a kultúrnej vyspelosti našej spoločnosti. Vzájomný proces, v ktorom sa obidve strany (intaktná spoločnosť a jedinec s mentálnym postihnutím) k sebe približujú a menia, kde obojstranná pospolitosť rastie, je pokladaná za integráciu. Cieľom integrácie je vytvorenie akceptácie znevýhodnených a intaktných, čo znamená dávať i brať na oboch stranách.¹¹¹ Integrácia by sa mala šíriť vzostupne v kruhoch rodiny, ktorá je najbližším kruhom a je samozrejme, že i dieťa má nárok aby vyrastalo v milujúcej rodine, v skupine priateľov, čiže medzi deťmi materskej školy a ďalších škôl, ktorý tvoria ďalší kruh integrácie, a v ktorom treba prekonať veľa prekážok, pričom intaktná populácia si uvedomuje, že ich schopnosti nie sú samozrejme a chápu ich ako dar, ktorý majú i pre druhých a deti s postihnutím sa učí prijímať pomoc, učia sa dôvere vo svoje sociálne okolie. Tretím kruhom integrácie je potom spoločnosť prostredie obce, verejne priestory a pracoviska, kde by sa mali správať priateľsky a ústretovo, aby sme zakúsili atmosféru ľudskej vzájomnosti a solidarity.¹¹²

Pojem integrácia znamená zlúčenie častí orientovaných na spoločné hodnoty do jedného celku. Cieľom je prekonať existujúcu nerovnováhu medzi

---

¹¹⁰ KOŠČ, L., 1994, In: VAŠEK, Š.: *Základy špeciálnej pedagogiky*. Praha, 2005 Vš JAK, ISBN 80-86723-13-5, str.36.

¹¹¹ FISCHER, S., ŠKODA, J.: *Špeciální pedagogika*. Praha, Triton 2008, ISBN 978-80-7387-014-0 str.23-24.

¹¹² CHVATALOVA, H.: *Jak se žije d'etem s postižením*. Praha, Portal 2001, ISBN 80-7178-588-1 str.170.

izolovanými časťami, ktorých zlúčením sa zvyčajne dosiahne nová kvalita, vyššia úroveň.¹¹³

Vašek Š. hovorí o integrácii v súvislosti s vymedzenými skupinami občanov ako o socializácii¹¹⁴.

Väčšina súčasných autorov je presvedčená, že integrácia predstavuje na prvom mieste predmet reformy vzdelávania.¹¹⁵

Sovák M. v možnostiach socializácie jedincov s postihnutím vysvetľuje integráciu ako úplné zapojenie a celkové splynutie jedinca s hendikepom so spoločnosťou zdravých ľudí, a to vo výchove a vzdelaní, v pracovnom uplatnení, ako aj v spoločenskom spolužití.¹¹⁶

Integrácia ako najvyšší stupeň socializácie, úplné zapojenie jedinca s postihnutím do spoločnosti intaktných ľudí je bez pochyby vedúcou líniou, o ktorej sa najviac hovorí v medzinárodnej, európskej špeciálnej pedagogike, a ktorá v posledných rokoch spochybnila a zmenila špeciálno-pedagogické usporiadanie. Na európsku špeciálnu pedagogiku mala vplyv tzv. Warnockova správa (Special Educational Needs 1978)¹¹⁷. Sociálno-spoločenská integrácia jedincov s mentálnym postihnutím, ako najvyšší cieľ sa odvíja od školskej integrácie ako prostriedok. Sociálno-spoločenský, globálne a absolútne začleniť jedincov s postihnutím, prijať ich a akceptovať ich, sa darí realizovať len do určitej miery a v rôznych oblastiach ako sú rodina, práca, obec, škola, poradne atd. Školská integrácia spočíva v úsilí dosiahnuť ideálneho stavu, ktorý nie je pevne stanovený a pod týmto pojmom je treba chápať dynamický proces, pretože školská integrácia sa nedá legitimovať ani ako krátkodobé

---

¹¹³ ŠALING, S. a kol. : *Velký slovník cudzích slov*. Velký Šariš, . Samo- AAMM 1997 ISBN 8096752405 str. 213

¹¹⁴ VAŠEK, Š. a kol. : *Špeciálna pedagogika – Terminologický a výkladový slovník*. Bratislava, SPN 1993 ISBN 1994

¹¹⁵ MEYER, H. D.; BOYD, W. L. : *Education between States, Markets and Civil Society*. London, LEA 2001, ISBN0-8058-3195-9, str. 123

¹¹⁶ SOVAK, M., In: PIKALEK, Š. : *Výchovná a pracovnorehabilitačná činnosť u ťažko mentálne postihnutých*. Bratislava, PdF UK 1998. ISBN 80-88868-02-5, str.

¹¹⁷ PIPEKOVÁ, J. a kol.: *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno, Paido • edice 1998, ISBN 80-85931-65-6, str.8.

alebo dlhodobé pôsobenie. Ide o otázku stanovenia cieľa, o normatívne rozhodnutie, o postulát, o vedomé hodnotenie, o ideologický smer myslenia a jednania,¹¹⁸ vychádzajúcu zo zmeny chápania postihnutia, zo špecifických vzdelávacích potrieb a k nim sa má poskytovať pokiaľ je možné individuálna možnosť podpory. V Anglicku sa presadil termín "Special Educational Needs", v Nemecku "Sonderpädagogischer Förderbedarf"¹¹⁹, u nás zase "žiaci so špecifickými vzdelávacími potrebami". Školská integrácia znamená zaistenie výchovy a vzdelávania žiakom s postihnutím podľa ich špecifických potrieb skôr v bežnom type škôl než v špeciálnych školách¹²⁰. Podľa konceptu "The least restrictive environment" (čo najmenej reštriktívne prostredie) sa majú žiaci s postihnutím vzdelávať v čo najvyššej možnej miere so svojimi rovesníkmi. Žiak s postihnutím sa však nemusí vždy učiť v bežnej triede. Rozsah spoločného vzdelávania nie je vždy pevne stanovený, ale musí byť zvažovaný v súvislosti s potrebami jednotlivých žiakov. Aproximatívne (a nie absolútne) hľadanie optimálneho riešenia, ktoré sa pokiaľ možno blíži bežnej škole sa dá v medzinárodnom zrovnaniu nájsť vo väčšine školských zákonov.¹²¹ Bežne školstvo integračnou orientáciou je najefektívnejším prostriedkom boja proti diskriminačným postojom, naopak silným podnetom pre vytváranie srdečných a otvorených komunít, vybudovanie integračnej spoločnosti a dosahovanie možnosti vzdelávania pre všetkých, čo umožňuje efektívne vzdelávanie i menšinovej populácii zvyšuje účinnosť a neposlednej rade i finančnú efektívnosť vzdelávacieho systému.¹²² Vychová a vzdelávanie ľudí s mentálnym postihnutím je chápaný ako celoživotný proces, ktorý ako sme už spomenuli začína v rodine pokračuje v predškolskom vzdelávaní, základnom vzdelávaní a profesijnom vzdelávaní. Toto obdobie predstavuje pre utváranie budúcej osobnosti dieťaťa s mentálnym postihnutím veľmi dôležitú

---

¹¹⁸ PIPEKOVÁ, J. a kol.: *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno, Paido 1998, ISBN 80-85931-65-6, str.9.

¹¹⁹ Pipeková, J. a kol.: *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno, Paido 1998, ISBN 80-85931-65-6, str.9.

¹²⁰ BURLI, A.: *Sonderpädagogik international*. Vergleiche, Tendenzen, Perspektiven. Luzern, SZH 1997. Str. 55

¹²¹ Pipeková, J. a kol.: *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno, Paido 1998, ISBN 80-85931-65-6, str.9.

¹²² UNNEESCO, Prohlášení so Salamanky, 1994, In: LEEBER, J.: *Programy pro rozvoj myšlení dětí s odchylkami vývoje*. Praha, Portal 2006, ISBN 80-7367-103-4, str.22.

etapu rozvoja jeho psychických a fyzických schopnosti. Pre správny vývin daného dieťaťa je dôležité, aby sa čo najskôr identifikovalo, bolo čo najskôr podchytene, čím sa mu poskytne náležitá pomoc v zmysle komplexnej špecialnopedagogickej starostlivosti.

Integrácia je ešte mladá doposiaľ tenká stuha, ktorá sa začína rozvíjať životom jedincov s mentálnym postihnutím k tomu aby posilňovala je potrebné veľa podpory a pochopenia od rodičov, priateľov, pedagógov a všetkých, ktorí tieto deti milujú i tých, ktorí sa ich naučia milovať. Snažme sa aby ich bolo stále viac.¹²³

5.1.1 Predškolské vzdelávanie

„Jedine to je v človeku pevné a stále, čím nasiakol prvý vek“

J. A. Komenský

Predškolské vzdelávanie zaisťujú materské školy alebo špeciálne triedy pre deti s mentálnym postihnutím pri bežnej materskej škole a špeciálne materské školy denného prípadne internátneho typu, ktoré sa organizuje z pravidiel od 3 do 6 rokov. Úlohou inštitucionálneho predškolského vzdelávania je podľa rámcového vzdelávacieho programu nadväzovať na rodinnú výchovu, zachovať v čo najväčšej miere priamy vplyv rodiny na vývoji dieťaťa,¹²⁴ aby sa spoločne podieľali na výchovnovzdelávacej činnosti, ktorá je zameraná na zabezpečenie potrieb a nárokov detí, na rozvoji psychických procesov a funkcií osobnosti, na maximálny rozvoj a stimuláciu detí, pričom rešpektujú zákonitosti vývinu, ich vekové a individuálne osobnosti,¹²⁵ pomáhajú zaistiť dieťaťu prostredie s dostatkom mnohostranných a primeraných podnetov, ktoré ma obohacovať denný program a poskytnúť

---

¹²³ CHVATALOVA, H.: *Jak se žije d'etem s postižením*, Praha, Portal 2001, ISBN 80-7178-588-1 str.114

¹²⁴ FISCHER S., ŠKODA J.: *špecialny pedagogika* Praha, TRITON 2008, ISBN 978-80-7387-014-0 s.102

¹²⁵ VALACHOVÁ 2000, In.: JACKULÍKOVÁ, J.: *Stimulácia socio-morálneho vývinu v materskej škole*, Prešov, Rokos 2006, ISBN 80-89055-66-4, s.10

dieťaťu odbornú pomoc v oblasti rozvíjania reči, myslenia, hrubej a jemnej motoriky, v sociálnom a citovom vývoji aby jeho prvé kroky boli vedené na správnom hodnotnom základe, aby čas prežitý v škôlke bol pre dieťa časom radosť príjemnou skúsenosťou a dobrým zdrojom do ďalšieho života a ďalšieho vzdelávania. Vzdelávacie pôsobenie vychádza z pozorovania a uvedomenia si individuálnych potrieb a záujmov dieťaťa, so znalosti jeho aktuálneho rozvojového stavu i konkrétnej, životnej a sociálnej situácie a pravidelného sledovania jeho pokrokov, teda každému dieťaťu je treba poskytnúť pomoc a podporu ktorú individuálne potrebuje a v kvalite, ktorá mu vyhovuje. „Dieťa tak môže dosiahnuť vzdelávacích a rozvojových pokrokov, ktoré sú vzhľadom k jeho možnostiam optimálne a samo sa môže cítiť úspešné svojim okolím uznávané a prijímané.“¹²⁶ „Nové poznatky dieťa nepreberá priamočiaro, ale ich transformuje, hodnotí a dáva do vzťahu s doterajším poznaním o svete. Konštruuje si poznanie, na základe ktorého si buduje súvislé interpretácie o svete.“¹²⁷ Získavanie nových poznatkov predškolským vzdelávaním vychádzajúc z rešpektovania individuálnych potrieb a možnosti dieťaťa je realizované v bežných materských školách s intaktnými deťmi, alebo v špeciálnych materských školách a vychádza z rešpektovania ďalších podmienok napr. oblasť životosprávy dieťaťa, psychosociálneho klíma, organizácie vzdelávania jeho personálneho a pedagogického zariadenia. U detí s mentálnym postihnutím s ohľadom na druh, stupeň, rozsah postihnutia sú podmienky pri jeho špeciálnom alebo integrovanom vzdelávaní považované za plne vyhovujúce ak:

- je zaistené osvojenie špecifických schopností zameraných na zvládnutie sebaobsluhy a základných hygienických návykov na úrovni zodpovedajúcej veku dieťaťa a stupni postihnutia
- sú využívané vhodne kompenzačné (technické a didaktické) pomôcky
- je zaistená prítomnosť asistenta (podľa miery a stupňa postihnutia)
- je počet detí v triede znížený¹²⁸

---

¹²⁶ ŠVARCOVA, I.: *Mentálni retardace*, Praha, Portal 2006, ISBN 80-7367-060-7 str.69.

¹²⁷ GAVORA,P.,1992 In: JACKULIKOVA, J.: *Stimulácia sociomorálneho vývinu v materskej škole*. Prešov, Rokus 2006 ISBN 80-89055-66-4 str.15

¹²⁸ ŠVARCOVA, I.: *Mentálni retardace*, Praha, Portal 2006, ISBN 80-7367-060-7 str.70.

Výhodou vzdelávania detí s mentálnym postihnutím v špeciálnych materských školách je odborne vyškolení personál, nižší počet detí v skupine, upravené prostredie a pod., a nevýhodou je, že dieťa sa najviac socializuje na prostredie postihnutých a nie na bežný život, kde pomocou špeciálnych pedagogických prostriedkov sa vytvárajú podmienky na sebarealizáciu detí s postihnutím tým, že sa odstraňujú, alebo aspoň zmierňujú sociálne dôsledky ich postihnutia. Integrácia detí do bežnej materskej školy však znamená priblíženie sa normálnemu prostrediu a zníženie nebezpečia izolácie dieťaťa a jeho prípadného vylúčenia zo spoločnosti ostatných vrstovníkov, preto integrácia detí sa podporuje všade tam, kde je to vzhľadom k postihnutiu, či nezvýhodneniu dieťaťa možné. Švarcová I. uvádza, že základným predpokladom vylúčenia, po prípade maximálneho zníženia rizika je stanoviť, *“čo v ktorom konkrétnom prípade potreby dieťaťa predstavuje, aké z nich vyplývajú nároky na prácu pedagóga a aké podmienky je treba v prostredí materskej školy vytvoriť.”*¹²⁹ Dôležitou podmienkou úspešnosti v súlade so základnými požiadavkami rámcového vzdelávacieho plánu pre materské školy, alebo špeciálne materské školy je ponechať dieťaťu pri väčšej podpore dostatok samostatnosti a vlastného rozhodovania a k tomu vytvárať potrebnú pozitívnu motiváciu. Pri vzdelávaní daných detí spolupracuje pedagóg s ďalšími odborníkmi, využíva služby školských poradenských zariadení a iné.

5.1.2 Základné vzdelávanie

„Múdrost' je tým, čím človek môže byť užitočný aj iným ľuďom nie len sebe.“

J. A. Komenský

Problematika vzdelávania sa v pedagogických koncepciách a smeroch, vychádzajúcich z rôznych modelov praxe sa líšila, ale i menila a vyvíjala.

---

¹²⁹ ŠVARCOVA, I.: *Mentální retardace*, Praha, Portal 2006, ISBN 80-7367-060-7 str.70.

Miera humanizmu a demokracie vypovedala o miere progresívnosti pedagogickej koncepcie. Uvádzame názory J. A. Komenského, ktorý patria tiež medzi najhumánnejšie a najdemokratickejšie a nestratili platnosť ani odstupom niekoľko storočia.¹³⁰ *“Má sa stať človek človekom musí byť vzdelávaný ...”*¹³¹ „Z ľudského vzdelávania sa nevymyká nič, iba nečlovek. Pokiaľ sú teda účastní na ľudskej prirodzenosti majú byť účastní na vzdelávaní. Ba skôr o to viac pre väčšiu nevyhnutnosť vonkajšej pomoci, keď si príroda pre vnútorný nedostatok nevie sama dostatočne pomôcť.”¹³² „, Sotva môže byť tak zašpinené zrkadlo, aby aspoň nejakým spôsobom nezachycovalo obraz, sotva môže byť tak drsná tabula, aby sa predsa niečo a nejako nemohlo na ňu napísať. Keď je zrkadlo zašpinené prachom alebo škvrnami, ma sa skôr utrieť, keď je tabula drsná, ma sa uhladiť, potom ju bude možno používať. Tak i mladý ľudia, len keď budú hladeny a brúsený, budú vybrúsený a uhladený jedny od druhých, takže konečne všetci budú chápať všetko.”¹³³ Vysoký kredit J. A. Komenského ma osobitný význam pre našu univerzitu, ktorá nesie jeho meno, čo je veľmi potešiteľné, ak sa vďaka tomu meno našej univerzity možno i lepšie pre niekoho pamätá, ale hlavné však je, že Komenský je stále aktuálny a že sa k jeho dielu a odkazu môžeme s hrdosťou hlásiť.¹³⁴ Pri vzdelávaní východiskom pedagogiky mentálne postihnutých sú prístupy:

- biologicky prístup, ktorý vychádza s poznania etiológie, symptomatologie jednotlivých postihnutí, odvodzuje možnosti ich kompenzácie, rehabilitácie, reedukácie a hľadá optimálne pôsobenie vzdelávania

- behaviorálny prístup, vychádzajúci z názoru zameraný na vzťah stimul-reakcia. Správanie chápe ako reakcie jedincov na podnety, ktoré k nemu vysielia jeho vonkajšie okolie.¹³⁵ „Niektoré formy problémového správania sú udržiavané behaviorálnymi procesmi, ktoré môžu byť zodpovedné za postupný

¹³⁰ ŠVARCOVA, I.: *Mentální retardace*, Praha, Portal 2006, ISBN 80-7367-060-7 str.22.

¹³¹ J. A. KOMENSKÝ, In: ŠVARCOVA, I.: *Mentální retardace*, Praha, Portal 2006, ISBN 80-7367-060-7 str.22.

¹³² KOMENSKÝ, A, J.: *Vševychova*. Vybrané spisy IV. Bratislava, SNP 1959, s.448

¹³³ J. A. KOMENSKÝ In: ŠVARCOVA, I.: *Mentální retardace*, Praha, Portal 2006, ISBN 80-7367-060-7 str.22.

¹³⁴ *De rerum humanarum emendatione consuetudo catholica a odkaz Jana Amosa Komenského pre tretie tisícročie*. Bratislava, UK 2011, ISBN 80-223-1587-7, str. 5

¹³⁵ ŠVARCOVA, I.: *Mentální retardace*, Praha, Portal 2006, ISBN 80-7367-060-7 str.24.

vznik tohto správania. Za niektorými prejavmi problémového správania stoja neuro-biologické mechanizmi. ¹³⁶ Pri výchove stačí vhodne usporiadať okolie a učenie nastane takmer samočinné, bez ohľadu na záujmy a zámery učiaceho sa jedinca.

- kognitívny prístup, zameraný na poznávacie procesy, ako i vnímanie, pozornosť, učenie, pamäť, reč, myslenie a cítenie.

- psychoanalyticky prístup, vychádza z predstavy, že chovanie je determinované ako vedomými tak i nevedomými procesmi. Pocit menejcennosti je pokladaný u človeka za hnaciu silu v kompenzovaní vlastných nedostatkov.

- fenomenologicky prístup, je založený na skúmaní a rešpektovaní subjektívnych prístupov a pocitov a v spôsobe prežívania rôznych udalostí a javov u jednotlivých ľudí. Zdôrazňuje sa sloboda človeka, posilňovanie jeho sebadôvery, rozvíjanie tvorivosti, záujmov, hodnotových orientácií, rešpektovanie jeho citov, emócií, nadväzovanie pozitívnych medziľudských vzťahov, právo na vlastný názor a právo na odlišnosť (humanistické princípy).¹³⁷

Žiaci s mentálnym postihnutím v rámci povinnej školskej dochádzky sa vzdelávajú:

- formou individuálnej integrácie, ktorá sa rozumie vzdelávaniu žiaka v bežnej základnej škole alebo v špeciálnej základnej škole pre žiakov s iným druhom zdravotného postihnutia

- formou skupinovej integrácie sa rozumie vzdelávanie žiaka v triede zriadenej pre žiakov so zdravotným postihnutím v bežnej škole, alebo v špeciálnej škole určenej pre žiakov s iným druhom zdravotného postihnutia¹³⁸

---

¹³⁶ EMERSON, E.: *Problémové chování u lidí s mentální retardací*. Praha, Portal 2008, ISBN 978-80-7367-390-1, str. 148

¹³⁷ ŠVARCOVA, I.: *Mentální retardace*, Praha, Portal 2006, ISBN 80-7367-060-7 str.24.

¹³⁸ Vyhláška č.73/2005: *O vzdelávání dětí, žiakov a študentov so špeciálnymi vzdelávacími potrebami a dětí, žiakov a študentov mimoriadne nadaných*. Dostupné : <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-73-2005-sb-1> (17.12.2011 čas 14:53), str. 504

- formou samostatne zriadenej školy pre žiakov so zdravotným postihnutím (špeciálna škola), to znamená, v základnej škole praktickej alebo v základnej škole špeciálnej
- formou kombinácie predchádzajúcich foriem

Uplatňujú sa stále viac pozitívne prístupy k rozvíjaniu schopnosti jedincov s mentálnym postihnutím, zvyšovanie úrovne ich osobnostných vlastností a ich sociálnej adaptability, zlepšovanie sociálnych podmienok ich života, rozširovanie možnosti ich vzdelávania a vytváranie podmienok a predpokladov čo najvšestrannejšieho rozvoja ich osobnosti. Stále viac sa kladie dôraz na snahu o porozumenie ich pocitom, na prežívanie a sebauvedomenie a hľadanie ciest ich ľudskej sebarealizácie.¹³⁹ Vzdelávanie prebieha za pomoci podporných opatrení, ktoré predstavujú využitie špeciálnych metód, postupov foriem a prostriedkov vzdelávania, kompenzačných, rehabilitačných a učebných pomôcok, špeciálnych učebníc a didaktického materiálu, poskytovanie pedagogicko-psychologických služieb, služieb asistenta, úpravy vzdelávania vyplývajúcej zo zníženej úrovne rozumových schopností detí, mládeže s mentálnym postihnutím.

5.1.2.1 Základná škola praktická

V základných školách praktických (v minulosti zvláštnych), kde je deväťročná povinná školská dochádzka, a kde sa vzdelávajú žiaci s ľahkým mentálnym postihnutím je nutné uplatňovať pri ich vzdelávaní individuálny prístup, odpovedajúci im vývojovým a osobnostným vlastnostiam, vzhľadom ku značnej variabilite ich schopností a dosiahnutej úrovne vedomostí, schopností a návykov.¹⁴⁰ Z požiadavky integrácie detí s mentálnym postihnutím vyplýva, že sa majú vzdelávať medzi intaktnými deťmi, čo veľmi sťažuje skutočnosť, že okrem zníženej mentálnej úrovne trpia poruchami

¹³⁹ ŠVARCOVA, I.: *Mentálni retardace*, Praha, Portal 2006, ISBN 80-7367-060-7 str.25.

¹⁴⁰ FISCHER, S., ŠKODA J.: *špeciální pedagogika*. Praha, TRITON 2008, ISBN 978-80-7387-014-0 s.103

koncentrácie, pozornosti a adaptačnými schopnosťami. Do týchto škôl sú niekedy zariadený aj žiaci z hraničného pásma so špeciálnymi vzdelávacími potrebami ktoré z rôznych dôvodov neprospeievajú na základnej škole. Vzdelávací program základnej školy praktickej je rozdelený do 9 vzdelávacích oblastí so zámerom dosiahnutia najvyššieho možného stupňa v oblasti kognitívnej, psychomotorickej a afektívnej. Pri dosahovaní cieľov je žiak vo výchovnovzdelávacom procese vedený k postupnému dosahovaniu kľúčových kompetencií, a to:

- kompetencie k učeniu
- kompetencie k riešeniu problému
- kompetencie komunikačné
- kompetencie sociálne a personálne
- kompetencie občianske
- kompetencie pracovné

chápané ako *''súbor schopností, vedomostí, schopností postojov a hodnôt dôležitých pre osobný rozvoj a uplatnenie každého člena spoločnosti. Ich výber a poňatie vychádza z hodnôt obecne prijímaných v spoločnosti a z obecne vzdelaných predstáv o tom, ktoré kompetencie jedincovi prispievajú k jeho ďalšiemu vzdelávaniu a spokojnému a úspešnému životu.*''¹⁴¹

Pri dosahovaní afektívnych cieľov jedným z prostriedkov výchovno-vzdelávacieho cieľa sú tzv. prierezové témy (vsuvky), ktoré sú vymedzene takto :

- osobnostná a sociálna výchová
- výchová demokratického občana
- výchová k myslieniu v európskych globálnych súvislostiach
- multikultúrna výchová
- mediálna výchová¹⁴²

---

¹⁴¹ JEŘÁBEK, J., TUPÝ, J.: *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha, VUP 2005, <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV-pomucka-ucitelum.pdf> 23.11.2011, čas 15:39 str. 10 -11

¹⁴² ŠVARCOVA, I.: *Mentální retardace*, Praha, Portal 2006, ISBN 80-7367-060-7 str.70-78.

Učebný plán zahrnuje obdobne vyučovacie predmety, ako učebný plán základnej školy, s výnimkou cudzích jazykov, a pomerne s veľkým počtom hodín pracovného vyučovania.

5.1.2.2 Špeciálna základná škola

„Nejde nájsť človeka tak nenadaného, aby mu vzdelanie neprinieslo vôbec žiadne zlepšenie.“

J. A. Komenský

*„Dôležitou úlohou špeciálneho školstva je umožniť vzdelávanie i deťom, ktoré boli v minulosti oslobodzované od povinnej školskej dochádzky a považované za nevzdelávateľné.“*¹⁴³ Pri experimentálnom overovaní sa ukázalo, že mnohé z detí, ktoré sa na začiatku školskej dochádzky javili ako vzdelávateľné len v malej miere, v priebehu vyučovania dozreli a rozvinuli svoje schopnosti natoľko, že budú môcť úspešne absolvovať špeciálnu školu.¹⁴⁴ Školstvo pre žiakov so závažnými formami mentálneho postihnutia v poslednej dobe prešlo mimoriadne úspešným vývojom, čím došlo k zriadeniu prípravného stupňa špeciálnej základnej školy. Do prípravného ročníka sa zaradujú deti, ktoré už dovŕšili, alebo v príslušnom školskom roku dovŕšia šiesty rok života, k čomu je potrebné odporúčanie psychológa. Stanovené ciele a úlohy prípravného ročníka vyplávajú z týchto krokov:

- vzbudiť u detí záujem o školskú prácu
- budovať dobrý vzťah k učeniu a potrebu učiť sa
- učiť sa žiť v kolektíve, prispôbovať sa, pomáhať si
- budovať dobré sociálne vzťahy a žiaduce správanie
- maximálne rozvíjať schopnosti detí, potrebné pre vstup do prvého ročníka
- rozvíjať komunikačné schopnosti, lásku k materinskému jazyku
- rozvíjať žiaduce emocionálne, vôľové a charakterové individuality detí

¹⁴³ ŠVARCOVA, I.: *Mentálni retardace*, Praha, Portal 2006, ISBN 80-7367-060-7 str.83

¹⁴⁴ ŠVARCOVA, I.: *Mentálni retardace*, Praha, Portal 2006, ISBN 80-7367-060-7 str.84

- rozvíjať motoriku, senzoriku a sebaobsluhu detí
- viesť deti k postupnej samostatnosti v činnostiach.¹⁴⁵

Špeciálne základné školy vychovávajú a vzdelávajú spravidla žiakov s mentálnym postihnutím stredného až ťažkého stupňa, so zámerom osvojovania a rozvíjania primeraných poznatkov a pracovných schopností, rozvíjanie komunikačných a motorických schopností a vypestovanie návykov samostatnosti a sebaobsluhy, ktorí nemôžu byť vzdelávaní podľa vzdelávacích programov bežnej základnej školy alebo praktickej základnej školy. *„Cieľom výchovy a vzdelávania špeciálnej základnej školy je rozvíjanie individuálnych schopností a predpokladov žiakov s mentálnym postihnutím tak, aby si osvojili vedomosti, zručnosti a návyky, potrebné pre ich ďalšiu profesionálnu prípravu, aby si vedeli vytvoriť správne postoje a dobrý vzťah k ostatným ľuďom, k sebe samému a k životnému prostrediu, aby boli pripravený na praktický život tak, aby sa mohli prirodzene integrovať do spoločnosti a stali sa jej prirodzenou súčasťou,“*¹⁴⁶ z čoho vyplýva, že cieľom desaťročného výchovno-vzdelávacieho pôsobenia je pripraviť žiaka k ďalšiemu vzdelávaniu aby mal možnosť pokračovať so vzdelávaním v praktickej škole, získať tak klasifikáciu k vykonávaniu pracovnej činnosti, k čomu potrebujú nielen špeciálnopedagogickú starostlivosť všetkých učiteľov a vychovávateľov, ale pomoc psychológov a ďalších odborníkov. Žiaci spravidla neprejavujú spontánny záujem o získavanie nových poznatkov, preto je nutne vhodnou motiváciou vzbudzovať záujem o učenie a školskú prácu prostredníctvom voľných vlastností žiaka, alebo prostredníctvom emocionálnej vybavenosti žiaka, pretože veľmi citovo vnímajú a reagujú, a takýmto krokom dospieť k úspešnej spoločnej práci. Starostlivosť o rozvoj jedincov s mentálnym postihnutím je zameraná po stránke rozumovej, zmyslovej, emocionálnej, vôľovej a utvára charakter žiakov s cieľom pripraviť ich na reálny život.¹⁴⁷ Pri práci so žiakmi s mentálnym postihnutím pedagógovia vychádzajú

¹⁴⁵ *Psychopédia*. <http://pedagogika-sk.studentske.cz/2008/09/pedagogika-mentne-postihnutch.html> 17. 12. 2011, čas 10:55

¹⁴⁶ *Učebný plán a učebné osnovy pre prípravný až 9. ročník ŠZŠ pre žiakov s mentálnym postihnutím zo vzdelávacím variantom A*. Bratislava, Ministerstvo školstva SR 2006, str.3.

¹⁴⁷ REHUŠ, G., ĎURIŠKA, A.: *Metodika pracovného vyučovania v 1.-5. ročníka ZDŠ na špeciálnych školách*. Bratislava, FFUK 1972, str.84.

z poznania, že rešpektovanie žiakov neznamená v pridelovaní len ľahkej práce a ľahkých úloh, ale vzhľadom na ich budúce povolanie v postupnom zvyšovaní nárokov, aby boli pripravený na pracovne začlenenie.¹⁴⁸ Špeciálna základná škola ma vybaviť žiakov s mentálnym postihnutím čítaním, písaním a počítaním, tzv. trivium základných vedomostí a schopností, v oblasti pracovnej výchovy vybaviť žiakov prakticky využiteľnými schopnosťami, v oblasti telesnej a pohybovej výchovy rozvíjať ich motoriku, prekonávať neobratnosť, v oblasti výtvarnej a hudobnej výchovy rozvíjať etické cítenie, vkus, tvorivosť, zmysel pre rytmus. V pedagogickej práci by sa mala akceptovať tiež zložka výchovná, to znamená viesť žiakov ku kladnému a priateľskému vzťahu k ľuďom, ku kultivovanému spoločenskému správaniu, a rozvíjať ich komunikačné schopnosti, ktoré sú potrebným predpokladom ich sociálnej integrácie.¹⁴⁹ Žiaci sú zaradení do vychovano-vzdelávacieho procesu podľa štyroch stupňov:

- nižší stupeň trvá spravidla tri roky (prvý, druhý, tretí ročník) má v podstate charakter prípravného obdobia, kde sú žiaci vedený k aktívnemu vnímaniu, k utváraniu návykov pre prácu v škole, k orientácii priestore a čase, k rozvíjaniu grafomotorických zručností, k utváraniu základných početných predstáv, k rozvíjaniu všetkých stránok reči formou didaktických hier, pomôcok určené pre bežné materské školy.

- stredný stupeň absolvujú žiaci tri roky a nemali by byť mladší ako deväťročný. Žiaci, ktorí sú vedený k sústavnému opakovaniu a precvičovaniu základných zručností a návykov v oblasti spoločenského styku a hygieny a návykov súvisiace s prácou v školách, pokračujú permanentným tréningom percepčných funkcií, nácvikom vnímania, zdokonaľovaním analyticko-syntetickú činnosti využitím predstáv, asociácie, jednoduchých myšlienkových činnosti

- vyšší stupeň trvá dva roky (siedmi, ôsmy ročník) nemajú tu byť žiaci mladší ako dvanásť ročný. Tu sa upevňuje a prehľbujú vedomosti, zručnosti a návyky získané nižšom a strednom stupni a individuálnym prístupom

---

¹⁴⁸ TKAČIK, P.: *Pracovná výchova 1*. Bratislava, PFUK 1989, ISBN 80-223-0173-6 str.152.

¹⁴⁹ ŠVARCOVA, I.: *Mentální retardace*, Praha, Portal 2006, ISBN 80-7367-060-7 str.81.

umožníme dosiahnuť u väčšiny žiakov najvyššiu úroveň ich potenciálnych možností¹⁵⁰

- pracovný stupeň je dvojročný (deviaty, desiaty ročník) nemajú v ňom byť žiaci mladší ako štrnásť ročný, kde popri pokračujúcom vzdelávaní nadväzovaním na vedomosti a zručnosti sa kladie dôraz na rozvoj manuálnych schopností.

Pracovné vyučovanie má najvyšší význam vzhľadom na ich budúce uplatnenie v praxi, ako manuálnych pracovníkov. Vedomosti a skúsenosti získané vlastnou prácou majú trvalú hodnotu, rýchlo sa fixujú a ich vybavenie je umocnené emocionálnou väzbou. Pracovné metódy majú vo výchovno-vzdelávacom procese vysoké postavenie pretože, reedukujú, kompenzujú (rozvíjajú osobnosť mimo intelektových oblastí) a rehabilitujú (sociálnu dimenziu pracovných činností), plnia aj terapeutické, psychologické, sociálne úlohy. V špeciálnych školách sa môžeme stretnúť s pracou v rôznej podobe.¹⁵¹ Na konci školskej dochádzky špeciálnej základnej školy by mal absolvent disponovať určitou úrovňou správania, poznatkov zručností a návykov a môžu bezpečne im prispôbenými pracovnými podmienkami vykonávať jednoduché manuálne práce.

5.1.2.3 Profesionálna orientácia

„Ani jeden mladý človek nie je tak nešikovný, aby nedospel k úspechu aspoň v jednej veci ak je vytrvalý.“

Leonardo Da Vinci

Základným predpokladom sociálnej integrácie jedinca s mentálnym postihnutím v rámci výchovného vzdelávacieho pôsobenia zohráva dôležitú úlohu profesionálna príprava, ktorou na základe získaných poznatkov, jeho dispozícií, záujmov a motiváciou sa žiak zámerné výchovne ovplyvňuje, aby výsledkom

---

¹⁵⁰ BAJO, I., VAŠEK, Š., *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapiencia 1994, ISBN 80-967180-1-0, s.139

¹⁵¹ KARIKOVA, S.: *Základy patopsychológie detí a mládeže*. Žilina, IPV EDIS 2005, ISBN 80-80703-77-9, str.75.

bola relatívne čo najvhodnejšia voľba povolania. Profesionálnu orientáciu žiakov s mentálnym postihnutím je možné charakterizovať ako cieľavedomý multifaktoriálne podmienený výchovno-vzdelávací proces, ktorý sa uskutočňuje na základe rozpoznávania individuálne podmienených dispozícií žiaka, pri ktorom sa tieto zosúladujú s požiadavkami kladenými na profesionálnu prípravu.¹⁵² Etapy profesionálneho vývinu môžeme rozčleniť do etáp:

- etapa pred profesionálnou prípravou, ktorej úlohou je poskytnúť žiakovi základné poznatky, školskej spôsobilosti (trivium- čítanie, písanie, počítanie) zručnosti a návyky, ako aj ich profesionálne orientovať, aby napriek ich evidentnej psychickej, biologickej, sociálnej nezrelosti boli schopní voliť si relatívne najprimeranejšie povolanie

- etapa profesionálnej prípravy, ktorá nadväzuje na etapu pred profesionálnou prípravou a jej úlohou je poskytnúť komplexne predpoklady pre uplatnenie sa vo zvolenom povolaní poskytnutím najvýhodnejších teoreticko-odborných poznatkov, osvojením potrebných profesionálnych pohybov, úkonov, operácií s náležitými návykmi a postojmi

- etapa profesionálnej adaptácie je veľmi dôležité obdobie, ktoré nasleduje tesne po ukončení profesionálnej prípravy a nástupu do zamestnania, keď absolvent prvýkrát začína relatívne sám pracovať bez školského zázemia.

- profesionálna integrácia je záverečnou etapou profesionálneho vývinu, v ktorom sa stáva pracovník súčasťou pracovného tímu, kde sa ďalej zdokonaľuje, jeho pracovná výkonnosť stúpa až do kulmináčného bodu, po ktorom pomaly klesá vzhľadom na vek.

Uplatnenie sa jedinca s mentálnym postihnutím na trhu práce je podmienené veľmi dobrým zvládnutím všetkých etáp profesionálneho vývinu, ale najmä profesionálnej orientácie vzhľadom na to, že správna voľba povolania je predpoklad dobrého uplatnenia sa v povolaní. Po ukončení povinnej školskej dochádzky v základnej škole praktickej, v špeciálnej základnej škole a u integrovaných žiakov v základných školách majú mladiství s mentálnym postihnutím vhodnou profesionálnou prípravou, ktorá je základným predpokladom

---

¹⁵² BAJO, I., VAŠEK, Š., *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapientia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.179

pre pracovnú integráciu jedinca do spoločnosti,¹⁵³ možnosť pokračovať vo svojom vzdelávaní v odborných učilištiach alebo praktických školách s trojročnou, dvojročnou, alebo jednoročnou prípravou. Pre absolventov špeciálnej základnej školy sú zriaďované odborne učilišťa a praktické školy, pre absolventov základných škôl praktických sú zriadené praktické školy.¹⁵⁴

5.1.3 Metodický postup integrovaných žiakov

„Blaho jedincov... závisí na spoločnom blahu všetkých. Učme sa... učiť sa, nie aby sa učili, ale aby vedeli., vedieť však nie aby vedeli, ale aby prikláňali ruku k činu.“

J.A. Komenský

Vyučovanie je cieľavedomý, organizovaný proces, v ktorom pedagóg v súlade so vzdelávacími a výchovnými cieľmi systematicky navodzuje a riadi učebnú činnosť žiakov tak, aby si aktívne osvojili stanovené učivo, vedomosti, zručnosti a návyky, aby pochopili poznávanú skutočnosť, rozvíjali svoje schopnosti a tým súčasne utvárali svoju osobnosť. Vančová A. uvádza nasledovnú postupnosť krokov v procese edukácie jedincov s mentálnym postihnutím: identifikácia, diagnostika, analýza špeciálnych edukačných potrieb, vytýčenie cieľa a stratégie edukácie, identifikácia vhodných edukačných intervencií a vhodného konkrétneho modelu edukácie, realizácia edukácie, evaluácia a spätná väzba, a reidiagnostika a profylaxia.¹⁵⁵ Prvým krokom diferencovaného prístupu a postupu individuálnej výchovnovzdelávacej práce so žiakmi s mentálnym postihnutím (ako najdôležitejšie z princípov), ktoré vedú k realizácii vzdelávacích cieľov,

---

¹⁵³ BAJO, I., VAŠEK, Š., *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapiencia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.182.

¹⁵⁴ FISCHER, S., ŠKODA, J.: *Špeciálna pedagogika*. Praha, Triton 2008, ISBN 978-80-7387-014-0 s.105.

¹⁵⁵ VANČOVÁ, A.: *Základy špeciálnej pedagogiky*. Bratislava, Sapiencia 2005, ISBN 80-968797-6-6, str.88

k zvládnutiu osvojenia si obsahu vyučovania¹⁵⁶ je zoznámenie sa s dokumentáciou a podmienkami integrácie žiakov s mentálnym postihnutím, s návrhom na prijatie žiakov so špecifickými výchovno-vzdelávacími potrebami do bežnej základnej školy, ktoré obsahujú:

- správu s psychologického vyšetrenia, v ktorej sú zahrnuté všeobecné intelektové schopnosti, špeciálno-intelektové schopnosti, úroveň kognitívnych procesov, sociálno-emozívny vývin a komunikačné schopnosti, osobnostné vlastnosti, psycho-motorické atribúty, vrátane grafomotoriky, informácie o možných nápravách vývinových porúch učenia

- správu špeciálneho pedagóga, v ktorej sú zahrnuté informácie ako sú druh, stupeň postihnutia, konkrétne výchovno-vzdelávacie potreby žiaka, odporúčania pedagogických postupov, navrhované organizačné zmeny výchovno-vzdelávacieho procesu, obsah, rozsah a spôsob poskytovania individuálnej pedagogickej a špeciálno-pedagogickej starostlivosti, navrhované kompenzačné pomôcky, návrhy spôsobov skúšania a hodnotenia žiakov, dobu platnosti správy z diagnostiky

- vyjadrenie lekára
- odporúčanie poradne
- žiadosť zákonného zástupcu dieťaťa

Druhým krokom pre vzdelávanie individuálne integrovaných žiakov je vytváranie podmienok a to:

- zabezpečením materiálno-technických potrieb a pomôcok a umožnením ich používania na vyučovaní. Podľa druhu stupňa postihnutia sa zabezpečujú kompenzačné pomôcky, diktafón, počítač, korekciu gramatiky v počítači, špeciálne učebne, úprava pracovného priestoru.

- zabezpečením špecifických úprav organizácie vyučovania, ktoré sme posúdili individuálne podľa odporúčania poradenského zariadenia. Poskytnutie dlhšieho času žiakovi na splnenie úloh, individuálny alebo diferencovaný

---

¹⁵⁶ BAJO, I., VAŠEK, Š., *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapiencia 1994, ISBN 80-967180-1-0, str.145-148

prístup k žiakovi, zabezpečenie prípravy poznámok a učebných textov v akustickej podobe, písomné skúšanie so špecifickými postupmi.

- zabezpečením metodických postupov štruktúry individuálneho vzdelávacieho planú žiakov so špecifickými výchovno-vzdelávacími potrebami. Žiak so špecifickými výchovno-vzdelávacími potrebami s intelektom v norme postupuje podľa učebných osnov a učebných plánov ZŠ. Žiak so špecifickými výchovno-vzdelávacími potrebami s narušeným intelektom postupuje podľa individuálneho výchovno-vzdelávacieho programu a upravených učebných osnov. Obsah vzdelávania pre žiaka s intelektom na úrovni mentálneho postihnutia vychádza s učebných osnov pre špeciálnu základnú školu pre žiakov s mentálnym postihnutím

Pri organizovaní výchovy a vzdelávania žiakov so špecifickými výchovno-vzdelávacími potrebami, s cieľom aby proces osvojovania prebiehal optimálne v jeho obsahovej i procesuálnej zložke sa uplatňujú a náležite aplikujú zásady výchovnosti, vedeckosti, praktickosti, individuálnosti, názornosti, uvedomelosti, aktivity, primeranosti, sústavnosti, dôkladnosti, trvácnosti, sprostredkované vyučovacími metódami (motivačné, expozičné, fixačné, diagnostické)¹⁵⁷ pre žiakov s mentálnym postihnutím, a to všeobecnými, modifikovanými a špecifickými. Základné zložky vylučovacieho procesu, teda obsah, prostriedky, formy a metódy sa formulujú a usporadúvajú tak, aby zodpovedali individuálnym potrebám žiaka a perspektívam jeho vyučovania. U žiakov sa rozvíjajú kognitívne, psycho-motorické, afektívne schopnosti prostredníctvom navodzovania pedagogických situácií s využitím rôznych didaktických pomôcok.¹⁵⁸

Na základe skúsenosti iných škôl z celého sveta sa zoznamujeme s tým, že integrácia predstavuje možnú a kvalitnú alternatívu vtedy, keď sú rešpektované základne pravidlá,¹⁵⁹ ako sú podľa Langa G. a Berberichovej Ch.:

---

¹⁵⁷ MOJŽIŠEK, E.,1975,In: BAJO, I.,VAŠEK,Š., *Pedagogika mentálne postihnutých*.Bratislava, Sapienta 1994,ISBN 80-967180-1-0, str.166

¹⁵⁸ *Integrácia žiakov so ŠVVP do bežných základných a stredných škôl*.
http://www.ksutn.sk/dokumenty/skolska_integracia.doc str. 2 -4 20. 12. 2011čas 13:53

¹⁵⁹ LEBEER a kol., 1998, In.: Lebeer ,J.: *Programy pro rozvoj myšlení dětí s odchylkami vývoje*. Praha, Portál 2006, ISBN 80-7367-103-4 , str.23.

- učители by mali byť moderátory aktívneho učenia, nie len nalievatelia vedomosti;
- každé dieťa má nejaké dary alebo nadanie, ktoré môžu byť prínosom pre ostatných a ich odlišnosť obohacuje výchovno-vzdelávací proces;
- pozitívne seba hodnotenie a sebadôvera detí je dobrým predpokladom efektívneho učenia;
- rodičia majú jedinečné znalosti o vzdelávaní svojich detí a tiež hlboký záujem na ich rozvíjaní;
- vzdelávanie žiakov so špeciálnymi potrebami je prospešné pre všetkých zúčastnených;
- je treba nezabúdať na vedomie, že k vytvoreniu integrovaného vzdelávania musia byť k dispozícii rôzne formy podpory.¹⁶⁰

Lebeer J. považuje za nevyhnutné pre proces integračného učenia a vyučovania tieto základne pravidla:

- láskavý prístup, čo by malo byť zrejmé, že každé dieťa by sa malo v škole cítiť dobre, že všetky deti patria do jednej skupiny vychádzajúc z poznania, že spolupatričnosť v tomto ohľade vnímania je pravo každého dieťaťa.
- kvalita vzťahu medzi učiteľom a dieťaťom. Učiteľ by učebný proces nemal viesť mechanicky, ale doslova srdcom a dušou, pretože deti so špeciálnymi potrebami dosahujú lepšie výsledky, vzhľadom na to že, majú k nim pozitívny vzťah, sú motivované k tomu aby s deťmi pracovali individuálne, podľa ich potrieb a tým sa nakoniec tešia z viditeľných výsledkov.
- rozdielny hodnotový systém. Škola ktorá vníma súťaživosť, individualizmus a výkon ako jednu z hlavných hodnôt, bude s najväčšou pravdepodobnosťou vylučovať žiakov, preto je potrebné stanoviť iný hodnotový systém, systém integrovaného školstva, kde sú hodnotami spolupráca, tímová práca akceptovanie odlišnosti vo výkonoch, vychádzajúc z možnosti jedinca.

---

¹⁶⁰ LANG, G., BERBERICHOVÁ Ch.: *Každé dítě potřebuje speciální přístup*. Praha, Portál 1998, ISBN 80-7178-144-4 str.29.

- integrácia by nemala závisieť na výkonoch dieťaťa, školských známkach, výsledkoch testu ani merania, malo by sa zavádzať individualizované programy, ktoré dostatočne motivujú deti, samozrejme by sa mali najviac približovať osnovám triedy, mali by mať rovnaký obsah, zahrňovať také iste predmety, avšak na úrovni prijateľnej náročnosti a abstrakcii.

- mala by existovať tímová práca, kde triedny učiteľ by mal mať zodpovednosť za všetky deti v triede, nemal by prenechať zodpovednosť za prácu s integrovanými deťmi špeciálnemu pedagógovi.

- všetky deti by sa mali zúčastniť všetkých aktivít, k čomu je potrebné správne vedenie, aby jedinci so špeciálnymi potrebami dokázali obsiahnuť látku, upevňovať ju, rozširovať a aby si osvojili základne sociálne pravidlá. Intaktne deti by mali byť vedené k správne a adekvátne jednaniu.

- dostať podporu v prípade nutnosti, ktorá by nemala byť rozsiahla, aby sa predišlo prílišnej závislosti dieťaťa na asistentovi, ale nemala by byť ani nedostatočná. Do pomáhania je samozrejme možné začleniť aj spolužiakov, vždy podľa ich možnosti a schopnosti.

- organizovať pravidelne stretávanie všetkých ľudí, ktorý sa podieľajú na integrácii, aby sa mohlo vyhodnocovať dosiahnuté výsledky a plánovať ďalšie postupy. Základom je podpora a účasť rodičov. Účasť deti je potrebná pri rozhodovaní pre integračné vzdelávanie, pretože niektoré deti si to vyslovene neprajú.

- legislatíva by mala podporovať integračné vzdelávanie adekvátnym financovaním. Nejde pri tom o trvalý prísun financií, ale o zaistenie potrebných a vhodných zdrojov. Kvalitne realizované integračné vzdelávanie nevyžaduje väčšie financie ako špeciálne vzdelávanie v oddelenom prostredí.¹⁶¹

---

¹⁶¹ Lebeer, J.: *Programy pro rozvoj myšlení deti s odchylkami vývoje*. Praha, Portal 2006, ISBN 80-7367-103-4, str.24-25.

6 EMPIRICKÁ ČASŤ

Prieskum je zameraný na podmienky zdatnej integrácie jedincov s mentálnym postihnutím. Teoretickú časť sme venovali problematike osôb s mentálnym postihnutím, históriou poňatia psychopédie, socializáciou a možnosťami uplatnenia jedincov s mentálnym postihnutím, integráciou v kruhu rodiny, priateľov, škôl, ako aj metodickým postupom integrácie žiakov s mentálnym postihnutím, procesom edukácie v školách. V empirickej časti nadväzujeme na nadobudnuté poznatky a rozširujeme ich o informácie získané prieskumom.

6.1 Ciele empirického prieskumu

Hlavným cieľom nášho prieskumu bolo zistiť názory pedagógov, asistentov na ľudí s mentálnym postihnutím, v čom vidia pozitíva a v čom negatíva integrácie daných jedincov a čím môžu prispieť, aby boli prínosom pre ich životy vzhľadom na dosiahnutie najvyššieho možného stupňa socializácie v rodinách, školách a pod. Na základe hlavného cieľa sme si vytýčili tieto čiastkové ciele:

- zistiť, čo považujú za pozitívne stránky ľudí s mentálnym postihnutím
- zistiť, v čom vidia problémy a nedostatky v tejto práci pri dosahovaní hlavného výchovno-vzdelávacieho cieľa a to maximálne možná socializácia jedincov s mentálnym postihnutím
  - zistiť, čím obohacujú ich životy
  - zistiť, podiel rodinnej výchovy pri formovaní, utváraní predpokladov integrácie jedincov s mentálnym postihnutím
  - zistiť nedostatky socializácie

Druhým cieľom bolo zistiť, ktoré vlastnosti a schopnosti považujú za najdôležitejšie pre osobnosť pedagógov, špeciálnych pedagógov, asistentov,

a čím môžu prispieť, aby boli čo najviac nápomocný jedincom s mentálnym postihnutím.

6.2 Hypotézy prieskumu

Vzhľadom k cieľom nášho prieskumu a na základe teoretických východísk preštudovanej literatúry a doterajších poznatkov, sme si stanovili nasledovné hypotézy:

Hypotéza 1: Predpokladáme, že napriek problémom a ťažkostiam, ktoré znemožňujú integráciu jedincov s mentálnym postihnutím sa stretávame aj s pozitívnymi stránkami najmä zo strany ich rodín, ktoré majú na integrácii svoj podiel.

Hypotéza 2: Predpokladáme, že napriek problémom a nedostatkom v práci s jedincami s mentálnym postihnutím je dôležité začleňovať daných jedincov do spoločnosti medzi intaktnú populáciu a je možná ich socializácia a zároveň je pre nich aj veľkým prínosom v budúcom živote.

Hypotéza 3: Predpokladáme, že napriek rôznym vlastnostiam a schopnostiam vyučujúcich môžu prispieť k tomu, aby boli nápomocní, a tým aj prínosom pre socializáciu jedincov s mentálnym postihnutím.

6.3 Metódy prieskumu

Metódy, spôsoby (alebo druh) plánovania a realizácie prieskumného procesu, v ktorom sú prieskumné techniky, tvoria veľmi dôležitú zložku. Metóda je systematicky používaný postup, ktorým sa usporadúvajú aj myšlienkové činnosti vedúce k predpokladanému výsledku a v ustálenom prostredí sa prakticky príslušným spôsobom dosahujú a realizujú.¹⁶² Základnou jednotkou záverečnej práce bol výber metódy, stanovenie

---

¹⁶² NOWÁK, S. OKOŇ, W. In.: JUSZCZYK, S.: *Metodológia empirických výskumov v spoločenských vedách*, Bratislava, IRIS 2003, ISBN 80-89018-13-0, str.51-52

konštrukcie nástrojov a techniky merania. Z najčastejších využívaných prieskumných metód ako sú:

- pozorovanie
- rozhovor
- dotazník
- štúdium dokumentov
- experiment
- expertne odhady ¹⁶³

sme si vybrali zostavenie dotazníka ako metódu prieskumu socializácie jedincov s mentálnym postihnutím. Konštrukciou merania prieskumu budú nástroje opierajúce sa o výpovede respondentov a to pedagógov a asistentov, ktoré sa označujú ako techniky daného prieskumu. Pri zisťovaní informácií od respondentov prostredníctvom otázok sme sa zamerali na aplikáciu dotazníkov pre pedagógov, špeciálnych pedagógov a asistentov. Pre úspešnú návratnosť dotazníkov je potrebné ich starostlivo pripraviť, dbať na správnu formuláciu otázok v dotazníku. Otázky musia byť formulované jasne, zrozumiteľné, tak aby sme získali všetky potrebné informácie, aby neobsahovali nadbytočné otázky, aby získali dôveru ale i záujem respondenta, tak aby neobsahovali otázky, v ktorých sa pýtame na dve rôzne veci súčasne.¹⁶⁴

Výhody dotazníka:

- informácie od veľkého počtu respondentov
- anonymita respondentov
- respondenti majú viac času na premýšľanie nad otázkami
- umožnenie kontaktu aj s respondentom vzdialeným od miesta realizácie prieskumu
- nízke finančne náklady pri pomerne veľkom poznávacom efekte .

Nevýhody dotazníka:

- žiadna záruka, že respondent dotazník osobne vyplňoval, resp. sám vyplňoval

---

¹⁶³ ONDREJKOVIČ, P.: *Úvod do metodológie spoločenskovedného výskumu*. Bratislava, Vega 2007, ISBN978-80-224-0970-4, str.146.

¹⁶⁴ ONDREJKOVIČ, P.: *Úvod do metodológie spoločenskovedného výskumu*. Bratislava, Vega 2007, ISBN978-80-224-0970-4, str.156.

- žiadna záruka, že otázky sú tak formulované aby zodpovedali predpokladanému vzdelaniu a schopnostiam príslušných respondentov
- žiadna záruka zistenia aký respondenti sú a ako sami seba hodnotia

6.4 Úlohy prieskumu

Úlohou prieskumu je aplikácia dotazníka spočívajúca v získavaní informácii od respondentov písomné, prostredníctvom otázok, ktoré sú v tlačenej podobe obsahom zvláštneho formulára.¹⁶⁵

Na základe stanovených cieľov a formulovaných hypotéz nám vyplývajú nasledovné úlohy prieskumu:

- vytvorenie dotazníku
- zvolenie výskumnej vzorky
- zrealizovanie výskumu
- spracovanie, vyhodnotenie a interpretovanie výsledkov výskumu

6.5 Organizácia a vzorka prieskumu

Doručovanie dotazníkov potenciálnym respondentom je možné niekoľkými spôsobmi. Jednou z možností je osobný styk, ďalej možno dotazník doručiť virtuálne. Jednou z možností distribúcie dotazníkov je aj pomocou poštových služieb, no táto alternatíva je nákladná a návratnosť nie je úplná, ba až nepatrná.

V našej práci sme využili prvú z možností a tak sme dotazníky osobne dodali a po vyplnení aj prevzali. Pri doručení sme respondentov oboznámili s obsahom dotazníka, vysvetlili sme spôsob vyplňovania, upovedomili o anonymite a poprosili o seriózne vyplnenie. Vzniknuté nejasnosti sme hneď uviedli na pravú mieru.

---

¹⁶⁵ ONDREJKOVIČ, P.: *Úvod do metodológie spoločenskovedného výskumu*. Bratislava, Vega 2007, ISBN978-80-224-0970-4, str.155

Prieskum sme realizovali na území Slovenskej republiky v mesiacoch október - november 2011. Pre získanie potrebných údajov sme vypracovali dotazník pozostávajúci z trinástich otázok, ktoré vyplnili pedagógovia, špeciálni pedagógovia, asistenti:

- Aká je Vaša veková kategória?
- V akej inštitúcii pracujete?
- S akými stupňami postihnutia pracujete: hraničné pásmo mentálneho postihnutia, ľahké, stredné, ťažké, hlboké mentálne postihnutie?
- Prečo ste sa rozhodli pracovať s ľuďmi s mentálnym postihnutím?
- Aké pozitívne stránky u jedincov s mentálnym postihnutím sú predpokladom k integrácii týchto jedincov medzi intaktnú populáciu (zdravú populáciu)?
- S akými problémami a ťažkosťami, ktoré znemožňujú integráciu, adaptáciu týchto jedincov sa stretávate pri tejto práci?
- Aké vlastnosti, schopnosti podľa Vás by mal mať človek pracujúci s ľuďmi s mentálnym postihnutím?
- Aké prístupy rodinnej výchovy podľa Vás najviac prospievajú jedincom s mentálnym postihnutím k dosiahnutiu najvyššieho stupňa socializácie?
- V čom vidíte najväčšie problémy integrácie jedincov s mentálnym postihnutím?
- Jedinci s mentálnym postihnutím vzdelávaní v školách medzi intaktnými jedincami majú podľa Vás väčšiu šancu uplatniť sa v spoločnosti ako jedinci vzdelávaní v špeciálnych školách?
- Je Vaša škola systémom integrovaného školstva, kde sú hodnotami spolupráca, akceptovanie odlišností výkonov vychádzajúcich z možností jedincov s mentálnym postihnutím?
- Je slovenské školstvo ústretové k jedincom s mentálnym postihnutím?
- Cítite sa byť prínosom pre socializáciu jedincov s mentálnym postihnutím?

Prieskumnú vzorku tvorilo 120 pedagógov, asistentov (respondentov) z miest a obcí: Sp. Belá, Slovenská Ves, Kežmarok, Lendak, Poprad. Z toho bolo 71 pedagógov, 34 špeciálnych pedagógov a 15 asistentov. Predmetom

prieskumu boli respondenti materských škôl, špeciálnych materských škôl, základných škôl, špeciálnych základných škôl. Osobne sme navštívili riaditeľov daných inštitúcií, známych alebo odporúčaných ľudí, ktorí sa nám postarali o rozdanie dotazníkov, aj o ich vysokú návratnosť. Z toho dôvodu návratnosť vyplnených dotazníkov bola 100%, nevrátilo sa nám 0 dotazníkov.

Podrobný prehľad skladby jednotlivých organizácií prieskumnej vzorky ponúkame v tabuľke č. 1.

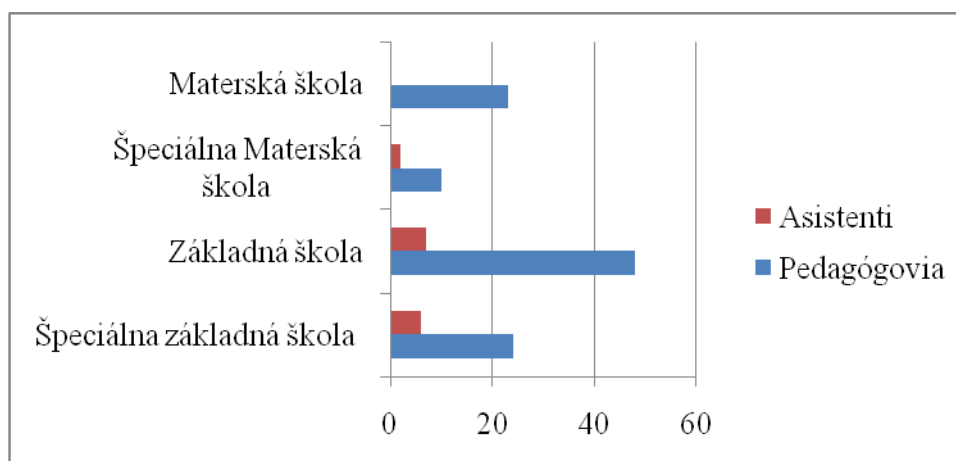
Tab. 1: Prieskumná vzorka pedagógov

Organizácie	Pedagógovia	Asistenti
Špeciálna základná škola	24	6
Základná škola	48	7
Špeciálna Materská škola	10	2
Materská škola	23	0
Spolu	105	15

Zdroj: Vlastné spracovanie

Z tabuľky č. 1 vyplýva, že najväčší počet opýtaných tvoria pedagógovia základných škôl.

Graf. 1: Znázornenie prieskumnej vzorky pedagógov

Zdroj: Vlastné spracovanie

6.6 Prieskum

Dotazníkom sme zisťovali názory pedagógov, asistentov na ľudí s mentálnym postihnutím, čo v ich životoch zmenili a čím sú pre nich prínosom pri realizácii maximálne možného stupňa socializácie. Úlohou respondentov bolo pri uvedených možnostiach zakrúžkovať správnu odpoveď a pri otvorených otázkach napísať svoj vlastný názor. Uvedomujeme si, že to boli otázky na vážne zamyslenie, preto si vážime ochotu venovať tomu svoj čas a otvorene a úprimne na nich odpovedať.

K názorom našich respondentov pripájame svoj názor vyplývajúci z vlastnej skúsenosti ako aj názory ľudí, ktorí s nimi roky žijú a poznajú ich.

V nasledujúcej časti uvádzame otázky, ktoré boli položené účastníkom prieskumu a ich vyhodnotenie v tabuľkách a grafoch.

- Aká je Vaša veková kategória?

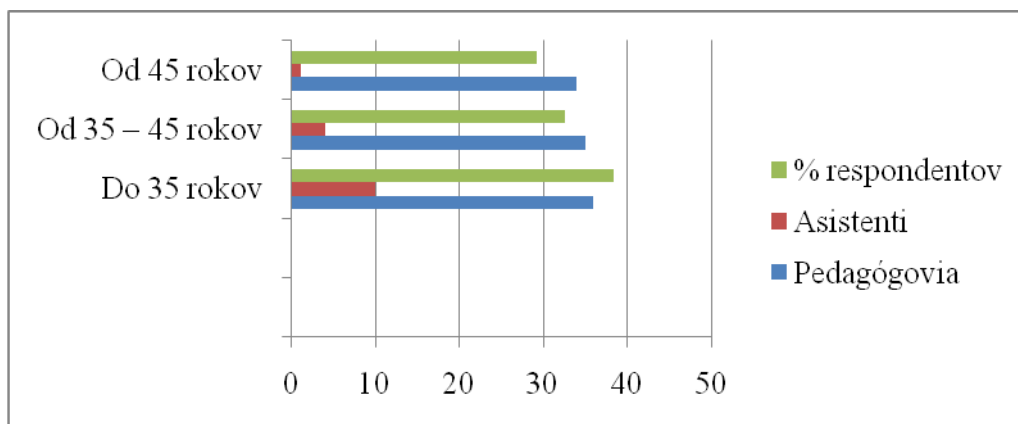
Tab. 2: Veková kategória respondentov

Veková kategória	Pedagógovia	Asistenti	% respondentov
	Počet odpovedí	Počet odpovedí	
Do 35 rokov	36	10	38,33
Od 35 – 45 rokov	35	4	32,50
Od 45 rokov	34	1	29,17

Zdroj: Vlastné spracovanie

Z tabuľky 2 vyplýva, že najväčší počet opýtaných tvorili pedagógovia a asistenti do 35 rokov.

Graf 2: Veková kategória respondentov

Zdroj: Vlastné spracovanie

- V akej inštitúcii pracujete?

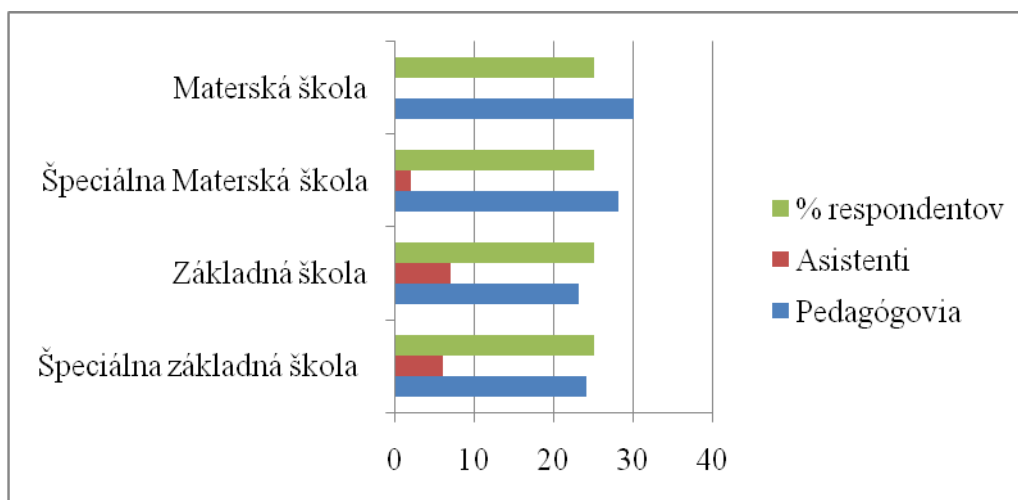
Tab. 3: Pracovné pozície respondentov

Organizácie	Pedagógovia	Asistenti	% respondentov
	Počet odpovedí	Počet odpovedí	
Špeciálna základná škola	24	6	25,00
Základná škola	23	7	25,00
Špeciálna Materská škola	28	2	25,00
Materská škola	30	0	25,00
Spolu	105	15	100,00

Zdroj: Vlastné spracovanie

Z uvedených odpovedí vyplýva, že asistenti a pedagógovia pracujú v daných zariadeniach v rovnakom pomere.

Graf 3: Znázornenie pracovísk respondentov

Zdroj: Vlastné spracovanie

- S akými stupňami postihnutia pracujete: hraničné pásmo mentálneho postihnutia, ľahké, stredné, ťažké, hlboké mentálne postihnutie?

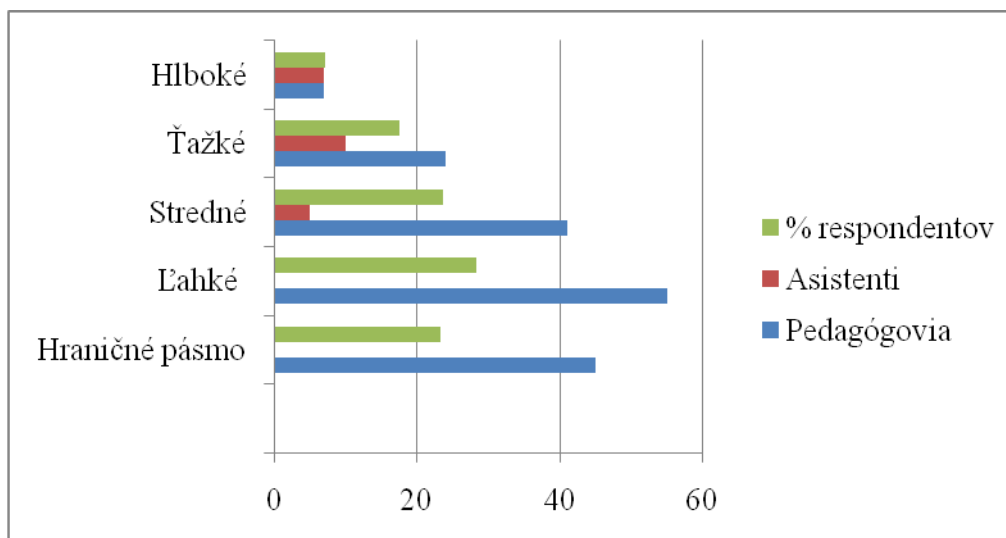
Tab. 4: Stupne postihnutia

Stupeň postihnutia	Pedagógovia	Asistenti	% respondentov
	Počet odpovedí	Počet odpovedí	
Hraničné pásmo	45	0	23,20
Ľahké	55	0	28,35
Stredné	41	5	23,71
Ťažké	24	10	17,53
Hlboké	7	7	7,22

Zdroj: Vlastné spracovanie

Z analýzy uvedenej otázky sme zistili, že opýtaní najviac pracujú s jedincami s ľahkým mentálnym postihnutím.

Graf 4: Znázornenie stupňov postihnutia, s ktorými respondenti pracujú

Zdroj: Vlastné spracovanie

- Prečo ste sa rozhodli pracovať s ľuďmi s mentálnym postihnutím?

Tab. 5: Príčiny rozhodnutia sa pre prácu s ľuďmi s mentálnym postihnutím

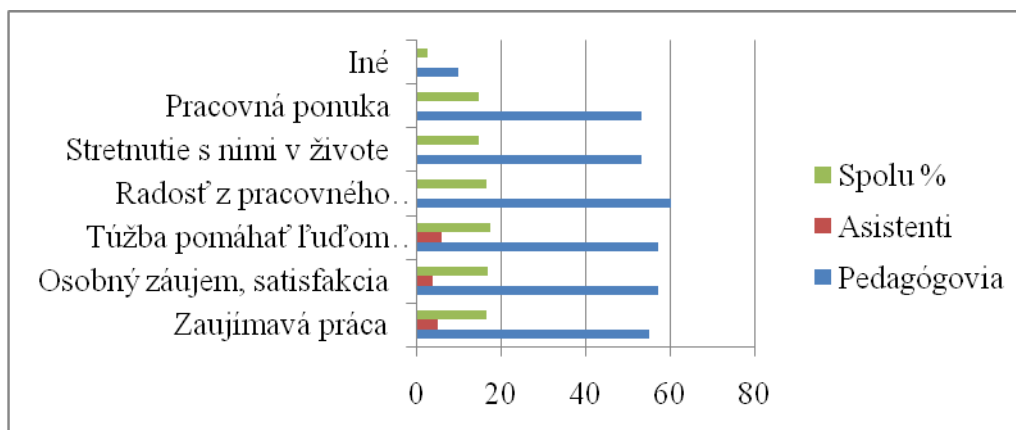
Príčiny rozhodnutia	Pedagógovia	Asistenti	Spolu
	počet	počet	%
Zaujímavá práca	55	5	16,67
Osobný záujem, satisfakcia	57	4	16,94
Túžba pomáhať ľuďom s mentálnym postihnutím	57	6	17,50
Radosť z pracovného uplatnenia po ukončení štúdia	60	0	16,67
Stretnutie s nimi v živote	53	0	14,72
Pracovná ponuka	53	0	14,72
Iné	10	0	2,78
Spolu	345	15	100,00

Zdroj: Vlastné spracovanie

Z prieskumu vyplýva, že opýtaní pedagógovia pracujú s ľuďmi s mentálnym postihnutím z dôvodu radosti z pracovného uplatnenia po ukončení štúdia a opýtaní asistenti z dôvodu túžby pomáhať daným jedincom. Respondenti na prvé miesto uvádzali túžbu pomáhať ľuďom s mentálnym postihnutím, nasledoval osobný záujem, satisfakcia a na treťom mieste uvádzali možnosť „zaujímavá práca“. Nemôžeme vynechať možnosť „iné“, kde opýtaní uvádzali zariadenie daných jedincov medzi intaktnú populáciu, kde sú súčasťou triedy.

Graf 5: Znárodnenie príčin rozhodnutia sa pre prácu s ľuďmi s mentálnym postihnutím

Zdroj: Vlastné spracovanie

- Aké pozitívne stránky u jedincov s mentálnym postihnutím sú predpokladom k integrácii týchto jedincov medzi intaktnú populáciu (zdravú populáciu), alebo populáciu jedincov s iným postihnutím?

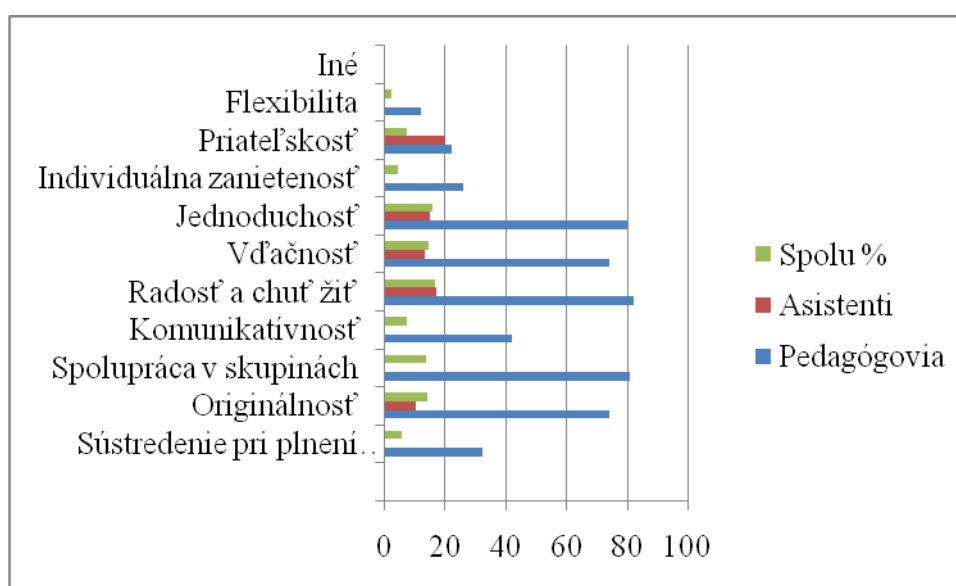
Tab. 6: Pozitívne stránky jedincov s mentálnym postihnutím

Pozitívne stránky	Pedagógovia	Asistenti	Spolu
	Počet odpovedí	Počet odpovedí	%
Sústredenie pri plnení úloh	32	0	5,33
Originálnosť	74	10	14,00
Spolupráca v skupinách	81	0	13,50
Komunikatívnosť	42	0	7,00
Radosť a chuť žiť	82	17	16,50
Vďačnosť	74	13	14,50
Jednoduchosť	80	15	15,83
Individuálna zanietenosť	26	0	4,33
Priateľskosť	22	20	7,00
Flexibilita	12	0	2,00
Iné	0	0	0,00

Zdroj: Vlastné spracovanie

Na otázku: „Aké pozitívne stránky u jedincov s mentálnym postihnutím sú predpokladom k integrácii týchto jedincov medzi intaktnú populáciu (zdravú populáciu), alebo populáciu jedincov s iným postihnutím?“ Najväčší počet pedagógov vidí pozitívne stránky v radosť a chuť do života daných jedincov, ale názor asistentov sa nakloňuje k priateľskosti. Na prvom mieste sa ocitla možnosť „jednoduchosť“ následne možnosť „radosť a chuť žiť“ na treťom mieste bola možnosť „vd'ačnosť“.

Graf 6: Znáozornenie pozitívnych stránok jedincov s mentálnym postihnutím

Zdroj: Vlastné spracovanie

- S akými problémami a ťažkosťami, ktoré znemožňujú integráciu, adaptáciu týchto jedincov sa stretávate pri tejto práci?

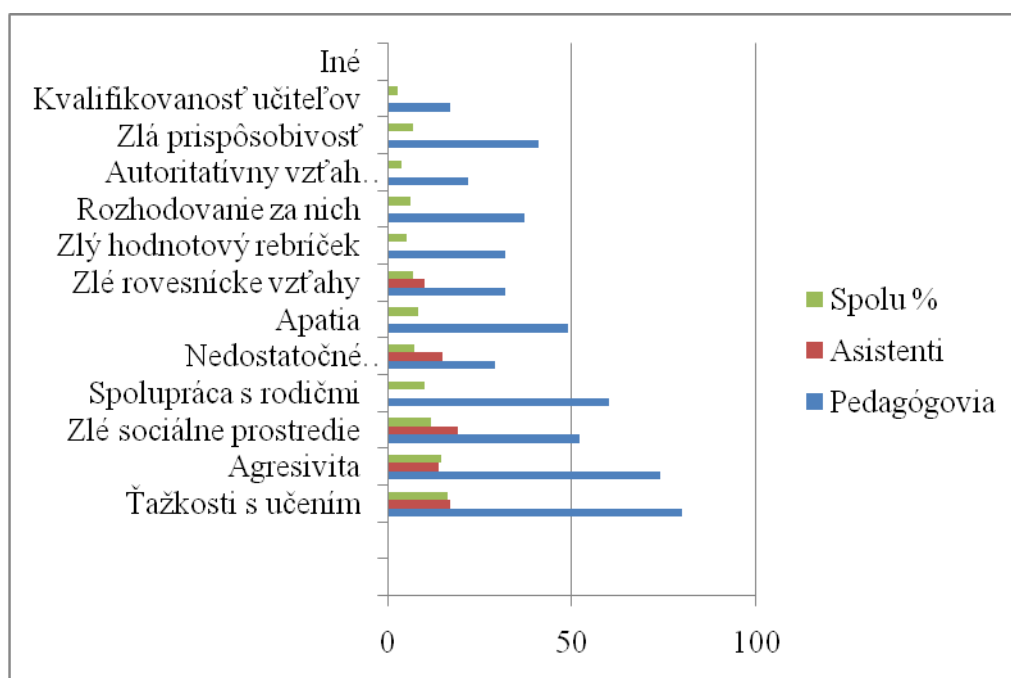
Tab. 7: Problémy a ťažkosti pri práci s ľuďmi s mentálnym postihnutím

Problémy a ťažkosti	Pedagógovia	Asistenti	Spolu
	Počet odpovedí	Počet odpovedí	%
Ťažkosti s učením	80	17	16,17
Agresivita	74	14	14,67
Zlé sociálne prostredie	52	19	11,83
Spolupráca s rodičmi	60	0	10,00
Nedostatočné materiálno-technické vybavenie	29	15	7,33
Apatia	49	0	8,17
Zlé rovesnícke vzťahy	32	10	7,00
Zlý hodnotový rebríček	32	0	5,33
Rozhodovanie za nich	37	0	6,17
Autoritatívny vzťah medzi učiteľom a žiakom	22	0	3,67
Zlá prispôsobivosť	41	0	6,83
Kvalifikovanosť učiteľov	17	0	2,83
Iné	0	0	0,00

Zdroj: Vlastné spracovanie

Ťažkosti s učením sú najviac uvádzanými odpoveďami pedagógov, no asistenti považujú za najväčšie problémy zlé sociálne prostredie. Pod možnosťou „ťažkosti s učením“ sme považovali nesústredenosť, nechápanosť súvislosti, tvrdohlavosť, nezáujem, nedisciplinovanosť, depresívne stavy, slabá spätná väzba, takmer nulové výsledky, nával rôznych emócií. Prieskum ukázal nasledujúce poradie problémov: 1. miesto „ťažkosti s učením“, 2. miesto „agresivita“ a 3. miesto „zlé sociálne prostredie“.

Graf 7: Znáročenie problémov a ťažkostí pri práci s ľuďmi s mentálnym postihnutím

Zdroj: Vlastné spracovanie

- Aké vlastnosti, schopnosti podľa Vás by mal mať človek pracujúci s ľuďmi s mentálnym postihnutím?

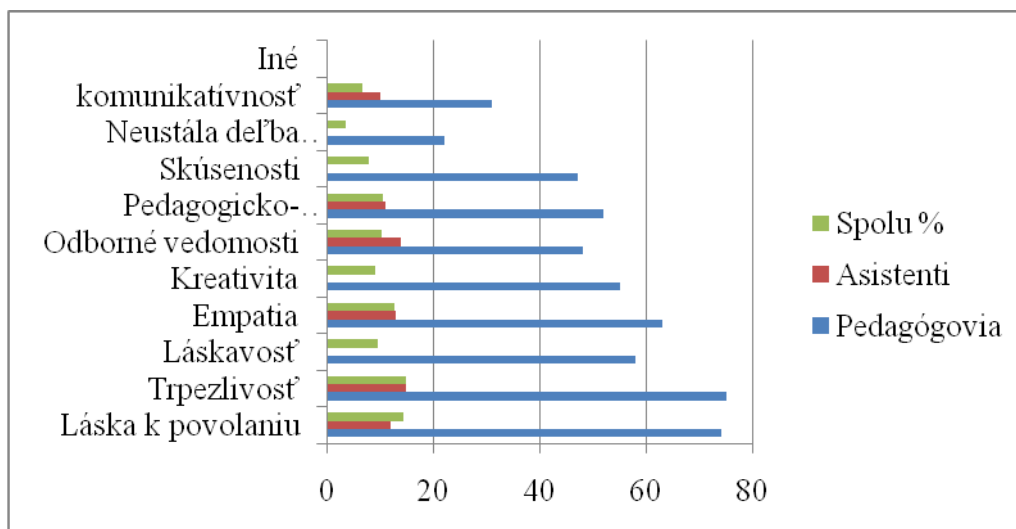
Tab. 8: Vlastnosti a schopnosti špeciálnych pedagógov

Vlastnosti a schopnosti	Pedagógovia	Asistenti	Spolu
	Počet odpovedí	Počet odpovedí	%
Láska k povolaniu	74	12	14,33
Trpezlivosť	75	15	15,00
Láskavosť	58	0	9,67
Empatia	63	13	12,67
Kreativita	55		9,17
Odborné vedomosti	48	14	10,33
Pedagogicko-psychologická a didaktická pripravenosť	52	11	10,50
Skúsenosti	47	0	7,83
Neustála deľba o poznatky, pocity	22	0	3,67
komunikatívnosť	31	10	6,83
Iné	0	0	0,00

Zdroj: Vlastné spracovanie

Z analýzy vyplýva, že aj pedagógovia aj asistenti odporúčajú pri práci s ľuďmi s mentálnym postihnutím disponovať trpezlivosťou. Percentuálne vyjadrenie ukazuje, že najdôležitejšou vlastnosťou je trpezlivosť, nasleduje láska k povolaniu a ďalej je to empatia.

Graf 8: Znáozornenie vlastností a schopností špeciálnych pedagógov

Zdroj: Vlastné spracovanie

- Aké prístupy rodinnej výchovy najviac prospievajú jedincom s mentálnym postihnutím k dosiahnutiu najvyššieho stupňa socializácie?

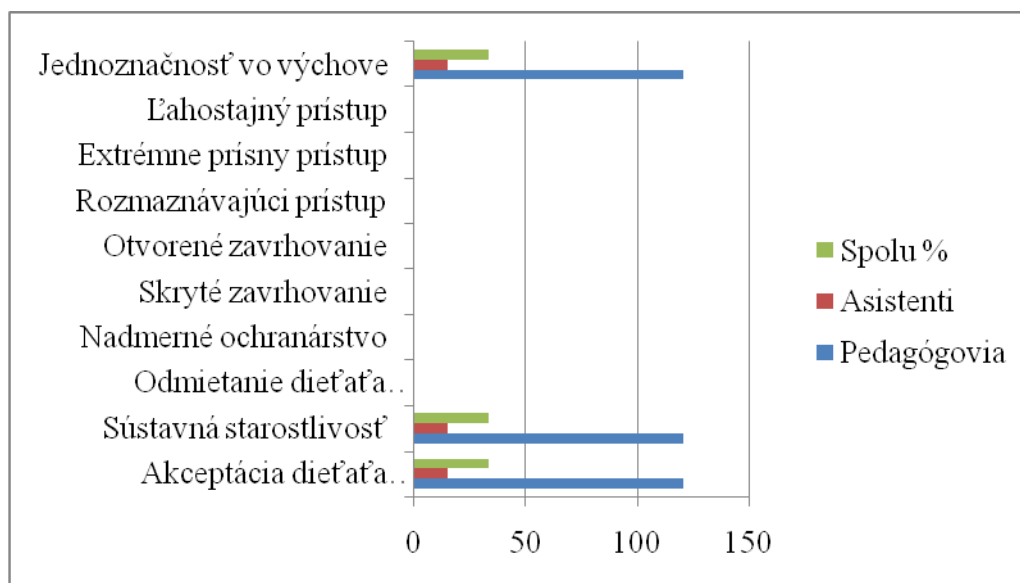
Tab. 9: Štýly rodinnej výchovy.

Štýly rodinnej výchovy	Pedagógovia	Asistenti	Spolu
	Počet odpovedí	Počet odpovedí	%
Akceptácia dieťaťa s postihnutím	120	15	33,34
Sústavná starostlivosť	120	15	33,33
Odmietanie dieťaťa s postihnutím	0	0	0,00
Nadmerné ochranárstvo	0	0	0,00
Skryté zavrhovanie	0	0	0,00
Otvorené zavrhovanie	0	0	0,00
Rozmaznávací prístup	0	0	0,00
Extrémne prísny prístup	0	0	0,00
Lahostajný prístup	0	0	0,00
Jednoznačnosť vo výchove	120	15	33,33

Zdroj: Vlastné spracovanie

Asistenti a pedagógovia sa zhodli na tom, že najviac prospievajúce štýly rodinnej výchovy sú akceptácia dieťaťa s postihnutím, sústavná starostlivosť a jednoznačnosť vo výchove. Vyjadrenie dôležitosti uvedených možností je akceptácia dieťaťa s postihnutím na prvom mieste, na druhom mieste sa nachádza sústavná starostlivosť a jednoznačnosť vo výchove je na treťom mieste.

Graf 9: Znázornenie štýlov rodinnej výchovy

Zdroj: Vlastné spracovanie

- V čom vidíte najväčšie problémy integrácie jedincov s mentálnym postihnutím?

Tab. 10: Problémy integrácie

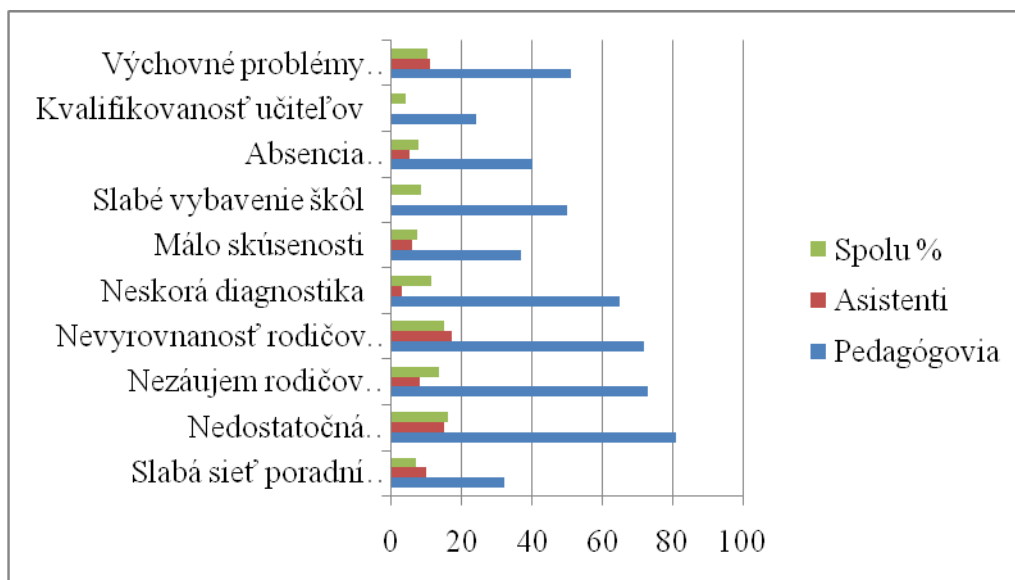
Problémy integrácie	Pedagógovia	Asistenti	Spolu
	Počet odpovedí	Počet odpovedí	%
Slabá sieť poradní a špecializovaných zariadení	32	10	7,00
Nedostatočná spolupráca rodičov	81	15	16,00
Nezáujem rodičov o odbornú pomoc	73	8	13,50
Nevyrovnanosť rodičov s postihnutím u dieťaťa	72	17	14,83
Neskorá diagnostika	65	3	11,33
Málo skúsenosti	37	6	7,17
Slabé vybavenie škôl	50		8,33
Absencia individuálnych výchovno-vzdelávacích programov	40	5	7,50
Kvalifikovanosť učiteľov	24		4,00
Výchovné problémy z málo podnetného prostredia žiakov	51	11	10,33

Zdroj: Vlastné spracovanie

Opýtaní pedagógovia považujú nedostatočnú spoluprácu rodičov za najväčšie problémy s integráciou týchto jedincov a asistenti nevyrovnanosť rodičov s postihnutím dieťaťa. Percentuálne poradie vyhodnotenie uvedenej otázky poukazuje, že za najväčšie problémy opýtaní považujú nedostatočnú spoluprácu rodičov, nevyrovnanosť rodičov s postihnutím u dieťaťa a tretím závažným problémom sa stal nezáujem rodičov o odbornú pomoc.

Graf 10: Znázornenie problémov integrácie

Zdroj: Vlastné spracovanie

- Jedinci s mentálnym postihnutím vzdelávaní v školách medzi intaktnými jedincami majú podľa Vás väčšiu šancu uplatniť sa v spoločnosti ako jedinci vzdelávaný v špeciálnych školách?

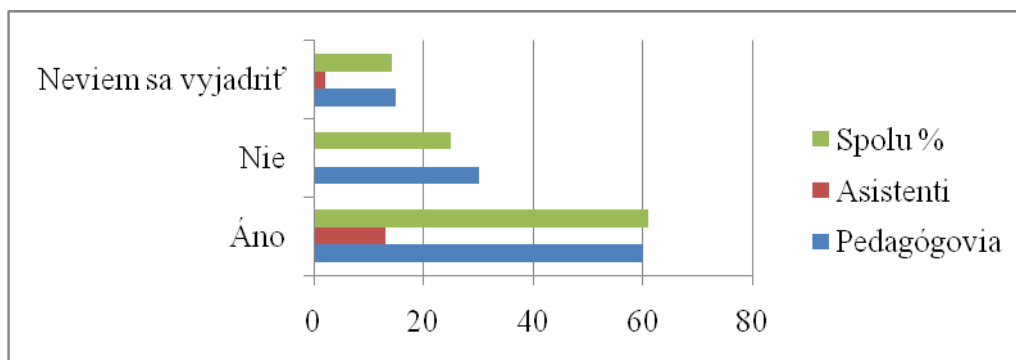
Tab. 11: Porovnanie uplatnenia jedincov v spoločnosti

Vyjadrenia	Pedagógovia	Asistenti	Spolu
	počet	počet	%
Áno	60	13	60,83
Nie	30	0	25,00
Neviem sa vyjadriť	15	2	14,17
Spolu	105	15	100,00

Zdroj: Vlastné spracovanie

U pedagógov a asistentov prevažuje pri porovnaní uplatnenia jedincov v spoločnosti názor, že je lepšie vzdelávať daných jedincov medzi intaktnou populáciou.

Graf 11: Porovnanie uplatnenia jedincov v spoločnosti

Zdroj: Vlastné spracovanie

- Je Vaša škola systémom integrovaného školstva, kde sú hodnotami spolupráca, akceptovanie odlišností výkonov vychádzajúcich z možností jedincov s mentálnym postihnutím?

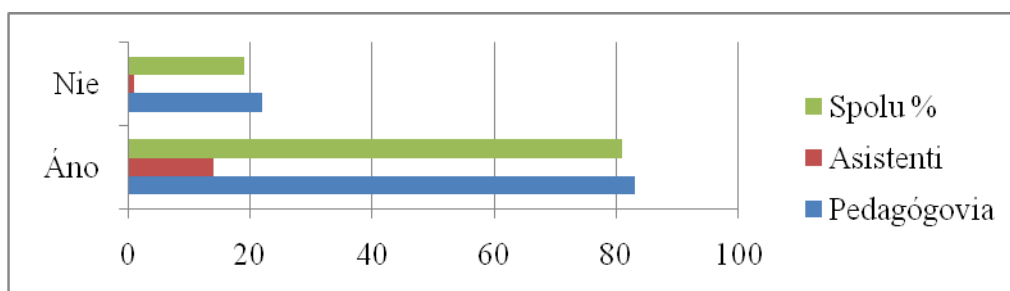
Tab. 12: Vyjadrenie k systému integrovaného školstva.

Vyjadrenia	Pedagógovia	Asistenti	Spolu
	počet	počet	%
Áno	83	14	80,83
Nie	22	1	19,17
Spolu	105	15	100,00

Zdroj: Vlastné spracovanie

Analýza ukazuje, že inštitúcie, v ktorých respondenti pracujú vo väčšom pomere sú systémom integrovaného školstva.

Graf 12: Vyjadrenie k systému integrovaného školstva

Zdroj: Vlastné spracovanie

- Je slovenské školstvo ústretové k jedincom s mentálnym postihnutím?

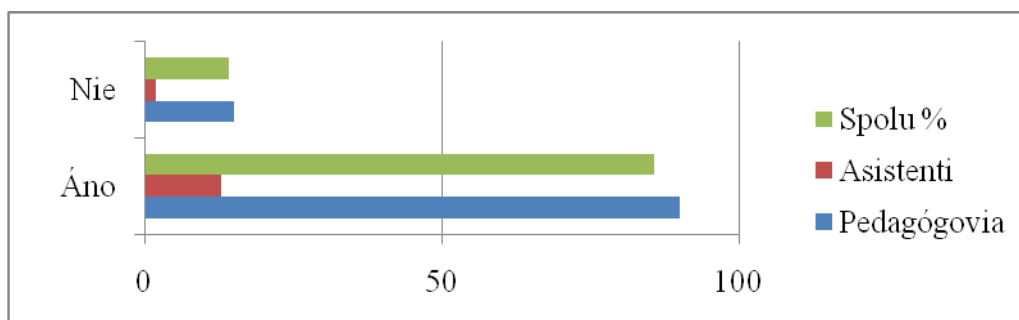
Tab. 13: Ústretovosť školstva.

Vyjadrenia	Pedagógovia	Asistenti	Spolu
	počet	počet	%
Áno	90	13	85,83
Nie	15	2	14,17
Spolu	105	15	100,00

Zdroj: Vlastné spracovanie

Z vyjadrenia názoru na slovenské školstvo opýtaní vo veci ústretovosti k jedincom s mentálnym postihnutím vyplýva pozitívny postoj.

Graf 13: Ústretovosť školstva

Zdroj: Vlastné spracovanie

- Cítite sa byť prínosom pre socializáciu jedincov s mentálnym postihnutím?

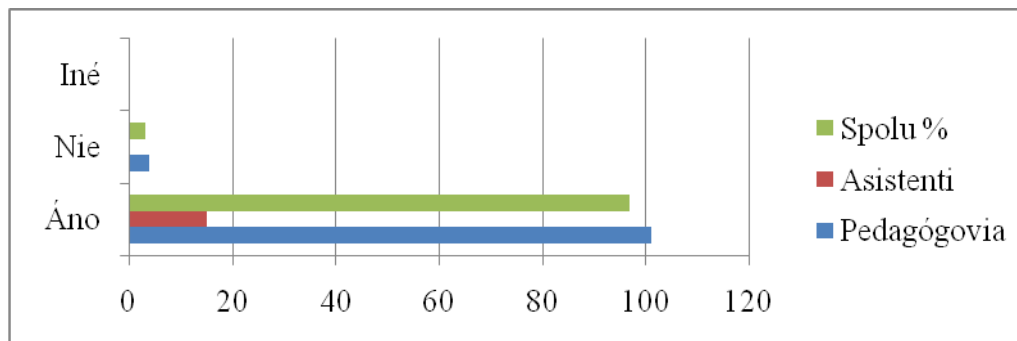
Tab. 14: Autobiografický názor respondentov.

Vyjadrenia	Pedagógovia	Asistenti	Spolu
	počet	počet	%
Áno	101	15	96,67
Nie	4	0	3,33
Iné	0	0	0,00
Spolu	105	15	100,00

Zdroj: Vlastné spracovanie

Z tabuľky 14 pozorujeme, že viac ako 96% respondentov sa cíti byť prínosom v socializácii jedincov s mentálnym postihnutím.

Graf 14: Autobiografický názor respondentov

Zdroj: Vlastné spracovanie

6.7 Závěry a odporúčania pre prax

Na základe získaných informácií z naštudovanej literatúry a poznatkov uvedených v teoretickej časti a spracovaných výsledkov prieskumu sme dospeli k nasledovným názorom.

Jedným z odporúčaní, by bolo vhodné do povinných školských predmetov zaviesť predmet výchova k rodičovstvu ako prevenciu, kde by jedným s tematických celkov bola prevencia, činnosť zameraná na zabránenie vzniku mentálneho postihnutia plánovaným otehotnením, kde lekár poskytne matke ešte pred otehotnením podporné opatrenia. Zamedzenie vzniku handicapu sa môže zabezpečiť správnou stravou, úplným vystríhaním alkoholických nápojov, cigariet, omamných látok, nadmerným užívaním liekov, röntgenového žiarenia, infekčných chorôb. Poukázaním škodlivosti používania antikoncepčných liekov, u mužov steroidov atď., čo vyplýva z primárneho zabráňovania vzniku porúch. Žiakom je potrebné poukázať a naučiť ich opatrenia, postupy zabránenia negatívneho vývoja už vzniknutého postihnutia u ich budúceho dieťaťa a to učiť žiakov, keď sa stanú rodičmi dieťaťa s mentálnym postihnutím vyrovnáť sa s danou situáciou, že je dôležité poskytovať pravidelnú pomoc, sústavnú starostlivosť, čo predstavuje sekundárnu prevenciu a čo aj vyplýva z poznatkov získaných hypotézou 1.

Druhým odporúčaním, práním a jediným cieľom každého, kto pôsobí v oblasti vzdelávania by malo byť ľudské šťastie a spoločnosť bude šťastná len vtedy, keď v nej budú šťastní všetci, aj jedinci s mentálnym postihnutím. Napriek problémom a nedostatkom v práci s danou populáciou pri dosahovaní výchovno-vzdelávacieho cieľa je dôležité začleňovať inkriminovanú populáciu medzi intaktnú a je možná ich socializácia z dôrazom demokratizácie, humanizácie prístupu k nim, čím je potvrdená hypotéza 2. Dôležité je vzbudzovať u rodičov spoluprácu s personálom škôl, viesť ich k vyhľadávaniu odbornej pomoci, napríklad cez informovanosť v médiách, cez uskutočňovanie rôznych aktivít, školení daných rodičov, aby vedeli ako majú postupovať a kde majú vyhľadávať centrá odbornej pomoci. Pretože podobne, ako deti aj my objavujeme a hľadáme niečo nové a tak obohacujeme našu prácu a robíme ju

zaujímavejšou v danom prípade najmä trpezlivosťou, láskou k povolaniu a empatiou, to sú vlastnosti pedagógov a asistentov, ktorými sa musia vyzbrojiť pri práci s jedincami s mentálnym postihnutím aby boli nápomocný a prínosom pre ich socializáciu čo vyplýva aj z prieskumného dotazníka a na základe uvedených zistení môžeme uviesť, že hypotéza 3 bola potvrdená. Dôležitým krokom je vždy správna štátna legislatíva, ktorá umožňuje občanom so zdravotným postihnutím túto integráciu, ale títo jedinci majú možnosť vybrať si aj zo služieb, ktoré poskytujú mimovládne organizácie.

Cieľ záverečnej práce sme splnili, analyzovali sme socializáciu jedincov s mentálnym postihnutím, dôležitosť ich začlenenia do spoločnosti v okrese Kežmarok a Poprad, navrhli sme zlepšenia, opatrenia, z ktorých môžu inštitúcie čerpať pre zefektívnenie integrácie daných jedincov. Pre zvýšenie účinnosti výchovno-vzdelávacieho procesu, dosiahnutia maximálneho možného stupňa socializácie je potrebné odstránenie uvedených nedostatkov.

ZÁVER

Deti, mládež a dospelý s mentálnym postihnutím predstavujú medzi jedincami s postihnutím jednu z najpočetnejších skupín a predsa spoločnosť o nich vie dosť málo. Predstavy intaktných ľudí o jedincov s mentálnym postihnutím bývajú opreté mnohými nejasnosťami, záhadami, predsudkami, nezriedka i neopodstatnenými obavami. Ako vyplýva z prieskumu daní jedinci preferujú pozitívnymi vlastnosťami aké sú priateľskosť, jednoduchosť, radosť a chuť žiť a vďačnosť.

Proces sociálnej integrácie jedincov s mentálnym postihnutím napreduje stále rýchlejšie s dôrazom na humanizáciu prístupu k nim. Mimoriadny význam pre vývoj daných jedincov je cieľavedomá, premyslená výchova odpovedajúca ich schopnostiam a to už od najútlejšieho veku až do dospelosti. Základy výchovy spočívajú v rodine a najideálnejšie je vyrovnávať sa z poznania mentálneho postihnutia u ich dieťaťa, poskytovať pravidelnú pomoc, sústavnú starostlivosť, jednoznačnosť vo výchove a nie diametrálne odlišné postoje otca a matky. Uvedené tvrdenie vyplýva aj z prieskumu, čo poukazuje na skutočnosť, že takouto výchovou sú rodičia schopný pomôcť a viesť dieťa k dosiahnutiu najvyššieho stupňa socializácie jeho osobnostného, pracovného, kultúrneho a spoločenského uplatnenia. Ako aj respondenti uvádzajú v otázke č. 9 „Aké prístupy rodinnej výchovy podľa Vás najviac prospievajú jedincom s mentálnym postihnutím k dosiahnutiu najvyššieho stupňa socializácie“ a v otázke č. 10 „V čom vidíte najväčšie problémy integrácie jedincov s mentálnym postihnutím“, že rodinná výchova má veľký podiel pri formovaní a utváraní predpokladov zdatnej integrácie jedincov s mentálnym postihnutím. Uvedenou analýzou odpovedí na otázku č. 9 a č. 10 sme splnili jeden z cieľov a potvrdili predpoklad z hypotézy 1.

Prostredníctvom dotazníka sme zisťovali názory respondentov na ľudí s mentálnym postihnutím, čo považujú za ich pozitívne stránky, čo im spôsobuje problémy a ťažkosti a ktoré vlastnosti a schopnosti špeciálnych pedagógov majú najväčší význam pre prácu s týmito ľuďmi, vzhľadom na dosiahnutie najvyššieho možného stupňa socializácie v rodinách, školách

a pod. Pedagógovia a asistenti vhodným pedagogickým a psychologickým pôsobením, kvalifikovanou starostlivosťou dosahujú veľké pokroky u jedincov s mentálnym postihnutím, výrazne zlepšenie rozumových, komunikačných schopností, schopnosti správania sa, rozvinutie motoriky, sebarealizácie, čím obohacujú životy daných jedincov. Ťažkosti a problémy, ktoré obmedzujú, prípadne znemožňujú integráciu, adaptáciu, sťažujú plné začlenenie daných jedincov do prirodzeného sociálneho prostredia majoritnej spoločnosti predstavovanou skupinou intaktných spolužiakov alebo skupinou spolužiakov s iným postihnutím ukázal prieskum nasledujúce poradie problémov: 1. miesto „ťažkosti s učením“, 2. miesto „agresivita“ a 3. miesto „zlé sociálne prostredie“. Časť cieľov sme venovali vlastnostiam a schopnostiam považujúce za najdôležitejšie pre osobnosť špeciálnych pedagógov a asistentov, aby boli čo najviac nápomocný jedincom s mentálnym postihnutím. Z výsledkov dotazníkového prieskumu vyplýva, že aj pedagógovia aj asistenti odporúčajú pri práci s ľuďmi s mentálnym postihnutím disponovať trpezlivosťou. Percentuálne vyjadrenie ukazuje, že najdôležitejšie vlastnosti sú trpezlivosť, láska k povolaniu a empatia. Slovenské školstvo je ústretové k jedincom s mentálnym postihnutím, ako to aj vyplýva z prieskumu a inštitúcie, v ktorých respondenti pracujú sú systémom integrovaného školstva, kde sú hodnotami spolupráca, akceptácia odlišností, výkonov vychádzajúcich z možností jedincov s mentálnym postihnutím. Pedagógovia, špeciálni pedagógovia a asistenti aj napriek rôznym vlastnostiam sa cítia byť prínosom pre socializáciu jedincov s mentálnym postihnutím a tým sú im nápomocný. Na základe uvedených tvrdení sme potvrdili hypotézu 3.

Individuálny prístup, špeciálne potreby má každý človek. Zdraví jedinci majú však výhodu v samostatnom zabezpečení si svojich záujmov, či uspokojení potrieb. Jedinci s postihnutím sú obmedzení v týchto možnostiach uspokojenia svojich i základných biologických potrieb, nehovoriac o tých špeciálnych, ktoré si vyžadujú odborné vedenie a prostriedky špeciálno-pedagogickej podpory. Preto sme tu my, záujemcovia o ich lepší život profesionálne i dobrou vôľou, čo sa snažíme uľahčiť ich sťaženú cestu životom a ako aj prieskum ukázal najvhodnejší spôsob pre

daných jedincov je integrácia medzi intaktnú populáciu, chápaný ako dynamický, postupne sa rozvíjajúci pedagogický jav, v ktorom dochádza k partnerskému spolunažívaniu zdravých jedincov a jedincov s postihnutím, čím im priblížime podmienky tzv. normalizácie, čo znamená podmienky normálneho života a tým ich dostatočne pripravíme a vybudujeme dokonalú osobnosť človeka pripraveného adaptovať sa na budúcnosť, človeka, ktorý bude efektívne vykonávať svoje životné role prostredníctvom vnútornej motivácie, citovej bohatosti, rozvinutých intelektových schopnosti, hodnotovej orientácie a dobrej socializácie, čo vyplýva z hypotézy 2.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- BAJO, I., VAŠEK, Š., *Pedagogika mentálne postihnutých*. Bratislava, Sapiencia 1994, ISBN 80-967180-1-0
- BURLI, A.: *Sonderpädagogik international*. Vergleiche, Tendenzen, Perspektiven. Luzern, SZH 1997
- ČADILOVA, V., HYNEK, J., THOROVA, K., a KOL. : *Agrese u lidí s mentální retardací a s autismem*. Praha, Portal 2007 ISBN 978-80-7367-319-2
- ČAPKOVA, D.: *Učitel učitel'ov*. Bratislava, SNP 1992, ISBN 80-08.01201-3
- EMERSON, E.: *Problémové chování u lidí s mentální retardací*. Praha, Portal 2008, ISBN 978-80-7367-390-1
- FISCHER S., ŠKODA J.: *Špeciální pedagogika*. Praha, Triton 2008, ISBN 978-80-7387-014-0
- GREGUŠOVA, H.: *Výtvarné aktivity mentálne postihnutých detí predškolského veku*. Bratislava: Sapiencia, 2004. ISBN 80-96879-79-0
- CHVATALOVA, H.: *Jak se žije d'etem s postižením*. Praha, Portal 2001, ISBN 80-7178-588-1
- JACKULÍKOVÁ, J.: *Stimulácia socio-morálneho vývinu v materskej škole*, Prešov, Rokus 2006, ISBN 80-89055-66-4
- JAKABČIC, J., POŽAR, L.: *Všeobecná patopsychológia. Patopsychológia mentálne postihnutých*. Bratislava: IRIS, 1995. ISBN 80-88778-11-5
- JUSZCZYK, S.: *Metodológia empirických výskumov v spoločenských vedách*, Bratislava, IRIS 2003, ISBN 80-89018-13-0
- KAČANI, V.: *Úvod do pedagogiky*, Bratislava, SPN 1974
- KARIKOVA, S.: *Základy patopsychologie deti a mládeže*. Žilina, IPV EDIS 2005, ISBN 80-80703-77-9
- KOLEKTIV AUTOROV : *Kurz integrace deti se specialnimi potrebami*. Praha, portal 1997, ISBN 80-7178-206-8
- KOLUCHOVÁ, J. a KOL., 1989: PREVENDÁROVÁ J.: *Rodina s postihnutým dieťaťom*. Nové Zámky, Psychoprof 1998, ISBN 80-967148-9-9
- KOMENSKY, A, J.: *Vševychova*. Vybrané spisy IV. Bratislava, SNP 1959

De rerum humanarum emendatione consuetudo catholica a odkaz Jana Amosa Komenského pre tretie tisícročie. Bratislava, UK 2011, ISBN 80-223-1587-7

KOMINAREC, I.: *Základy pedagogiky.* Prešov, ISBN 80-8068

KREJČOVA , L.: *Psychologické aspekty vzdelávania dospievajúcich.* Praha , Grada Publishing 2011 ISBN 978-80-247-3474-3

LANG, G., BERBERICHOVA , CH. : *Každé dieťa potrebuje špeciálny prístup.* Praha, Portal 1998, ISBN 80-7178-144-4.

LEBEER ,J.: *Programy pro rozvoj myšlení dětí s odchylkami vývoje.* Praha, Portál 2006, ISBN 80-7367-103-4

MATULAY, K., a KOL.: *Mentálna retardácia.* Martin, Osveta 1986, ISBN 77-077-86

MEYER, H. D.; BOYD, W. L.: *Education between States, Markets and Civil Society.* London, LEA 2001, ISBN0-8058-3195-9

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA SR : *Učebný plán a učebné osnovy pre prípravný až 9. ročník ŠZŠ pre žiakov s mentálnym postihnutím zo vzdelávacím variantom A.* Bratislava, Ministerstvo školstva SR 2006

MIŠOVÁ, I.: *Práca ako kľúčový faktor k inklúzii : zborník z celoslovenskej konferencie s medzinárodnou účasťou* Bratislava, 2006 ISBN 9788096907755

NEUPAUER, J.: *Lendak.* Obec Lendak, Lendak 2011, ISBN 978-80-970258-7-8

ONDREJKOVIČ, P.: *Úvod do metodológie spoločenskovedného výskumu.* Bratislava, Vega 2007, ISBN978-80-224-0970-4

PIPEKOVÁ, J. A KOL. *Kapitoly ze speciální pedagogiky.* Paido, Brno 1998 ISBN 80-85931-65-6

PREVENDÁROVÁ J.: *Rodina s postihnutým dieťaťom .* Nové Zámky, Psychoprof 1998, ISBN 80-967148-9-9

PRCHAL,P.: *Vychovávame deti.* Praha, práca 1976, ISBN 24-0076

REHUŠ,G.,ĎURIŠKA,A.: *Metodika pracovného vyučovania v 1.-5. ročníka ZDŠ na špeciálnych školách.* Bratislava, FFUK 1972

REPKOVA, K. : *Občania so zdravotným postihnutím v procese spoločenskej integrácie,* Bratislava, Mračko 1998. ISBN 8080570051

PIKALEK, Š.: *Výchovná a pracovnorehabilitačná činnosť u ťažko mentálne postihnutých*. Bratislava, PdF UK 1998. ISBN 80-88868-02-5

SLOVIK, J.: *Komunikácia s ľuďmi s postihnutím*, Praha, Portal-P.S 2010

SVOBODA, M., VAGNEROVA, M., KREJČIROVA, D.: *Psychodiagnostika detí a dospelých*, Praha, Pportal 2001, ISBN 8071785458

ŠALING, S. a KOL. : *Veľký slovník cudzích slov*. Veľký Šariš, . Samo-AAMM 1997 ISBN 8096752405

ŠIŠKA, J.: *Mimorádná dospelosť*. Praha, Karolinum 2005 ISBN 8024609924

ŠVARCOVA, I.: *Mentálni retardace*, Praha, Portal 2006, ISBN 80-7367-060-7

ŠVARCOVA, I.: *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Praha, Portál 2000, ISBN 80-7178-506-7

TKAČIK, P.: *Pracovná výchova 1*. Bratislava, PFUK 1989, ISBN 80-223-0173-6

TRPIŠOVSKÁ, D., VACINOVÁ, M.: *Socialna psychologia*, Praha, Ujak 2008, ISBN 978-80-86723-30-3

VAGNEROVA, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha, Portal 2008, ISBN 9788073674144

VAŠEK, Š. a KOL. : *Špeciálna pedagogika – Terminologický a výkladový slovník*. Bratislava, SPN 1993 ISBN 1994

VANČOVÁ, A.: *Základy špeciálnej pedagogiky*. Bratislava, Sapiaenta 2005, ISBN 80-968797-6-6

VAŠEK, Š.: *Špeciálna pedagogika*. Bratislava 1996, ISBN 80-967180-3-7

VAŠEK, Š.: *Základy špeciálnej pedagogiky*. Praha, VŠ JAK 2005 ,ISBN 80-86723-13-5

Internet:

JEŘÁBEK, J., TUPÝ, J.: *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha, VUP 2005, <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV-pomucka-ucitelum.pdf>

Psychopédia. <http://pedagogika-sk.studentske.cz/2008/09/pedagogika-mentlne-postihnutch.html>

Vyhláška č.73/2005: *O vzdelávaní detí, žiakov a študentov so špeciálnymi vzdelávacími potrebami a detí, žiakov a študentov mimoriadne nadaných* .

Dostupné : <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-73-2005-sb-1>

Integrácia žiakov so ŠVVP do bežných základných a stredných škôl.

http://www.ksutn.sk/dokumenty/skolska_integracia.doc

ZOZNAM TABULIEK A GRAFOV

Zoznam tabuliek

Tab. 1	Prieskumná vzorka pedagógov.....	75
Tab. 2	Veková kategória respondentov.....	78
Tab. 3	Pracovné pozície respondentov.....	79
Tab. 4	Stupne postihnutia.....	80
Tab. 5	Príčiny rozhodnutia sa pre prácu s ľuďmi s mentálnym postihnutím.....	81
Tab. 6	Pozitívne stránky jedincov s mentálnym postihnutím.....	82
Tab. 7	Problémy a ťažkosti pri práci s ľuďmi s mentálnym postihnutím.....	84
Tab. 8	Vlastnosti a schopnosti špeciálnych pedagógov.....	86
Tab. 9	Štýly rodinnej výchovy.....	87
Tab. 10	Problémy integrácie.....	89
Tab. 11	Porovnanie uplatnenia jedincov v spoločnosti.....	90
Tab. 12	Vyjadrenie k systému integrovaného školstva.....	91
Tab. 13	Ústretovosť školstva.....	92
Tab. 14	Autobiografický názor respondentov.....	93

Zoznam grafov

Graf. 1	Znázornenie prieskumnej vzorky pedagógov.....	76
Graf. 2	Veková kategória respondentov.....	78
Graf. 3	Znázornenie pracovísk respondentov.....	79
Graf. 4	Znázornenie stupňov postihnutia, s ktorými respondenti pracujú.....	80
Graf. 5	Znázornenie príčin rozhodnutia sa pre prácu s ľuďmi s mentálnym postihnutím.....	82
Graf. 6	Znázornenie pozitívnych stránok jedincov s mentálnym postihnutím.....	83
Graf. 7	Znázornenie problémov a ťažkostí pri práci s ľuďmi s mentálnym postihnutím	85
Graf. 8	Znázornenie vlastností a schopností špeciálnych pedagógov.....	87
Graf. 9	Znázornenie štýlov rodinnej výchovy.....	88
Graf. 10	Znázornenie problémov integrácie.....	90
Graf. 11	Porovnanie uplatnenia jedincov v spoločnosti.....	91
Graf. 12	Vyjadrenie k systému integrovaného školstva.....	91
Graf. 13	Ústretovosť školstva.....	92
Graf. 14	Autobiografický názor respondentov.....	93

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha A – Dotazník	I
----------------------------	----------

Vyhlasenie

Vyhlasujem, že záverečná práca obsahuje 126 860 znakov (vrátane medzier).

Praha 10. 03. 2012

Prilohy

Dotazník – Integrácia žiakov s mentálnym postihnutím

1. Aká je Vaša veková kategória? (zaškrtnite)

do 35 rokov od 35 do 45 rokov od 45 rokov

2. Aká je Vaša pracovná pozícia (pedagóg, špeciálny pedagóg, asistent)?

.....

3. S akými stupňami postihnutia pracujete: hraničné pásmo mentálneho postihnutia, ľahké, stredné, ťažké, hlboké mentálne postihnutie?

.....

4. Prečo ste sa rozhodli pracovať s ľuďmi s mentálnym postihnutím?

(Zakrúžkujte 3 najdôležitejšie podľa poradia .....1, 2, 3, ...)

- Zaujímavá práca
- Osobný záujem, satisfakcia
- Túžba pomáhať ľuďom s mentálnym postihnutím
- Radosť z pracovného uplatnenia po ukončení štúdia
- Stretnutie s nimi v živote
- Pracovná ponuka
- Iné .....

5. Aké pozitívne stránky u jedincov s mentálnym postihnutím sú predpokladom k integrácií týchto jedincov medzi intaktnú populáciu (zdravú populáciu)?

(Zakrúžkujte 3 najdôležitejších podľa poradia .....1, 2, 3, ...)

• Sústredenie pri plnení úloh	• Jednoduchosť
• Originálnosť	• Priateľskosť
• Spolupráca v skupinách	• Individuálna zanietenosť
• Komunikatívnosť	• Flexibilita
• Radosť a chuť žiť	• Iné
• Vďačnosť	.....

6. S akými problémami a ťažkosťami, ktoré znemožňujú integráciu, adaptáciu týchto jedincov sa stretávate pri tejto práci?

(Zakrúžkujte 3 najdôležitejších podľa poradia .....1, 2, 3, ...)

- Ťažkosti s učením
- Agresivita
- Zlé sociálne prostredie
- Spolupráca s rodičmi
- Nedostatočné materiálno-technické vybavenie
- Apatia
- Zlé rovesnícke vzťahy
- Zlý hodnotový rebríček
- Rozhodovanie za nich
- Autoritatívny vzťah medzi učiteľom a žiakom
- Zlá prispôsobivosť
- Kvalifikovanosť učiteľov
- Iné .....

7. Aké vlastnosti, schopnosti podľa Vás by mal mať človek pracujúci s ľuďmi s mentálnym postihnutím?

(Zakrúžkujte 3 najdôležitejších podľa poradia .....1, 2, 3, ...)

- Láskavosť
- Empatia
- Kreativita
- Odborné vedomosti
- Pedagogicko-psychologická a didaktická pripravenosť
- Skúsenosti
- Neustála deľba o poznatky, pocity
- komunikatívnosť
- Iné.....

8. Aké prístupy rodinnej výchovy podľa Vás najviac prospievajú jedincom s mentálnym postihnutím k dosiahnutiu najvyššieho stupňa socializácie?

(Zakrúžkujte 3 najdôležitejšie podľa poradia .....1, 2, 3, ...)

- Akceptácia dieťaťa s postihnutím
- Sústavná starostlivosť
- Odmietanie dieťaťa s postihnutím
- Nadmerné ochranárstvo
- Skryté zavrhovanie
- Otvorené zavrhovanie
- Rozmaznávací prístup
- Extrémne prísny prístup
- Ľahostajný prístup
- Jednoznačnosť vo výchove

9. V čom vidíte najväčšie problémy integrácie jedincov s mentálnym postihnutím?

(Zakrúžkujte 3 najdôležitejších podľa poradia .....1, 2, 3, ...)

- Slabá sieť poradní a špecializovaných zariadení
- Nedostatočná spolupráca rodičov
- Nezáujem rodičov o odbornú pomoc
- Nevyrovnanosť rodičov s postihnutím u dieťaťa
- Neskorá diagnostika
- Málo skúsenosti
- Slabé vybavenie škôl
- Absencia individuálnych výchovno-vzdelávacích programov
- Kvalifikovanosť učiteľov
- Výchovné problémy z málo podnetného prostredia žiakov

10. Jedinci s mentálnym postihnutím vzdelávaný v školách medzi intaktnými jedincami majú podľa Vás väčšiu šancu uplatniť sa v spoločnosti ako jedinci vzdelávaný v špeciálnych školách?

- áno
- nie
- neviem sa vyjadriť

11. Je Vaša škola systémom integrovaného školstva, kde sú hodnotami spolupráca, akceptovanie odlišností výkonov vychádzajúcich z možností jedincov s mentálnym postihnutím? (Zakrúžkujte)

- áno
- nie

12. Je slovenské školstvo ústretové k jedincom s mentálnym postihnutím? (Zakrúžkujte)

- áno
- nie

13. Cítite sa byť prínosom pre socializáciu jedincov s mentálnym postihnutím? (Zakrúžkujte)

- áno
- nie
- iné: .....

Ďakujem za Vašu ochotu a Váš čas!

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Meno autora:	Bc. Mária Budzáková
Obor:	Špeciálna pedagogika - Učiteľstvo
Forma štúdia:	kombinovaná
Názov práce:	Socializácia jedincov s mentálnym postihnutím
Rok:	2012
Počet strán textu bez príloh:	103
Celkový počet strán príloh:	4
Počet titulov slovenskej lit.:	26
Počet titulov zahraničnej lit.:	22
Počet internetových zdrojov:	5
Vedúci práce:	Mgr. Denisa Štefková, PhD.